

ZBIÓR
ARTYKUŁÓW NAUKOWYCH

Literatura, socjologia i kulturoznawstwo.

**WSPÓŁCZESNE PROBLEMY I
PERSPEKTYWY ROZWOJU**

Warszawa (PL)

30.01.2017 - 31.01.2017

U.D.C. 316+8.2+8.1.1.1.1.1 +8.0.1.8+082

B.B.C. 94

Z 40

Wydawca: Sp. z o.o. «Diamond trading tour»

Druk i oprawa: Sp. z o.o. «Diamond trading tour»

Adres wydawcy i redakcji: 00-728 Warszawa, ul. S. Kierbedzia, 4 lok.103

e-mail: info@conferenc.pl

Zbiór artykułów naukowych.

Z 40 Zbiór artykułów naukowych. Konferencji Międzynarodowej Naukowo-Praktycznej "Literatura, socjologia i kulturoznawstwo. Współczesne problemy i perspektywy rozwoju" (30.01.2017 - 31.01.2017) - Warszawa: Wydawca: Sp. z o.o. «Diamond trading tour», 2016. - 148 str.

ISBN: 978-83-65608-36-9

Wszelkie prawa zastrzeżone. Powielanie i kopiowanie materiałów bez zgody autora jest zakazane. Wszelkie prawa do materiałów konferencji należą do ich autorów. Pisownia oryginalna jest zachowana. Wszelkie prawa do materiałów w formie elektronicznej opublikowanych w zbiorach należą Sp. z o.o. «Diamond trading tour». Obowiązkowym jest odniesienie do zbioru.

nakład: 50 egz.

"Diamond trading tour" © Warszawa 2016

ISBN: 978-83-65608-36-9

WSPÓŁORGANIZATORZY:

Virtual Training Centre "Pedagog of the 21st Century"
Global Management Journal

KOMITET ORGANIZACYJNY:

W. Okulicz-Kozaryn (Przewodniczący), dr. hab, MBA, profesor, Akademia im. Jana Długosza w Częstochowie, Polska;
A. Murza, (Zastępca Przewodniczącego), MBA, Ukraina;
А. Горохов, к.т.н., доцент, Юго-Западный государственный университет, Россия;
A. Kasprzyk, Dr, PWSZ im. prof. S.Tarnowskiego w Tarnobrzegu, Polska;
A. Malovychko, dr, EU Business University, Berlin – London – Paris - Poznań, EU;
L. Nechaeva, PhD, Instytut PNPУ im. K.D. Ushinskogo, Ukraina;
М. Ордынская, профессор, Южный федеральный университет, Россия;
S. Seregina, independent trainer and consultant, Netherlands;
M. Stych, dr, Akademia im. Jana Długosza w Częstochowie, Polska;
A. Tsimayeu, PhD, associate Professor, Belarusian State Agricultural Academy, Belarus;

KOMITET NAUKOWY:

W. Okulicz-Kozaryn (Przewodniczący), dr. hab, MBA, profesor, Akademia im. Jana Długosza w Częstochowie, Polska;
С. Беленцов, д.п.н., профессор, Юго-Западный государственный университет, Россия;
Z. Čekerevac, Dr., full professor, "Union - Nikola Tesla" University Belgrade, Serbia;
J. Kaluža, Dr. Hab, profesor, Akademia im. Jana Długosza w Częstochowie, Polska;
Р.Латыпов, д.т.н., профессор, Московский государственный машиностроительный университет (МАМИ), Россия;
И. Лемешевский, д.э.н., профессор, Белорусский государственный университет, Беларусь;
J. Rotko, dr. hab, profesor, Instytut Nauk Prawnych PAN, Polska;
T. Szulc, dr. hab, profesor, Uniwersytet Łódzki, Polska;
Е. Чекунова, д.п.н., профессор, Южно-Российский институт-филиал Российской академии народного хозяйства и государственной службы.

1. Chumachenko H.....	7
CREATIVITY IS COLLECTIVE ACTIVITY IN ANTIQUITY	
2. Кумеда О. П.....	9
ФОНЕТИЧНИЙ ПРАВОПИС ПАНТЕЛЕЙМОНА КУЛША І МОВА ЙОГО ПЕРШОДРУКІВ	
3. Сварич Н. З.....	16
СВІТОГЛЯДНІ ОРІЄНТИРИ ТА СТИЛЬОВІ ДОМІНАНТИ РАННЬОЇ ЛІРИКИ ІВАНА АНДРУСЯКА	
4. Пікуш О.І.....	22
ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕДАЧІ ІНВЕРСІЇ ПРИ ПЕРЕКЛАДІ РЕЧЕНЬ З АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ НА УКРАЇНСЬКУ	
5. Новіцька О. І., Зевако В. І.	27
СЕМАНТИЧНА ДЕРИВАЦІЯ ПОБУТОВОЇ ЛЕКСИКИ ПІДГАЄЧЧИНИ ТЕРНОПІЛЬСЬКОЇ ОБЛАСТІ	
6. Kalynovska I., Protsyk M.	31
UKRAINIAN ANTHROTOPONYMS IN CANADIAN ENGLISH	
7. Петриця Л.....	34
АНГЛІЙСЬКІ ФРАЗЕОЛОГІЧНІ ОДИНИЦІ З ЛЕКСЕМАМИ SAME ТА SUCH	
8. Андрейків О.В.....	39
ЛІНГВІСТИЧНА ВАРІАТИВНІСТЬ НА ПРИКЛАДІ АМЕРИКАНСЬКОЇ ТА БРИТАНСЬКОЇ АНГЛІЙСЬКОЇ	
9. Коваленко О.В., Пересунько І. М.	42
ЛІНГВОКУЛЬТУРНА СПЕЦИФІКА СЛЕНГУ НІМЕЦЬКОЇ МОЛОДІ	
10. Kudrynska Kh. V., Basiuk T. S.....	46
REPRODUCTION OF TERMINOLOGICAL VOCABULARY OF UKRAINIAN POETRY OF 1960'S IN THE ANGLOPHONE TRANSLATIONS	
11. Литвинюк О.М.....	54
ФОРМУВАННЯ СЕМАНТИКО-ФУНКЦІОНАЛЬНИХ ОДИНИЦЬ В АНГЛОМОВНОМУ КОМП'ЮТЕРНОМУ ДИСКУРСІ	

12. Рябуха Т. В., Тарасенко Т. В., Гурова Т. Ю.	58
РОЛЬ ТА МІСЦЕ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ У СВІТІ: ІСТОРІЯ ТА ПЕРСПЕКТИВИ	
13. Рябуха Т. В., Ткач М. В.	68
ДО ПИТАННЯ ПРО ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ АНГЛІЙСЬКОГО ДІЄСЛОВА	
14. Скибицька Н.В.....	72
СЛОВОВІРНА ПРИРОДА ЕРАТИВІВ В ІНТЕРНЕТ-КОМУНІКАЦІЇ	
15. Суценко Ю. Ю., Абламская Е. В.	77
ПРЕДМЕТНО-ДЕНОТАТИВНОЕ ПРОСТРАНСТВО КОЛОРАТИВОВ В ПОЭТИЧЕСКОМ ДИСКУРСЕ МАРКА ЛИСЯНСКОГО И ЕГО ИДИОСТИЛИСТИЧЕСКАЯ ЗНАЧИМОСТЬ	
16. Корнева С. Е.	85
ЭКСПЛИКАЦИЯ ПОНЯТИЯ «МЕНТАЛИТÉ» ВО ФРАНЦУЗСКОМ ЯЗЫКЕ	
17. Хомчак О. Г., Волкова І.В.....	93
КОНЦЕПТ МЕЛІТОПОЛЬ В НАЇВНІЙ КАРТИНІ МИРА СТУДЕНТІВ	
18. Ріба-Гринишин О. М.	96
ОСОБЛИВОСТІ ДЕФІНІЦІЙ НІМЕЦЬКИХ ТЕРМІНІВ НАФТОВОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ	
19. Похитун Т.А.....	99
DIE GELTUNGSBEREICHE DES DIALEKTS IN DER DEUTSCHSPRACHIGEN SCHWEIZ. RADIO UND FERNSEHEN	
20. Гречухіна І.Д.....	102
МАНІПУЛЯЦІЇ У ДИСКУРСІ ТА МАНІПУЛЯТИВНИЙ ДИСКУРС ЯК ОБ'ЄКТ ЛІНГВІСТИЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ	
21. Жирик У.Ю.	105
УКРАЇНСЬКА, АНГЛІЙСЬКА ТА ФРАНЦУЗЬКА ВЕСІЛЬНА ФОЛЬКЛОРНА СИМВОЛІКА КОЛОРАТИВІВ	
22. Куликова Л.А., Тарасенко Т. В.....	110
КОНОТАЦІЯ ЯК НАЦІОНАЛЬНО-КУЛЬТУРНИЙ ЕКСПОНЕНТ МОВИ	

23. Сукаленко Т. М.,.....	113
ТИПАЖ «ЧИНОВНИК» ЗА ДАНИМИ СПРЯМОВАНОГО АСОЦІАТИВНОГО ЕКСПЕРИМЕНТУ	
24. Карасова Д. А., Окунькова Е. А., Окунькова Л. А.	119
ПОЗИТИВНЫЙ ЭФФЕКТ ИНФОРМАЦИОННОЙ ПОЛИТИКИ БАРАКА ОБАМЫ С ПОМОЩЬЮ АНАФОРЫ КАК СТИЛИСТИЧЕСКОГО ПРИЕМА.	
25. Алтунина В. В.	122
К ВОПРОСУ О СРЕДСТВАХ ВЫРАЖЕНИЯ КАТЕГОРИИ ИНТЕНСИВНОСТИ В ЭПИСТОЛЯРИИ М. ЦВЕТАЕВОЙ И Б. ПАСТЕРНАКА	
26. Абламская Е. В.	125
ЯЗЫКОВОЕ ПРЕДСТАВЛЕНИЕ КОНЦЕПТА «КОСМОС» В ДИСКУРСЕ ЛЕОНИДА ВЫШЕСЛАВСКОГО	
27. Сватухин Ю. Ю.	131
ВЫРАЖЕНИЕ СОЧУВСТВИЯ ПУТЁМ САРКАСТИЧНОГО ВЫСКАЗЫВАНИЯ В ПРОИЗВЕДЕНИИ У.С. МОЭМА «ОСТРИЁ БРИТВЫ»	
28. Плужнік А. В.	135
ПЕРЕКЛАД ЯК ЗАСІБ МІЖКУЛЬТУРНОЇ КОМУНІКАЦІЇ	
29. Дроф'як Н. І.	137
ГРАМАТИЧНА КОНСТРУКЦІЯ ЯК ОДИНИЦЯ АНАЛІЗУ ТА РЕПРЕЗЕНТАЦІЇ	
30. Колкутіна В.	142
КОМУНІКАТИВНЕ ПОЛЕ СУЧАСНОГО ПУБЛІЦИСТИЧНОГО ДИСКУРСУ	

SEKCJA 10. Kulturoznawstwo. (Культурология)

Chumachenko Helen

Ph.D., Candidate of Cultural Studies

Kryvyi Rih college
of National Aviation University (Ukraine)

CREATIVITY IS COLLECTIVE ACTIVITY IN ANTIQUITY

In this article we describe that creativity is collective activity in Antiquity. The subject of the phenomenon of creativity was interested many researchers, including, D. Bohm, A. Flier, Baudrillard Jean, Bellori Giovanni Pietro, E. Craig, Benedetto Croce, Mikhail Epstein, Plato.

The purpose of this paper is to investigate the phenomenon of creativity in the context of Antiquity.

Key words: creativity, Antiquity, influence, collective actions, person.

Creativity is collective activity in primitiveness and Antiquity because of creative activity was actualized by a prevailing method in a context of collective actions that are rituals and ceremonies. The person takes partnership in collective actions but he does not understand itself as the individual creator in any case. The act of creation always attracted the attention of people revealing their inner essence

Creativity in Plato's concept is identified with divine magic gift. «Divine creativity, on Plato, occupies the higher position because it creates supreme values, human activity depends from divine» [2, p 43]. It is proved that in the classical period, in aspect of functional distribution of activity on public appointment (the concept of sophists, in particular Protagoras, Gorgias), creativity is the form of public appointment. Reorientation of education to real needs definitively occurs on times of Protagoras which proved, that the person is a measure of all things. On the basis of concepts of sophists, creativity acts as the form of personification of positions of the civil majority.

Considering of phenomenon of creative activity in a projection of concepts of the Hellenistic age, it is necessary to notice that in a projection of concepts Stoicism, Scepticism, Epicureanism creativity acts as the form of adaptation to social being. In the concepts Cleanthes, Seneca, creativity is studying of laws of the nature, logic of social life which is how to adapt for it better and to feel itself comfortably. Creativity is an ability of corporal and spiritual dissolution of the individual in socially natural order of life through the apathetic relation to it. In II century BC creativity becomes the exemplary form of social behaviour and in due course and professionally class. It was assisted by that the policy of Roman Empire supported entertainments which were direct on external appeal, and thanks to it the requirement for increase of vocational training of actors and musicians was felt.

It is very important that there are distinctions of types of thinking in Hellenistic and east tradition. The bible wise man carried out world and god knowledge not by conceptually-logic judgement and life contemplation, but enduring life in depths of the spirit. This contradicting complex of purely human relations and experiences puts in the forefront in Christianity psychology, and personal psychology. In a projection of concepts of apologists of Tertullian, Clement of Alexandria, Origen, Justin creativity acts as the form of internally

spiritual condition. In a context socio-cultural developments of late Antiquity creativity as the form of an internal spiritual condition, displays such phenomena as a problem of crisis of a slaveholding formation, decline of antique economy, process of correlative connection and reconsideration on the basis of the Greek-Roman culture Egyptian, Persian, ancient the Jewish ideas and cultural-historical traditions. All these specified forms during the Hellenistic age displays features of transition from is sensual-material Space to absolute – personal monotheism (Christianity).

In the early medieval creativity is charitable activity, in creativity professional skill in the form of abilities and habits to write behind the standards recognised as samples-canon as educational practice of church is appreciated. In creative activity advantage of typification before an individualization, i.e. instead of penetration into a variety of the vital phenomena is given, artists leave contrast terrestrial and heavenly. All most important elements of art creativity made some kind of religious hieroglyphs, and the artist not could full and use completely the imagination as the art theology was over all.

It is shown, that creativity acts as original spiritual discipline (Augustine) with the help of which presence of the divine maintenance is proved. Creativity is an ideal sample as mastering by this certain original discipline, assists because the artist subordinates a material with which he works to the form of the ideal sample (Lactations). Creativity is considered as the sensitive form of knowledge of this sample, as an effective remedy of joining to transcendental knowledge (Lactations). Knowledge loses a kind formally – logic designs and is perceived the same as also all another of what God the created world is made, in figurative allegorically – the symbolical sensually certain form (Augustine). To IV century creative activity is considered as the private form and develops within ceremonial practice. In due course creative activity becomes the collective form (to it the beginning of building of churches in the form of specialised premises for the purpose of their collective visiting assists).

Sources and literature:

1. Bohm D. On creativity / D. Bohm. – Taylor & Francis, 1998. – 267 p.
2. Kenny A. An illustrated brief history of Western philosophy / A. Kenny – Blackwell Publishing, – 2006. – 404 p.
3. Krausz M. The idea of creativity (Philosophy of history and culture) / Michael Krausz. – Netherlands Brill, – 2009. – 348 p.
4. Gordon D. Philosophy and vision / D. Gordon. – Amsterdam – Atlanta : Rodopi, 1998. – 207 p.
5. Torrance E. Why Fly? A philosophy of creativity / E. Torrance. – Greenwood publishing group, 1995. – 402 p.

Кумеда О. П.

Доцент, кандидат філологічних наук

Сумський державний

педагогічний університет

імені А. С. Макаренка

ФОНЕТИЧНИЙ ПРАВОПИС ПАНТЕЛЕЙМОНА КУЛІША І МОВА ЙОГО ПЕРШОДРУКІВ

Ключові слова: асиміляція, говір, дисиміляція, «кулішівка», першодрук, правопис.

У дослідженнях різних років орфографії П. О. Куліша приділяли багато уваги, однак висновки мовознавців були різними, іноді діаметрально протилежними, так що й сьогодні залишається відкритим питання щодо ролі «кулішівки» у становленні сучасного українського правопису. У рецепції перших авторитетних шанувальників мовного таланту письменника «кулішівка» – «це більш-менш та орфографія, що ми вживаємо її тепер, бодай основа її – Кулішева» (В. І. Сімович), проте нині твердження, ніби «ми тепер пишемо кулішівкою» (А. Ю. Кримський) піддано сумніву. Так, В. В. Німчук, окреслюючи як визначну роль Пантелеймона Куліша у формуванні українського соборного правопису на фонетичній основі й визнаючи «дуже вдалою (та не бездоганною) орфографічну систему письменника, висловлює переконання, що «кулішівка» «дуже відрізняється від сучасного правопису» [5, 8–9; 6, 6]. Водночас виняткову роль у впорядкуванні українського правопису науковець відводить Б. Д. Грінченкові, чия орфографія, уперше застосована в «Словарі української мови» (1907–1910), стала вдалим синтезом напрацювань попередників [5, 12–13]. Тут міркування В. В. Німчука суголосні з висновками І. І. Огієнка: «Ось цей правопис, як вислід збірної праці письменників всього ХІХ століття і всього українського народу, і запанував в Україні, і держиться в нас аж до сьогодні» [7, с. 238]. Поза тим в енциклопедії «Українська мова» відзначено, що «кулішівка» вживалася до заборони українського друку (Емський акт 1876) і в дещо зміненому вигляді (грінчевичівка) – після зняття цієї заборони, зокрема в «Словарі української мови» за ред. Б. Грінченка» [УМ 2004, 285].

А. Даниленко у статті «Пиши, як мовиш...», або чому Пантелеймон Куліш не став творцем сучасного українського правопису» на підставі аналізу низки протографів (включно з перекладами Біблії та Шекспіра) реконструює різні етапи в розвитку фонетичного правопису П. О. Куліша й доходить висновку, що вплив «кулішівки» «залишився поза межами орфографічної парадигми нової української літературної мови» – передусім через надмірну фонетизацію пізньої «кулішівки» [2, 43, 52]. Хоча В. І. Сімович виокремив Кулішів правопис 1856–1862 рр. і саме його, а не пізніший, радикально фонетизований, уважав підвалиною сучасної орфографії [8, 102–103], А. Даниленко звертає увагу на двоїстий характер ранньої «кулішівки» (на тлі поєднання історико-етимологічного принципу з фонетичним є випадки переважання останнього), підкреслюючи, що вже в 1856–1862 рр.

письменник використовував те, “чого в сучасній орфографії годі шукати” [2, 51]. Загалом, визнаючи вплив П. О. Куліша в просуванні фонетичного підходу в українській орфографії, науковець спростовує ідею безпосереднього впливу “кулішівки” на сучасний правопис.

Критичні міркування щодо правописного зачину П. О. Куліша було висловлено й давніше, зокрема в 60-х рр. ХХ ст. М. А. Жовтобрюх зауважив надмірну фонетизацію в написанні дієслівних форм з часткою *-ся* (*сховається, боїтця*), численні архаїчні елементи, від яких попередники вже відмовилися (напр., збереження *ъ* у кінці слова), брак окремих літер, наприклад, на позначення йотованого *e* тощо [3, 291–292].

До позадискусійних досягнень “кулішівки” дослідники відносять послідовне вживання в ній букви *і* на позначення будь-якого [i] – з давнього *ě* (h) (*ліс, сіно, хліб*), з давніх *о, е* в новозакритих складах (*кінь, жінка, ніч*); букви *и* для позначення голосного [и] незалежно від його походження, отже, усунення написання *ы*. Загальновідомо, що вживання в українській орфографії *і* та *и* в їхньому сучасному значенні було апробовано багато раніше за П. О. Куліша: у “Граматиці” О. П. Павловського вперше вжито *і* для позначення [i] з *о, е* та *ě* (h); видавці “Русалки Дністрової” відмовилися від *ы*, запровадивши *и* з давніх [ы] та [и], до речі, таке написання пам’ятки фіксують віддавна. Тож Пантелеймон Куліш розвинув власну орфографію в опорі на правописні надбання своїх попередників, причому, “не вніс до правопису нічого нового, – він тільки зібрав і широко спопуляризував усе те найкраще з правопису, що вже було до нього” [7, 234].

Поза сумнівами, завдяки винятковому авторитетові П. О. Куліша та його активній мовній практиці “кулішівка” – з усіма її недоліками й достоїнствами – стала відправною точкою у випрацюванні сучасного українського правопису. Водночас фонетична орфографія Пантелеймона Куліша була тим важливим інструментом, за допомогою якого письменник поширював східноукраїнський мовно-літературний стандарт у галицькій літературі, реалізуючи в такий спосіб ідею витворення загальноукраїнського літературного ідіому зі східноукраїнською діалектною основою. Характер впливу П. О. Куліша на формування й усталення норм сучасної української літературної мови Ю. В. Шевельов пов’язує з книжною традицією літературної мови часів Гетьманщини, “спертої на чернігівські говірки”, оскільки, на переконання мовознавця, саме цю традицію активно підтримував Куліш [9, 162–173] – імовірно, насамперед як уродженець Чернігівщини. На припущення А. Даниленка, письменник “свідомо узагальнював північні (східнополіські) та передусім південно-східні (середньонадніпрянські) фонетико-артикуляційні зразки”, разом з тим “запроваджував у свій літературний стандарт і деякі північноукраїнські риси” [2, 44, 47].

Ареалогічне прочитання мови першодруків¹ письменника (усі вони побачили світ «кулішівкою», крім неприжиттєвого видання 1909 р., видрукуваного «желехівкою»), переконує в закоріненості ідіолекту автора в його питоме діалектне оточен-

¹ Об’єктом прочитання стали такі першодруки: роман “Чорна рада” (СПб. 1857); історичний нарис “Хмельницина” (СПб. 1861); автобіографічний нарис “Жизнь Куліша” (Правда. 1868. № 2–4, № 24–28); оповідання “Орися” (К. 1882); неприжиттєве видання поеми “Маруса Богуславка” (Твори Пантелеймона Куліша : у 6-ти т. Т. 2. Л. 1909).

ня – східнополіські говірки². Звернімо увагу на одну з прикметних рис правописної системи П. О. Куліша, широко засвідчену записами діалектного мовлення з території східнополіських говірок (найближчих до місця народження автора)³, – асимілятивні зміни приголосних у префіксах, прийменниках⁴ та в ін. позиціях.

За нашими спостереженнями над мовою П. О. Куліша, переважну більшість асимілятивних змін приголосних у префіксах та прийменниках широко відбито в прижиттєвих першодруках письменника (у виданні 1909 р. знівельовано відповідно до правопису, чинного на час публікування текстів). У першодруках П. О. Куліша зафіксовано 313 конструкцій *сь + глух. пригол.* проти 217-ти *зъ + глух. пригол.*; 20 *исъ + глух. пригол.* на тлі 157-ми *изъ + глух. пригол.* Отже, автор непослідовно відтворює оглушення в прийменниках *з, из*, причому в першодруках 1868 та 1882 рр. найменше відбиває нейтралізацію [з] ~ [с] і зовсім не фіксує її в конструкції *из + глухий приголосний*, у якій, до речі, найменше дотримується фонетизації і в інших текстах. У першодруках 1857 та 1861 рр. виявлено дві словоформи, альтернативні 370-ти регулярним од: *отъ стовпа, отъ диму*; першодрук 1868 р. фіксує оглушення в словоформі *въ Отділенні*, хоча паралельно *одділення, Одділенне*.

У префіксові *без-* П. О. Куліш стабільно відбиває пізніше орфографічно установлений *з-* (*безталанна, безшабельнимъ, безпечне*), за винятком одиночного *бес-* в тексті 1868 р.: *забеспечити*. Імовірно, уникаючи збігу приголосних, П. О. Куліш відтворює оглушення в префіксах *з-, роз-* перед усіма глухими, крім [с], а також не виявлено прикладів асиміляції перед [ш] (*зсkochивши, зсадить, розсипаае, розставивъ, розстеле, розступитця, розсудить, розширити, розшолопавъ, розшолопае, розцебетались*). Зокрема, у префіксах *з-, роз-* регресивну асиміляцію регулярно відбито перед [к], [п], [т], [х], [ц] та [ч] у 138-ми словоформах проти 11-ти *з-, роз-* без неї. Зафіксовано 5 пар альтернативних словоформ, серед яких 59 *с-, рос-* перед [к] (в усіх першодруках), [п], [х], [ч] протиставляються дев'ятьом *з-, роз-*, виявлених у текстах 1857, 1868 та 1909 рр.: *росказати, росказуе, роскажемо, росказовали... – розказуе, розкажемо (32:2)⁵; роскишь, роскошахъ... – розкошам (8:4); роспитавъ, роспитовали... – розпитавши (4:1); рсходитись, рсходивсь... – рсходивсь (7:1); счинити, счинилась... – зчинилась (8:1)*. Додамо також, що в першодруках 1857 та 1868 рр. асимілятивної зміни не виявлено в префіксах двох словоформ: *розчовпавъ* та *розтоптати*; у текстах 1857 та 1909 рр. відбито написання, що суперечать вимові: *зпоряжають, з-крива*. Безальтернативно зафіксовано *с-, рос-* перед [к], [п], [т], [х], [ц] та [ч] у 79-ти словоформах, напр.: *несчуеся, роскидати, роспысалы, ростривожені, рсххупувати, росчісуючи, споглянувъ*. Зауважимо, що і в ранньому тексті 1857 р., і в неприжиттєвому виданні 1909 р. у двох словоформах *несчисленна, несчисленну* у префіксові відбито [с], однак першодрук

2 У джерельній базі інформації про східнополіський говір чільне місце посідають АУМ (I), тексти діалектного мовлення, записані у 1970 р. Т. В. Назаровою [Говори 1977]; ці джерела доповнено новою інформацією – нашими спостереженнями 2009 р. (записи діалектного мовлення зберігаються в автора та в Українському діалектному фонофонді [Інститут української мови НАН України, м. Київ]; на уважне прочитання заслуговують опис окремих східнополіських говірок, здійснені в 20-х рр. ХХ ст. П. Д. Гладким [Гладкий 1928] та О. Б. Курило [Курило 1924]. Інформативними є також етнографічні записи П. О. Куліша з території Чернігівської губ. (1856–1857 рр.) [ЗОЮР] та Б. Д. Грінченка (1895 р.) [Грінченко 1895].

3 П. О. Куліш народився в 1819 р. на хуторі поблизу містечка Вороніж колишнього Глухівського пов. на Чернігівщині (тепер Шосткинський р-н Сумської обл.).

4 Напр.: ро[с]'казує, і[с] туїєї (2009 р.); стол ра[с]клад'на, [с] пуд вади [Говори 1977]; і[с]'кінули, бе[с]'хвости, ро[с]'н'л'туї, ро[с]'ц'в'їтає, ну шо [с] то'го [Гладкий 1928].

5 Цифри в дужках показують кількість словоформ з префіксами *с-, рос-* та після двокрапки – із *з-, роз-*.

1857 р. засвідчує ще один тип регресивної асиміляції – *нещисленного*. У першодруках 1861, 1868 та 1909 рр. зафіксовано асимілятивні зміни за дзвінкістю / глухістю в інших позиціях: у тексті 1868 р. паралельно з написанням *директора, директоромъ, директорства, директорувати; Петербургъ* виявлено *дирехторъ, дирехтора, дирехторові, дирехторомъ; Петербурхъ* і відповідно *Петербурха*, у яких відбито оглушення – перед наступним глухим та в абсолютному кінці слова; один приклад оглушення зафіксовано у виданні 1909 р. – *хлєпче*; та чотири – у тексті 1861 р.: *Витєпске* ‘місто’, *до жертокъ* (3)⁶; лист П. О. Куліша 1849 р. підтверджує написання *Петербурха* [КЛ]; фольклорні записи письменника («Записки о Южной Руси») з території східнополіських говірок засвідчують оглушення в *Петенбурхъ* та *хлєпчуть* [ЗОЮР].

Мова першодруків П. О. Куліша засвідчує явище асимілятивної синтагматики. Так, у текстах 1857, 1861, 1868 та 1909 рр. виявлено 24 прийменники *зі, зо, изо*, без урахування словоформ на означення приблизної кількості (напр., днів *зо* три); у текстах 1857 та 1909 рр. – шість прийменників: *надо* (1), *передо* (3) і *підо* (2); у текстах 1857, 1861 та 1909 рр. – сім прийменників: *воо, уво* (3), *ві, вві, уві* (4).

У поліських та в південно-східних діалектах, а також у значній частині подільсько-волинських говорів південно-західних діалектів зворотна частка *с’а* перетворюється на *-и’* при збігу з попереднім *-т’*, на який закінчується дієслово: *бѣт’и’а, мири’и’а, с’міјат’и’а* чи *би’и’а, мири’и’а, с’міја’и’а* [1, 127]. Діалектні джерела, зокрема, сучасні спостереження, записи Т. В. Назарової, Б. Д. Грінченка, ЗОЮР, підтверджують зазначену рису в говірках, найближчих до питомого мовного оточення П. О. Куліша⁷.

В усіх прижиттєвих першодруках П. О. Куліша послідовно відбито асимілятивні зміни в дієслівних формах у групах [т’с’], [шс’], а подекуди асимілятивне подовження, напр.: *вернетѣя, вештаеєся, выхопытъѣя, обѣратимутѣя, сходятѣя*. Припускаємо, що асимілятивні зміни в дієслівних формах, зафіксовані в мові прижиттєвих першодруків П. О. Куліша, відбивають східнополіську діалектну вимову й вимову самого автора.

У прижиттєвих першодруках П. О. Куліша 1861 та 1868 рр. в окремих словоформах відбито явище асимілятивного подовження: *Степана Поточченка, памѣянникъ, памѣянника*, хоча також і *памѣятникъ*. У тексті 1868 р. асимілятивне подовження на стику твірної основи й суфікса виявлено в чотирьох іменникових (*брат + -ств-*) та трьох прикметникових формах (*старосѣт + -ськ-*): *брацтво, брацтва, брацтвомъ*, хоча й *братство, братства* (1857); *старосѣцькі, старосѣцького*, проте в першодруках 1857 та 1861 рр. – *старосѣтський, старосѣтський, старосѣтські, старосѣтську, старосѣтськихъ, несѣтський*, також у цих текстах тричі зафіксовано написання *старосѣцину*.

Відзначимо, що листи П. О. Куліша 40–50-х рр. двічі засвідчують словоформи із *-цк-*, *-цьк-*: *старосѣцкиий, старосѣцька* [КЛ]. Асимілятивне подовження виявлено також на стику твірної основи й суфікса п’ятьох словоформ (тексти 1861 і 1909 рр.), похідних від псл. *лѣхъ < лѣдхъ – лѣцького, лѣцьку, лѣцькі, по лѣцьки* (2) – на тлі 28-ми діалектних (в усіх першодруках, крім видання 1909 р.), імовірно, вивідних від

6 Цифра в дужках показує кількість зафіксованих словоформ

7 Напр.: 'воз’ме[ц’]:а, кру’ти[ц’]:а, по’диви[с’]:а, с’ватају[ц]:а, уби’рају[ц]:а, ‘учи[ц]:а (2009 р.); ма’л’[ц]:а, ма’л’[ц]:а, н’є сагла’шайєі[ц]:а, паварух’ну[ц’]:а [Товори 1977]; одвернеця, сміюця, сердюця [Грінченко 1895]; благословитьця, валятьця, озветця [ЗОЮР].

первісного пл. *лѣдхъ: лядський, лядського, по-лядськи* тощо. Показово, що в записях П. О. Куліша зафіксовано тільки *Лядську* [ЗОЮР]. Гіпотетично, за аналогією до іменників із суфіксом *-ств-*, [с] відбито в тексті 1861 р. у семи словоформах *козацство* (2), *козацтва* (4), *козацствомъ* на тлі послідовних написань в усіх досліджуваних першодруках *козацтво, козацтву, козацтва, козацством(ъ)*. Додамо, що в тексті 1861 р. також виявлено дві словоформи зі вставним [т]: *козатцтво, козатцствомъ*.

За спостереженнями П. Д. Гладкого, у говірці с. Блиставиця [ж] змінюється в [з']; [ч] у [ц'і і [ш]; [чн] у [шн]; сучасні спостереження над східнополіськими говірками та записи Б. Д. Грінченка також засвідчують дисимілятивну зміну в [чн]⁸. Зауважені дослідником фонетичні явища відбито в мові текстів П. О. Куліша. Так, у першодруках 1857, 1868 та 1909 рр. зафіксовано сім прикладів дисимілятивної зміни у звукосполучі [чн]: *довговішний, клюшникъ, дідомъ-пасішникомъ, сердешнимъ, сердешній, сердешненька, Сагайдашного* на тлі десяти словоформ *сердечний, сердечна...* у тексті 1857 р., 13-ти *Сагайдачний, Сагайдачного* в першодруках 1857, 1861 та 1909 рр., трьох одиничних *всеночні* (1909), *пасічника, пасічникуе* (1857). Листи П. О. Куліша 40-х рр. підтверджують зафіксовану в його першодруках дисимілятивну зміну у звукосполучі [чн]: *віковішнийого, навіки вішні, смашне* (2) [КЛ]. Дисимілятивні процеси в групах [чн] засвідчує мова української періодики поч. ХХ ст.: *помішник, пасішник, молошної, смашний, соняшне* [3, 88].

У прижиттєвих першодруках П. О. Куліша безвинятково відбито явище регресивної асиміляції в *запорозці* (1857; 1861), її також виявлено в одиничних словоформах *стеци* (1868), *доріци, сіромязци, жбожжя* (1857), хоча й *збожахъ* (1861). Показово, що приклади фіксації регресивної асиміляції наявні й у листах П. О. Куліша 40–50-х рр.: *запорозця, запорозців, запряци, кници* (2) [КЛ]. Явище прогресивної асиміляції відбито в тексті 1861 р. в одиничному *кощиєлі* (імовірно, під впливом пол. *kościół*) на тлі *костєлі*.

Імовірно, за аналогією до [шч] як наслідку регресивної асиміляції свистячого до шиплячого в суфіксові *-ськ-* при творенні іменників – *Вигівцини, Дорошенківцина, Мазепинцини, Поповичивцина, Розумівцину* (1861) [шч] відбито у 21-й словоформі (тексти різних років), утвореній від прикметників із суфіксом *-цьк-*, але вже як наслідок асимілятивно-дисимілятивних змін, напр.: *Бруховецина, Вишневецина, козацини, німецини, Туреццини, Хмельницьина*. Зокрема, у першодруках 1857 та 1909 рр. виявлено по одному прикладові розподібнення [чч] у [шч]; у тексті 1861 р. – 10; у тексті 1868 р. – 8. Одиничні *Туреццину, Шведцину* відбито в текстах 1861 та 1909 рр. Прикметно, що аналізоване явище фіксують листи П. О. Куліша 40–50-х рр. – *Німецини*, хоча паралельно *Німеччини; старосвіцини, старосвіциною* [КЛ], а також етнографічні матеріали письменника – *Хмельницьини* (2) [ЗОЮР].

М. А. Жовтобрюх відзначає, що “багатьом поліським говорам властива відсутність дисимілятивної зміни /ш/ → /ч/ відповідно до нормативних для літературної мови *вищий, кращий*” [4, 213]. У прижиттєвих першодруках П. О. Куліша здебільшого відбито зміну /ш/ → /ч/: *вище*, а також одиничне *вищого* (1868), *кращий, краще, найкраще, ближче, нижче, нижчимъ, найдужчий, ужчимъ*. Щоправда, на тлі цих по-

8 Напр.: до'ри[з'ц'і, в 'ло[з'ц'і; в 'р'і[ц'і, Туре[шч]ина; помо[ш]неје, 'зриво[ш]не 'яблоко 'зірване', 'кл'у[ш]ник, 'вило[ш]ник, со[ш]н'іе грушк'і, 'ја[ш]наја 'каша [Гладкий 1928]; пшешноий [Грінченко 1895]; ко'р'і[ш]н'ева, у'боро[ш]не, к'іноп'лоно[ш]ної, с'ма[ш]не, 'то[ш]но 'точно' (2009 р.).

слідовних написань у першодруках 1857 і 1861 рр. виявлено шість словоформ *дорожша*, *дорожший*, *найдорожшу*, у *найдорожшихъ*; *ужий*, *поужшала*. Крім того, у тексті 1857 р. зафіксовано явище, відоме в подільських, південнокиївських та деяких інших говірках, коли суфікс *-ш-* перед кінцевими кореня [д], [т] заступається *-ч-* [1, 114]: *швидче* (4). У першодруках різних років зафіксовано розподібнення [сш] у [сч], [зш] у [зч]: *висчихъ*, *найкрасчий*, *по найкрасчий*, *найблизчи*, *нызче*. Показово, що в записах О. Б. Курило та П. Д. Гладкого в суфіксах прикметників і прислівників не зафіксовано зміни [ш] на [ч] після кореневих [з] і [с]; сучасні спостереження 2009 р. подекуди відбивають зміну [ш] на [ч] після кінцевого кореня [с]⁹.

Звернімо увагу, що у львівському виданні 1909 р. у шістьох прикметниках та прислівниках у формі вищого ступеня порівняння, за єдиним винятком, не відбито асимілятивно-дисимілятивних змін – кореневий [с] перед суфіксальним [ш] збережено без зміни, що властиво південно-західним говорам [4, 213]: *висша всіх*, *висше всіх*, *превисше*; *найкрасший*, *найкрасшим*, *найкрасше*.

Численні паралелізми в Словникові за ред. Б. Д. Грінченка¹⁰ засвідчують відсутність за часів П. О. Куліша твердої літературно-писемної традиції у відбитті асиміляції в суфіксові *-цьк-*, у звукосполуці [чн] та інших асимілятивних змін. Отже, відсутність орфографічної норми змушувала П. О. Куліша самостійно обирати звукові образи слів та графічні засоби передачі вимови, яка, імовірно, відбивала народнорозмовну фонетику.

Література

1. Бевзенко С. П. Українська діалектологія : навч. посіб. для студ. філол. ф-тів / С. П. Бевзенко. – К.: Вища шк., 1980. – 248 с.
2. Даниленко А. “Пиши як мовиш...”, або чому Пантелеймон Куліш не став творцем сучасного українського правопису // Мовознавство. – 2012. – № 4. – С. 37–54.
3. Жовтобрюх М. А. Мова української періодичної преси: кінець XIX – поч. XX ст. / М. А. Жовтобрюх ; АН УРСР. Ін-т мовознавства ім. О. О. Потебні. – К.: Наук. думка, 1970. – 303 с.
4. Історія української мови. Морфологія / С. П. Бевзенко, А. П. Грищенко, Т. Б. Лукінова та ін. – К.: Наук. думка, 1978. – 540 с.
5. Історія українського правопису: XVI–XX століття : хрестоматія / упор. В. В. Німчук, Н. В. Пуряєва ; пер. слово В. В. Німчука. – К.: Наук. думка, 2004. – 583 с. – (Проект “Наукова книга”).
6. Проблеми українського правопису XX – початку XXI ст. / В. В. Німчук ; Нац. Акад. Наук України. Ін-т укр. мови. – Кам’янець-Подільський: Кам’янець-Поділ. держ. пед. ун-т, інформ.-вид. відділ, 2002. – 116 с.

⁹ Напр.: *darôž[š]t*, *n'íz[š]t*, *w[š]t*; *n'íz[š]e*, *w[š]e* [Курило 1924, 80]; ‘бли[шжш]а, ‘ни[шжш]а, ‘у[шжш]а, ‘ви[шш]и [Гладкий 1928, 113, 116]; ‘ви[шч]е (2), хоча й ‘ви[ш]е (2009 р.).

¹⁰ Як паралельні або тотожні запропоновано Німеччина і Німешчина; Туреччина і Турещина; Хмельниччина і Хмельнищина, але без варіантів – Бруховещина; довговічний і довговішний, ключник = кльошник – приклади з [шш] із “Чорної ради”; пасічник і пасішник, пасічникування і пасішникування – ілюстрація з “Чорної ради”: пасічникує; сердечний і сердешний ‘бедняга, достойный сожаления, злосчастный, злополучный’, хоча безальтернативно – усеношна; близче, близчий = ближче, ближчий, брацтво = братство, дорожшати = дорожчати, льяцький = лядський; козачина, козаччина; незчисленний – приклад з “Чорної ради”; хлєптати = хлєбтати – ілюстрація з мови П. О. Куліша: хлєпче; без варіантів – вище, вищий; запорожець, -жця, збіжжя; старосвітський, швидче [Сл.Гр.].

7. Огієнко І. І. (Митрополит Іларіон). Історія української літературної мови / І. І. Огієнко ; упор., авт. іст.-біогр. нарису та приміт. М. С. Тимошик. – К. : Либідь, 1995. – 296 с. – (Б-ка “Літературні пам’ятки України”).
8. Сімович В. Кулішева мова й “кулішівка” / В. Сімович // Українське мовознавство: розвідки й статті. 2. Українські студії оттавського університету № 6 / упор. Ю. Шевельов. – University of Ottawa Press, 1984. – С. 99–103.
9. Шевельов Ю. Внесок Галичини у формування української літературної мови / Ю. Шевельов. – Л.–Нью-Йорк: Наук. т-во ім. Шевченка, Українознавча бібліотека НТШ, 1996. – 192 с.

Джерела

1. АУМ – Атлас української мови: у 3 т. – К.: Наук. думка, 1984–2001.
2. Т. І: Полісся, Середня Наддніпрянина і суміжні землі. – 1984. – 498 с.
3. Гладкий 1928 – Гладкий П. Д. Говірка села Блиставиці Гостомельського району на Київщині / П. Д. Гладкий // Укр. діалектол. зб. –К., 1928. – Кн. 1. – С. 93–141.
4. Говори 1977 – Говори української мови: зб. текстів / [уклад. С. Ф. Довгопол, А. М. Залеський, Н. П. Прилипко]. – К.: Наук. думка, 1977. – 590 с.
5. Гринченко 1895 – Гринченко Б. Д. Этнографические материалы, собранные въ Черниговской и сосѣднихъ съ ней губернияхъ / Б. Д. Гринченко. – Вып. 1. – Черниговъ, 1895. – С. 80–296.
6. ЗОЮР – Кулиш П. Записки о Южной Руси: в 2 т. / П. А. Кулиш. – К. : Днипро, 1994. – (Репринт з видання 1856–1857 рр.).
7. Т. І. – 1994. – 324 с.
8. КЛ – Куліш П. Повне зібрання творів. Листи: у 2 т. / Пантелеймон Куліш ; упор., комент. Олесь Федорук. – К.: Критика, 2005–2009.
9. Т. І: 1841–1850. – 2005. – 648 с.
10. Т. ІІ: 1850–1856. – 2009. – 672 с.
11. Курило 1924 – Курило О. Фонетичні та деякі морфологічні особливості села Хоробричів / О. Б. Курило // Зб. іст.-філол. відділу ; Всеукр. акад. наук: пр. етногр. комісії. – № 21. – К., 1924. – 111 с.
12. Сл.Гр. – Словарь української мови: у 4 т. / [упор. з дод. влас. матеріалу Б. Д. Грінченко]. – К.: Вид-во Акад. наук УРСР, 1958. – (Надруковано з видання 1907–1909 рр. фотомеханічним способом).
13. УМ 2004 – Українська мова: енцикл. / [редкол.: В. М. Русанівський, О. О. Тараненко, М. П. Зяблюк та ін.]. – 2-ге вид., випр. і доп. – К.: Вид-во “Укр. енцикл.” ім. М. П. Бажана, 2004. – 824 с.

СВІТОГЛЯДНІ ОРІЄНТИРИ ТА СТИЛЬОВІ ДОМІНАНТИ РАНЬОЇ ЛІРИКИ ІВАНА АНДРУСЯКА

У статті проаналізовано стильові домінанти віршів раннього періоду творчості Івана Андрусяка, простежено зміну тональності поезій, розглянуто тематику віршів, систему художніх засобів та семантичну наповненість ключових образів, які слугують кращому відтворенню ідейного задуму твору.

Ключові слова: рання лірика, світоглядні орієнтири, стильові домінанти, образи, мотиви лірики, модернізм.

Поява нових митців в українській літературі у 80-х роках минулого століття збігається з піднесенням національного руху за незалежність країни, відмовою від ідеологічних канонів радянського режиму, який нівелював творчі пошуки митців і диктував власні стильові штампи. Перехідний етап зміни ціннісних орієнтирів призвів до розширення тематичного кола поезії, посилення уваги до минулого свого народу та його історії, порушення важливих філософських проблем, ускладнення поетичного словника, експериментів з формою віршів, використання численних метафор для відновлення естетичної функції мистецтва та ін. Літературознавець Н. Анісімова наголошує ще й на тому, що для української поезії того часу властива «остання фаза модернізму (чи пізнього модернізму), яка впритул підійшла до постмодерністських тенденцій, що на рубежі тисячоліть визначили магістральні напрями розвитку всієї української літератури» [13].

Перші публікації І. Андрусяка, що з'явилися в цей складний період формування нових світоглядних цінностей у суспільстві, засвідчили появу неординарної творчої особистості в українській літературі з новаторським підходом до поетичного слова та цікавими художніми знахідками. Однак більшість ранніх поезій митця залишилися поза увагою науковців. Визнання поетові принесла участь у літературному угрупованні з епітажною назвою «Нова дегенерація» (1991), учасники якої уклали однойменну спільну книжку, що містила три збірки їхніх віршів.

Мета статті – розглянути стильові домінанти поетичних творів раннього періоду, опублікованих у періодиці, простежити зміну тональності поезій, розкрити тематику, художні засоби та домінантні образи, які інтенсифікують ідейний задум твору.

В особистісній ліриці раннього періоду, зокрема у віршах «Гуси полетять» (1984) і «Позивні» (1985), передано щирі дитячі думки, хвилювання та мрії ліричного героя, які яскраво відтворені через використання займенника «я»: «На подушці з гусячого пір'я / Я лежав вночі. Але не спав. / Пахло сном незвідане сузір'я / Я вбирав у себе / Запах трав. / Та подушка з гусячого пір'я / Мовби розлилась серед багать. / І чекаю дива із тих пір я / Із подушки гуси полетять...» [2, с. 4], «Веселка воду п'є із

Черемошів. / Співають птиці. Зблискує роса. / І батько трави на леваді косить / (Після дощу бере гостріш кося). / Вся Чорногора повна супокою. / Лиш я, у щось заглибившись своє. / Шукаю камінь з діркою вузькою. / Через яку веселка воду п'є» [8, с. 4].

Суб'єктивізм оповіді властивий також і віршу «Щастя» (1986), у якому зображено нелегкий шлях пошуку справжнього щастя, яке ліричний герой знаходить лише в рідному краї, у своїй домівці. Вдаючись до прийомів гіперболи й персоніфікації, автор зміг глибше відтворити ці складні і тривалі шукання душевної гармонії: «Шукав я його / У далеких вогні, / У скелях шпильястих / Камінного міста. / Воно лиш здалеку / Всміхалось мені / Веселки мелодією / Золотистою. / Півнеба прозрів я / Півсвіту пройшов. / І врешті... / У рідному домі знайшов» [8, с. 4].

Інтимна лірика раннього періоду творчості І. Андрусика здебільшого прийнята мотивами нерозділеного кохання, про що свідчить трилогія «Три експромти на зів'ялих листках», присвячена ліричним героїням збірки І. Франка «Зів'яле листя». Вдало дібрані до віршів епіграфи з творів І. Франка лаконічно відтворюють домінуючі риси кожної жінки: «Одна несміла, як лілея біла...», «Бліда, як місяць...», «Явилась третя – жінчина чи звір...». Іван Андрусик вдається тут до різних форм наративності, зокрема оповіді від імені ліричного героя, а в третьому вірші – від імені головної героїні твору, вустами якої подається характеристика І. Франка як звичайного чоловіка: «тут приліпивсь рудуватий дивак-журналіста, / котрий за політику в тюрмах посидіти встиг ... // Він зовсім не гарний, не має ні грошей, ні хати, / замучений надто і надто по-хлопськи простий. // А що від книжок – ані в жар, ані в холод не кине / В книжках – мудрагель, а в житті – нерозумне дитя» [7, с. 13].

Прийоми персоніфікації, тавтології, алітерації, епітет «страшна безнадія» і різні віршові розміри поезії, зокрема амфібрахій і хорей, дозволили митцеві краще передати тужливі настрої та емоційну напругу через смерть коханої дівчини Юзі Дзвонковської: «Юзю, / дзвонять дзвони / чуєш: дзвонять дзвони... / Тільки / серце просить / хоч надії просинь, / але вже – / не осінь, / вже твій світ померк... / І за хвилю – / смерть» [7, с. 13].

Ліричний герой вірша «Я знаю...» (1984) через власну невпевненість та сором'язливість не може зізнатися дівчині у коханні: «Я знаю, куди / Туман ховається від сонця. / Я знаю, де пісня / Захована в грудях. / Я знаю, чому любов / Невмируща, / Але не знаю, / Де ключик / Від твого кохання» [2, с. 4].

Для інтенсифікації головної думки поетичних творів митець звертається до різних образів. Так, у поезії «Кувала зозуля...» (1989) спів птахи, що є символом «суму, туги, ... щасливого або нещасливого кохання» [15], перегукується з невдачею почуттів ліричного героя: «Не так накувала, / як знов бокувала / Від нашого щастя. / Не шкода, що мало, / що дров наламали, / А жаль, що нечасто, / На букових листі / краплини імлісті, – / Надії послулі. / А як без надії / до мрії доплести, / Хто скаже, зозуле» [5, с. 6]. Риторичне запитання, порівняння «ця музика рана / мембранна, як рана» і персоніфікація «надії послулі» підкреслюють пригнічений стан героя аналізованої поезії та його душевні переживання через нездійснені мрії.

Натомість ключовим образом в інтерпретації ідейного задуму поезії «Мамцю, звари-ми гарбати з калини...» (1989) виступає сад, який ніколи не зацвіте. Так само неможливе і кохання між ліричним героєм та дівчиною через її заміжжя. Форма діалогу та рефрени увиразнюють душевний біль юнака, його розчарування і відчай:

- Мамцю, звари-ми гарбати з калини.
Щось мені груди тисне, аж гину.
- Синку, не зводь на хворобу намову,
...
- Мамцю, чому вся душа колобродить?
- То твоя суджена заміж виходить.
- ... Мамочко, травень – а падає листя ...

Саду твоєму нарік зацвисти [5, с. 6].

До раннього періоду творчості належать також поезії, у яких автор передає складні творчі пошуки майстрів слова. Зокрема у вірші «Майже іронічний портрет поета» (1991) митець, вдаючись до розгорнутої метафори, образів Олімпу та «покровительки письменства, мистецтва й ремесла» [16] римської богині Мінерви, відтворює нелегкий творчий процес, результатом якого є поетичний твір: «На полотна лягають / сплотнілі дерева, / обсихають на вітрі, / І виходить на кін / блідочола Мінерва / Із галузкою мірту. / Кварта теплого трунку – / подарунок Олімпу – / як іронія долі. / І над гострим чолом / жовті шкалики німбу / виступають поволі» [3, с. 3].

Своєрідним продовженням мотиву мистецьких шукань є поезія «Вправи Шрадїка» (1992), назва якої означає «вправи для розминки пальців скрипалів» [10, с. 5]. Уведення в текст музичних термінів, стилістично маркованої лексики, застарілих і запозичених слів підкреслює складність поетичної творчості в цілому: «Я диригент катарсисного ре / останнє сі судинами осіло / мене содомний демон забере / на паперті перистого весілля / антрепренер безвусий соль дієз / дієз дощу бемоль антрепренеру / азь єсмь бемоль / енд азь алегро єсмь / азь оседлаше гаспидну галеру» [10, с. 5].

І. Андрусяк експериментує з формою віршів, маючи намір показати багатство рідної мови. На особливу увагу заслуговують мініатюри поета, у яких автор, апелюючи до образного мислення та уяви читача, зміг передати і донести глибокий підтекст: «палимо карі свічки / і гарячий віск по щоці / стікає», «вітер зганяє дерева / докупи / творячи ліс», «в оці Господнім / різдвяно заблисла / сльоза» [7, с. 14].

Не оминає митець і патріотичної лірики, зокрема, у вірші «Я буду з Тобою» (1988) ліричний герой, висловлюючись від імені всіх патріотів, передає щиру любов до України, здатність боротися за неї і прагнення зберегти зв'язок з рідною землею, всупереч усім життєвим труднощам і перешкодам: «Я буду з Тобою, / хай навіть не буду з Тобою / Пройду крізь забрала, / крізь грати усіх перешкод. / Хоч хмари чи болі / над музикою голубою, / я буду з Тобою, / бо тисячі я – це народ» [12, с. 6]. Щирість справжнього патріотичного почуття до своєї країни упродовж усього життя вдало відтворено за допомогою вокативи, персоніфікації та анафор «я буду з Тобою» і «ти будеш зо мною»: «Мені не потрібні / комори Твої та палати. / Потрібне мені / тільки небо / Твоє голубе. / Усе відлунає. / Усе промайне за водою. / Забудеться часу / І простору втомлений лік. / Та я, Україно, / воістину буду з Тобою. / Ти будеш зо мною ... / Ти будеш зо мною навк...» [12, с. 6].

Виразний патріотичний пафос простежується і в поетичному творі «Запорізька Січ» (1989), у якому поет, звертаючись до безсмертних оборонців рідного краю – відважних козаків, що боролися за волю українського народу, проектує свої роздуми на сучасне суспільство з його пасивністю, покорою та духовно-моральним занепадом. У творі звучить заклик до різних верств населення об'єднатися, тому що

тільки спільними зусиллями українці зможуть захистити свою країну, здобути незалежність і духовно збагатитися: «Ну ж боротися за волю / супроти п'їтьми, / бо ж душею ми не голї, / українці ми. / Українці ми, братове! / Козаки-бїйці! / В кого шабля, / в кого слово – / та єдина цїль, / щоб калинова Україна / золотом цвіла, / щоб родила свїту файним / колосам тепла, / щоби у серця гарячі / не опала нїч, / щоб збратався свїт, / неначе Запорїзька Сїч» [4, с. 4]. Глибока переконаність ліричного героя і морально-етичні настанови твору співзвучні з модерністським світосприйняттям.

Провідним мотивом поезії «На захист рїдної мови» (1989), що належить до громадянської лірики, є зневажливе ставлення до рїдної «калинної мови» як основи духовності народу, втрата почуття шани і любові до українського слова, що призвело до культурної кризи та морального занепаду суспільства: «Так поступово / росте немова – / З яких намов? / Чому ти мовкнеш, / калинна мово, / найкраща з мов? // ... А в душах злидні / холоне кров: / невже ти змовкнеш, / калинна мово, / найкраща з мов?» [6, с. 4]. Автор наголошує на тому, що надмірне вживання лайливих слів та лексичних запозичень з інших мов порушує чистоту мовлення: «Чим далї в люди, / тим бїльше бруду, / бїльше заплат: / шматок русизму, / жмут полонїзму / і зверху – мат» [6, с. 4]. Тому для духовного оновлення і подолання культурної кризи потрібно вчити рїдну мову, яка є найважливішим і найміцнішим зв'язком між поколіннями: «...А щоб віджити / треба зумїти / дїтей навчить» [6, с. 4].

Не залишається поза увагою І. Андрусяка й творчість Т. Шевченка, актуальність і патріотичність поезії якого важко переоцінити. Велика сила таланту співця українського народу, глибина думки, гострота і правдивість поетичного слова та самовіддана любов до України в усі часи надихають народ на відродження української нації та спільну боротьбу з ворогом: «І тоді розгорнути стражденну Шевченкову пісню, / І знайти в нїй себе, і відчути любов у собі. / І за мить зрозумїти, що жити ніколи не пізно, / Якщо є таке слово, в якому і бїль, і глибїнь, / Якщо є таке слово, в якому ні літери фальші / Де любов і ненависть, як два верховинні крила, / Якщо є таке слово, з яким необхідно і дальше / По новїй Україні піти від села до села» [5, с. 6].

У філософській ліриці митець осмислює низку екзистенційних проблем, зокрема висловлює думку про те, що не завжди вдається пізнати справжню сутність людини і визначити межу між різними типами індивідів. У поезії «Такі різнї свїти» І. Андрусяк через прийом паралелїзму проводить аналогію між свїтом людей і свїтом природи та зазначає, що вони водночас схожі і різноманїтні: «Такі різнї свїти в таємничім свїтїнні осель / Ми людей розрїзняєм за принципом «бджоли» і «трутні», – / та чому так подібні молоденькі шива і щавель / так до безуму схожі їстівні гриби і отруйні...» [10, с. 5]. В аналізованому вірші автор чїтко розділяє людей на протилежні табори, чому сприяє вживання контекстуальних антитез, які увиразнюють поетичну мову.

У ліричному творі «Притча про сїль» (1990) звучить мотив складного пошуку сенсу буття і свого призначення в житті. Реалїзації авторського задуму сприяють образи солї як символу життя й пізнання і водночас чумаків, які долали численні випробування, перешкоди і труднощі: «Я бачу: йдуть заглиблені у сутїнь, / Заглиблені у вїчність чумаки / ... Пішли по сїль – вернутися несила. / У Всесвїті пішли шукати сїль ... / А істину не винайдеш без болю, / Без муки, непокори і сльози. / Бо істина – то сїль. А ми в природі – / Одвїчні, незамінні чумаки. / Нам все життя шукати Сїль Господню / І далї йти шукати – у вїкі» [9, с. 3].

В історіософських творах, наприклад у вірші «Беззмістовні слова, беззмістовні думки...» (1990), розкрито справжню суть радянської системи з її утисками і численними безневинними жертвами. Нове покоління, яке автор називає «дівтаки», прагне змінити цінності, ідеали та принципи тоталітарного устрою, які виявилися хибними та ілюзорними: «То ілюзія сонця – червоний вогонь. / Хоч міцне свит-древко, але марна вже бронь, / беззмістовне давно вже не лакове. / Небо синню прозорою зорить згори, / як на збіжжя, що правдою жовто горить, / кривця з прапора капає, капає...» [1, с. 6]. Прийом градації, образ крові, символіка червоного кольору та алюзія на синьо-жовтий прапор України дають змогу краще відтворити ідейний задум вірша: «Беззмістовні слова, беззмістовні думки / поглинають, гризуть, перемучують» [1, с. 6].

У сонеті «Спини дорогу...» (1990) автор, вдаючись до образів дороги та вікна, вказує, що після занепаду радянської системи з'явилися нові можливості для розвитку країни: «Спини дорогу. Ляже на траві / І просто мовчки, просто відпочине. / Вікно у світ сьогодні вже відчинене – / крізь нього манять враження нові» [1, с. 6]. Проте, на думку ліричного героя, справжні трансформації в державі й глибокі якісні перетворення в усіх сферах життя поки залишаються недосяжними мріями. Епітети «блакитна тиша», «сива дерть», «провальна круговерть» і персоніфікований образ смерті увиразнюють стан зневіри й розчарування ліричного героя: «А ти ідеш. Провальна круговерть / там вивітриць зело твоє зелене, / втрамбуючи асфальт на сиву дерть. // І ти побачиш, як навколо мене / хитаються травини, як антени, / І давиться весільним сміхом смерть» [1, с. 6]. Однак попри песимістичний настрій вірша, автор висловлює надію на позитивні перетворення і відродження соціуму: «Росте з трави зворушений Всевишній / І в кожній стеблині ожива» [1, с. 6].

У вірші «Христос» ліричний герой покладається на віру та вчення Ісуса Христа, до якого люди мають дослухатися, щоб повернути справжні християнські цінності: «Ти вийдеш до людей, худий, тремтячий, / Немовби щойно знятий із хреста. / Тебе обступить злиденність невдячна, / Прокаженість, душевна сліпота... / Не дай же їхнім душам перетліти, / Для вічності їх душі відчини, / Бо мусять рани світу загоїти / Сліпі, нужденні, скривдженні – вони» [9, с. 3]. Епітети «душевна сліпота», «скривдженні й нужденні», «плазучі, зболені тіла», метафора «рани світу», фразеологізм «знятий із хреста» вдало відтворюють морально зубожілий і стражденний соціум.

Зображення справжнього стану суспільства в контексті складних культурно-історичних та політичних подій кінця ХХ ст. передано у філософській поезії «Потрощена душе, не говори про вічність...» (1991). Мрії і надії людей на позитивні зміни в державі зазнали краху, що у свою чергу призвело до загальної зневіри, подальшої невизначеності і суспільної кризи. Метафоричний образ «потрощеної душі»; образ «жовтих мух», що має негативну символіку; образи Ісуса Христа і прокуратора, який засудив на страту Христа [Мт. 27:15 – 26]; уведення в текст «непоетичної» лексики, зокрема «сморід», «кастрат», майстерно відтворюють духовну спустошеність людства та створюють песимістичну тональність поезії: «Потрощена душе, не говори про вічність, / хіба тобі знайти дорогу у віки. / Сморід вчорашніх мрій. / Кохання душ калічних. / Безглуздих начинань останні барвники. / Прилипла до вікна зелена тінь кастрата. / Розмірено гуде кімната жовтих мух. / В четвертому куті Христос і прокуратор / задихано мовчать про ілюзорний дух» [3, с. 3]. Цей поетичний твір свідчить про своєрідне авторське світосприйняття, у якому домінують депресивні настрої та

іронічне ставлення до навколишньої дійсності, що є доказом відповідності поетичної манери постмодернізму, зумовлене суспільно-політичними подіями в Україні в 90-х роках минулого століття. На думку Ніли Зборовської, «апокаліптична процесія, розпочавшись в нашій літературі в кінці 80-х рр. карнавальним сміхом, невдовзі змінюється постколоніальним “депресивним синдромом”» [14, с. 80].

Отже, аналіз ранньої поетичної творчості Івана Андрусяка дає змогу зробити висновок, що її презентують передусім такі види лірики, як філософська, інтимна, особистісна, історіософська, громадянська і патріотична, у яких охоплено широке коло тем і порушено важливі проблеми. У цілому творам властиві стильові домінанти модернізму, зокрема інтелектуалізація письма, символізація, суб'єктивізм, метафоризація, зняття табу з багатьох тем, однозначне декодування поезій, чітка моральна система цінностей ліричного героя.

Список використаних джерел

1. Андрусяк І. «Беззмистовні слова, беззмистовні думки...» / Іван Андрусяк // Радянська Гуцульщина. – 1990. – № 50 – 51. – С. 6.
2. Андрусяк І. «Гуси полетять» / Іван Андрусяк // Радянська Гуцульщина. – 1984. – № 105. – С. 4.
3. Андрусяк І. «Гуцули» / Іван Андрусяк // Західний кур'єр. – 1991. – 19 жовтня. – С. 3.
4. Андрусяк І. «Запорізька Січ» / Іван Андрусяк // Радянська Гуцульщина. – 1989. – № 111 – 112. – С. 4.
5. Андрусяк І. «Кобзар» / Іван Андрусяк // Радянська Гуцульщина. – 1989. – № 99 – 100. – С. 6.
6. Андрусяк І. «На захист рідної мови» / Іван Андрусяк // Радянська Гуцульщина. – 1989. – № 4. – С. 4.
7. Андрусяк І. «На ту гору, де Юрія палили...» / Іван Андрусяк // Березіль. – 1991. – № 7. – С. 12 – 14.
8. Андрусяк І. «Позивні» / Іван Андрусяк // Радянська Гуцульщина. – 1985. – № 30. – С. 4.
9. Андрусяк І. «Притча про сіль» / Іван Андрусяк // Радянська Гуцульщина. – 1990. – № 116 – 117. – С. 3.
10. Андрусяк І. Чотири вірші / Іван Андрусяк // Західний кур'єр. – 1992. – 23 січня. – С. 5.
11. Андрусяк І. «Щастя» / Іван Андрусяк // Радянська Гуцульщина. – 1986. – № 30. – С. 4.
12. Андрусяк І. «Я буду з Тобою» / Іван Андрусяк // Радянська Гуцульщина. – 1988. – № 52 – 53. – С. 6.
13. Анісімова Н. Поетичне покоління 80-х років ХХ ст. у системі пізнього модернізму [Електронний ресурс] / Ніна Анісімова. – Режим доступу: book.net/index.php?p=achapter&bid=3689&chapter
14. Зборовська Н. Завершення епохи, або українська літературна ситуація кінця 1980 – 90-х рр. / Ніла Зборовська // Кур'єр Кривбасу. – 1996. – № 61 – 64. – С. 76 – 83.
15. Птахи – символи України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: about-ukraine.com
16. Словник античної міфології [Електронний ресурс] / Уклад. І. Я. Козовик, О. Д. Пономарів. – Режим доступу: litopys.org.ua/slovmith/slov.htm

ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕДАЧІ ІНВЕРСІЇ ПРИ ПЕРЕКЛАДІ РЕЧЕНЬ З АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ НА УКРАЇНСЬКУ

Ключові слова: інверсія, порядок слів, граматична інверсія, стилістична інверсія.

Key words: inversion, word order, grammar inversion, stylistic inversion.

Збільшення зацікавленості до вивчення порядку слів у реченні помічаємо в останні десятиліття. Відомо, що порядок слів в англійському реченні підпорядковується аналітичній структурі, яка виконує граматичну функцію. Однак, перекладаючи з англійської мови на українську, необхідно враховувати де знаходиться саме смисловий центр речення та його логічний наголос. Смисловий центр речення визначають за допомогою «актуального читання речення», тобто вже відомої інформації з попереднього речення або обставини висловлення ідеї та якоїсь «нової» інформації, яка нестиме логічний наголос та буде смисловим центром речення [1, 230]. Тому вважають, що правильно буде говорити про послідовність членів речення, а не про їх порядок. Як правило, у короткому англійському повідомленні, де вся інформація є «ною», встановлений чіткий порядок слів: підмет (можливо з попереднім означенням, присудок, додаток, обставина місця та обставина часу): *A Chinese delegation arrived in New York yesterday*. Українській мові ж притаманний зворотній порядок слів у даному реченні: *Вчора в Нью-Йорк прибула делегація Китаю*.

Дослідженням інверсії займалися як зарубіжні так і вітчизняні мовознавці. Різні аспекти інвертованого порядку слів знайшли своє відображення у працях І.Р.Гальперіна, І.В.Арнольда, О.М.Мороховського, В.І.Карабана та інших. Мовознавці акцентували увагу на взаєморозташуванні слів у реченні, які безпосередньо залежать один від одного. Також розглядалась функція інверсії у стилістичному та граматичному аспектах, проте переклад такого типу речень майже розглянутий не був.

Отже, метою нашої статті є дослідити особливості функціонування інверсії в англійських реченнях та їх переклад на українську мову. Часто порядок слів може бути змінений з метою підсилення певного слова чи словосполучення для того щоб привернути увагу читача. Термін інверсія є латинського походження (*inversio* – повертання, перестановка) і визначається як порушення характерного для англійської мови прямого порядку слів: підмет – присудок [2, 148]. Аналізуючи наукову літературу бачимо, що інверсія відноситься до стилістичних синтаксичних засобів, особливою яких є незвичне розташування мовних елементів у реченні та слугує одним із домінантних стилістичних засобів для створення емоційної інтонації. Проаналізувавши приклади застосування інверсії, бачимо, що прямий порядок слів не має стилістичного значення, а інверсійний завжди є стилістично значущий. Тому робимо

висновок, що інверсія можлива лише в експресивній мові, яка часто використовується письменниками, метою яких є не лише подати інформацію чи ознайомити читача з подією (тут присутній прямий порядок слів), а викликати якісь емоції, оцінку вживаючи речення зі зворотнім порядком слів.

Розглянемо види інверсії. Повну та часткову інверсії виділяють залежно від форми. Якщо весь присудок передує підмету, то маємо явище **повної** інверсії: *Here comes the master of the house*. Якщо перед підметом стоїть лише частина присудка, в ролі якого виступає допоміжне дієслово, то це **часткова** інверсія: *Happy may you be!* [5]

З точки зору функціональних особливостей інверсія поділяється на граматичну та стилістичну (підсилювальну) інверсію [3, 127]. За допомогою граматичної інверсії формуються деякі комунікативні типи речення: *May I use your phone?* Граматика також розглядає інверсію як порушення граматичних правил будови речення, описує який із членів речення «виділено» [3, 128]. Найбільш поширеною є граматична інверсія з формальним підметом *there*: *There is no money in my pocket*. Також такий вид інверсії є притаманний загальним та спеціальним питанням, в яких, як правило, вживається часткова інверсія: *When did it happen?* Необхідно зазначити, що граматичну інверсію використовують не для вираження будь-яких додаткових смислових чи стилістичних нюансів тому, що інвертований порядок слів єдино можливий для певної граматичної конструкції. Візьмемо для прикладу питальну форму англійського речення, де обов'язково повинно бути допоміжне дієслово на першому місці (окрім питального слова): *What are you doing?* В той час як в наказовому способі це місце займає основне дієслово – присудок: *Come and visit me*. Тому граматична інверсія вважається лише носієм певного граматичного значення і не є безпосереднім об'єктом перекладу [4, 529].

Хоча в англійській мові порядок слів більш фіксований, ніж в українській, часто використовується зміна порядку слів для виділення чогось «нового», смислового центру висловлювання. Такі випадки часто зустрічаємо коли в реченні відсутній прямий додаток, а на першому місці стоїть обставина: *In the middle stood a long black table. Thus began their love*. Такий вид інверсії називається **смисловим**. Як правило у таких реченнях група слів, що виражає «нове», ставиться в кінці речення. Такий порядок слів характерний і українській мові. Так як в українській мові порядок слів є вільним для виділення «нового», то передача смислової інверсії цілком не завдає труднощів при перекладі, часто такі речення перекладаються на українську мову дослівно: *Посередині стояв довгий чорний стіл. Так почалось їхнє кохання*.

Розглянемо ще один вид інверсії – **стилістичну** інверсію. Вона вважається сильним стилістичним засобом так як винесення на перше місце в реченні обставини (крім обставини місця та часу) або додатка є досить рідкісним явищем в англійській мові [5]. Цей вид інверсії зумовлений навмисним порушенням прямого порядку членів речення, метою якого є емоційне або смислове виділення певного елемента, зв'язування окремих частин речення, збереження тривалості думки [5]. Зазначимо, що речення зі стилістичною інверсією при якій порушення прямого порядку слів супроводжується винесенням певного елемента речення в початкову позицію, яка для нього є нетиповою: *Never had she been so fond of her job* (речення з обставиною часу, вираженою прислівником *never* в початковій позиції). [2,148]. Є багато різноманітних

моделей, які представляють стилістичну інверсію, але у нашому дослідженні ми розглянемо моделі стилістичної інверсії, запропоновані О.М.Мороховським:

Предикатив (часто з дієсловом-зв'язкою), виражений іменником або займенником, стоїть перед підметом: *Insolent? Willful and singularly pretty was her aspect (Ch.Bronte)*

Присудок, виражений дієсловом, передує підмету: *Into this society came Sonia van Merwe when her husband had been three years in prison (M.Spark)*

Прямий додаток займає початкову позицію: *Little change had Time brought in the "warmest" of young Forsytes, as the last of the old Forsytes – Timothy – now in his hundred and first year would have phrased it (J.Galsworthy)*

Прийменниковий додаток стоїть на початковій позиції: *To this Iris also agreed (F.King)*

Означення, виражене прикметником, займає кінцеву позицію: *But it's a letter congratulatory (A.Cronin)*

Обставинні слова, що в більшості випадків стоять після присудка, займають початкову позицію: *In waves, in clouds, in big round whirls the dust comes stinging, and with its bits of straw and chaff and manure (K.Mansfield) [2, 148].*

Крім того, можна зустріти і наступні види інверсії: локальна, оклична, інверсія для рівноваги, заперечна, інверсія з "there", інверсія в питаннях, інверсія зі сталими структурами [6].

Аналізуючи художні твори помічаємо, що однією найпоширеніших видів інверсії є **локальна** (якщо обставина місця стоїть на початку речення, то в ньому можливий інвертований порядок слів: присудок стоїть перед підметом). Таке явище часто зустрічається коли підмет вводить нову особу чи предмет, а член речення при цьому знаходиться після обставини місця. Також частими є випадки вживання **окличної** інверсії, де на першому місці в реченні стоїть головне слово, що несе емпатичне навантаження. Такий вид інверсії підкреслює ступінь реакції на якусь певну подію. Ще один вид інверсії, яку часто використовують це **інверсія з "there"**. Її особливість полягає в тому, що після структури з there стоїть іменник зі словами, які до нього відносяться, а потім обставина місця чи часу. В таких реченнях увага максимально відвертається від другорядних суб'єктів та використовуються різноманітні лексичні, стилістичні та синтаксичні засоби для виділення суб'єкта. Часто вживаною є **інверсія в питаннях**, в яких промовець хоче впевнитися в вірності свого речення, тому такі питання вимовляються з підвищеною інтонацією [3,130].

Як ми уже зазначали вище, у випадку інверсії члени речення можуть бути розміщені по-різному. Серед них можна виділити найбільш загальні випадки коли інверсію використовують в певних стилістичних стилях. Розглянемо ще один опис розміщення членів речення, запропонований І.Р.Гальперіном []:

Перший спосіб – коли додаток стоїть на початку речення: *Talent Mr.Micawber has; capital Mr.Macawber has not (Ch.Dickens)*

Другий спосіб коли означуване слідує за означувальним: *with fingers weary and worn (Th.Hood).*

Третій:

а) іменна частина присудка стоїть перед підметом: *A good generous prayer was it (M.Twain)*

б) іменна частина присудка стоїть перед дієсловом-зв'язкою, а вони обидва перед підметом: *Rude am I in my speech (W.Shakespeare).*

Четвертий – коли обставина стоїть перед підметом у реченні: *Eagerly I wished the morrow (E. Poe).*

П'ятий – коли обставина і присудок стоять перед підметом: *In went Mr. Pickwick (Ch.Dickens).*

Крім того інверсія існує в наступних конструкціях:

Коли підмет вводиться зворотом there is/are, was, were: *There was an interesting film on TV last night;*

Якщо речення починається з певних слів чи висловів (слів чи фраз, що припускають заперечення: no sooner, hardly, rarely; при сполученні so з прикметником або прислівником; при короткій відповіді, яка починається з neither/nor): *Never I had such a stupid dog. Hardly had they come they asked for help. So carefully she read the book, that she remembered all the details almost by heart. Ann can't ride a horse, neither can Sam.*

При перериванні прямої мови або коли головне речення стоїть після підрядного з прямою мовою: *"He reminds me", said Jack, "of my old friend".*

В окличному реченні, яке починається з here, there: *There arrives our plane!*

Аналізуючи усі наведені приклади, помічаємо, що інверсія виконує як граматичну так і стилістичну функції. З граматичної точки зору тут притаманне незвичне розташування членів речення в англійській мові. Граматична інверсія «помічає» ці відхилення, порівнює їх з правилами вірного порядку членів речення в граматиці. Стилiстична інверсія в свою чергу виділяє певне висловлювання або речення серед інших.

Щодо перекладу такого типу речень, то вони все-таки мають певні правила. Якщо інвертоване речення перекладаємо на речення з прямим порядком слів, то будуємо його за правилами вихідної мови: *У клас увійшов вчитель похилого віку. – An old teacher came into the classroom.* Зустрічаємо випадки, коли інвертоване речення перекладаємо на відповідне інвертоване у вихідній мові: *To him we shall now to speak. – Тепер ми поговоримо з ним.*

Проте зауважимо, що не слід зловживати з використанням інверсії, тому що це може негативно позначитись на усвідомленні прочитаного. Є випадки, коли прямий порядок слів змінювати не можна, так як його зміна може призвести до вираження протилежного змісту [6].

Отже, інверсія є дуже яскравим явищем в стилістиці та граматиці, яке індивідуалізує та емоційно увиразнює мовлення. Синтаксично інверсований порядок слів речення має на меті перш за все виділити окремі, найвагоміші у контексті даного висловлювання слова. Непрямий порядок слів не лише відображає логіко-граматичний зв'язок між членами речення, а й вимагає дуже уважного перекладу на вихідну мову. Слід брати до уваги, що вибір певного порядку слів у кожному реченні залежить від ряду факторів різної природи та різного ступеня значущості, тому потрібно бути досить уважним при перекладі таких речень.

Література:

1. Корунець І.В. Порівняльна типологія англійської та української мов: Навч.посібник. – 3 вид., випр. й доп. – Вінниця: Нова книга, 2004. – 460 с.

2. Мороховский А.Н. Стилистика английского языка/ О.П.Воробьева, Н.И.Лихошерст, З.В.Тимошенко. – К.:”Вища школа”, 1984. – 248с.
3. Galperin I.R. Stylistics/ I.R.Galperin- М.: Высш.шк., 1977. – 311с.
4. Grammar of Spoken and Written English/ D.Biber, S.Johanson, G.Leech, S.Conrad. – Harlow: Pearson Education Limited, 2007. – 1204 p.
5. Відтворення явища інверсії у англomовному та українomовному публіцистичному тексті// [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http:// knowledge.allbest.ru/languages/](http://knowledge.allbest.ru/languages/)
6. Онищенко М.С. Инверсия в английском языке: методология и прагматика перевода на русский [Електронний ресурс]/ М.С. Онищенко// Acta Linguistica. – Vol.4. -№ 1 (2010). – Режим доступу: [http:// www.actalinguistica.com/arhiv/index.php/als/article/view/265/400](http://www.actalinguistica.com/arhiv/index.php/als/article/view/265/400)

Новіцька Оксана Іванівнакандидат філологічних наук,
доцент кафедри української мови
ДВНЗ «Тернопільський державний
медичний університет
ім. І. Я. Горбачевського»**Зевако Валентина Іванівна**кандидат філологічних наук,
доцент кафедри української мови
ДВНЗ «Тернопільський державний
медичний університет
ім. І. Я. Горбачевського»**СЕМАНТИЧНА ДЕРИВАЦІЯ ПОБУТОВОЇ ЛЕКСИКИ ПІДГАЄЧНИИ
ТЕРНОПІЛЬСЬКОЇ ОБЛАСТІ****Ключові слова:** способи номінації, семантична деривація, лексика, побутова лексика, говірка.

Одним із важливих способів номінації побутової лексики Підгаєччини є семантична деривація. Питання семантичної деривації в мовознавстві посідає не останнє місце серед способів номінації. На думку В. К. Павела, розкриття її суті ґрунтується на вивченні лексико-семантичних варіантів слів усередині окремого полісемантичного утворення [1, 76]. У контексті вивчення внутрішньо мотивованої семантичної деривації розрізняють поняття лексичної парадигматики та синтагматики, таким чином відокремлюють зміни значень слів, що парадигматично або синтагматично зумовлені [2, 55].

На території досліджуваного ареалу побутують поодинокі внутрішньопарадигматичні переноси, утворені за такими різновидами семантичної деривації, як розширення значення, що передбачає лексико-семантичну деривацію слова, що базується на вертикальних зв'язках між членами однієї лексико-семантичної парадигми, результатом якої є збільшення семантичного обсягу слова. Виділяємо такі семантичні моделі творення побутової лексики: модель 'матеріал виготовлення' → 'посуд': *бл'еха* 'неглибока металева посудина з листового заліза для випікання хліба, кексів, пасок', *чавун* 'чавунна каструля'.

І. А. Самойлова, аналізуючи процеси семантичної деривації в лексиці сучасної української літературної мови, слушно зауважує, що "удосконалення лексики можна виявити через лексичну полісемію" [3, 4]. Явище полісемії є, без сумніву, цінними джерелом для виявлення й вивчення системної організації діалектної лексики. Полісемія – це здатність одного слова слугувати позначенням кількох різних предметів чи явищ дійсності [4, 25], тобто реалізувати своє значення в різних контекстах. Явище полісемії полягає в тому, що кожне значення полісемічного слова обов'язково так чи інакше пов'язане з його первинним значенням, бо розвинулося воно внаслідок певної подібності позначуваних понять. [5, 6]. Полісемія, за твердженням Л. А. Лиси-

ченко, відбиває парадигматичні зв'язки значень слова, наявних у мовній структурі, а полісемантичне слово є не що інше, як мікросистема з чіткою організацією складових частин [6, 27]. Зміна значення слова виявляється в розвитку у слові нового значення при збереженні старого. Її сутність можна з'ясувати шляхом зіставлення нового значення лексеми з її старим значенням (навіть якщо воно з часом вийшло з ужитку) за обсягом або за їх зв'язком [7, 199]. Нове значення слова порівняно із його старим значенням завжди є похідним і переносним.

Зібраний діалектний матеріал свідчить, що у підгаецькій говірці наявна незначна кількість полісемантичних слів.

Засвідчена полісемія у побутовій лексичі Підгаєччини утворена на основі метафори та метонімії. Метафора і метонімія є «прикрасою мови», вони «виблискують, мов якісь світила», зауважував Цицерон [8, 221].

В українській і зарубіжній лінгвістиці метонімія вивчається на матеріалі різних мов як один з виявів системної організації лексики та спосіб формування нових значень, як стилістичний прийом і засіб мовної економії. А. Удинська зазначає: «Поняття метонімії не є однорідним, бо вживається не тільки як назва тропу, а й як позначення одного зі шляхів історичного розвитку значення слова. Сам термін «метонімія» часто використовується в метонімічному значенні, створюючи перенос за моделлю «процес → результат», наприклад: метонімія – «один з основних тропів у поетичній і звичайній мові, в основі якого лежить перенесення назви з одного поняття на інше, що перебуває з ним у певному зв'язку», а також «слово або вираз, ужиті таким чином» [9, 5].

В аналізованій лексичі виокремлюємо низку моделей метонімічного перенесення: “верхній одяг” → “капюшон” → “зимове взуття із сукна” – *бурка*, “барабоління” → “хустина” – *барабол'енка*, “технічне масло” → “рослинна олія” – *волива*, “невеликий хліб” → “невеликий хліб з м'ясного фаршу” – *хл'їбец*'.

У межах підгаецьких діалектних назв одягу, взуття, кухонного начиння та їжі метафоричні переноси назв констатуємо в таких номінаціях:

– *кишка*. Назву перенесено із назви кишки – частини травного тракту, яку начиняють кашею з кров'ю і запікають;

– *козилок*. Назву головного убору спричинила подібність за формою до дашка, піддашка;

– *циганка*. Назву жіночого головного убору перенесено за ознакою темного кольору.

Явище синонімії також широко притаманне побутовій лексичі підгаецьких говірок. Синонімія як тип лексико-семантичного відношення ґрунтується на тому, що слова, які належать до однієї й тієї частини мови, характеризуються повним або частковим збігом своїх лексичних значень [10, 35]. Один елемент дійсності можна відобразити семантикою багатьох слів. Синоніми забезпечують точність висловлення думки, різноманітність мовлення. Вони є одним з головних показників багатства мови [7, 209].

Серед назв одягу, взуття, кухонного начиння та їжі виділяємо такі синонімічні ряди:

‘святковий одяг’ – *шати*, *уб'йори*, *убран'є*, *стр'її*;

‘старий одяг’ – *шмутки*, *шмат'є*, *шмати*, *лахмут'ї*; *монатки*, *дрант'є*, *тран'їо*, *баракло*, *во'нуч'ї*;

‘спідні чоловічі штани’ – *портки*, *п’ідшитанки*, *сподн’і*, *на’т’іл’н’і штан’ни*, *кал’сони*, *нага’виц’і*, *лац’і*;

‘сорочка’ – *соро’чина*, *ко’шул’а*;

‘короткий ватний, безрукавний одяг’ – *горсик*, *духн’а*, *кам’ізел’ка*, *душоґр’їка*, *т’елоґр’їка*;

‘одяг вільного покою’ – *бала’хон*, *лейбик*, *каца’бейка*, *вит’р’їука*, *кабат*, *бур’ка*, *куртка*;

‘штани’ – *гал’іфе*, *раїтки*, *дудки*, *штил’аги*;

‘святкова спідниця’ – *батка’ниця’а*, *шал’єнова сп’ідниця’е*, *шал’енка*, *п’лахта*;

‘підюпочник’ – *п’іточка*, *гал’ка*;

‘кашкет’ – *кашкит*, *фуражка*, *кози’рок*, *маза’пінка*, *кепка*;

‘хустка’ – *хустка*, *барабол’енка*, *на’киданка*, *циганка*, *каз’мі’рова хуст’ина*, *пл’ед’н*, *пар’чова хуст’ина з ф’рендзл’єми*, *куці’їука*, *корол’ї’уска хуст’ина*;

‘тапочки’ – *тапки*, *лапц’і*, *ба’ганц’і*;

‘каблук’ – *каблук*, *воп’час*;

‘каструля’ – *бан’єк*, *ринка*;

‘чавун’ – *чавун*, *казан*, *котелок*, *чу’гун:уї ба’н’єк*, *сп’і’жовий ба’н’єк*;

‘сковорідка’ – *сковорода*, *рондил’*, *пател’н’а*, *жаровн’а*;

‘металева посуда для випікання’ – *бл’єшка*, *брит’ванка*, *деко*;

‘скляна банка’ – *банка*, *слоїк*, *бутил’*;

‘стакан, склянка’ – *ста’кан*, *шкл’енка*, *к’іл’ішок*, *пугар*;

‘хліб’ – *хл’їб’н*, *бу’ханка*, *бу’ханец’*, *ба’лабух*;

‘густа каша з кукурудзяної муки’ – *мама’лига*, *кулеша*, *лем’ішка*, *чир*, *джур*;

‘деруни, оладки з тертої картоплі’ – *де’руни*, *тер’т’ухи*, *тер’канц’і*, *вер’т’ушки*;

‘жир, витоплений із тваринного жиру’ – *жир*, *с’малиц*, *л’її*, *тлуст’*;

‘відварена й заохолоджена м’ясна страва’ – *холо’дец’*, *гиж’ки*, *студе’нец*;

‘рідка страва приготовлена на відварі м’яса’ – *бул’їон*, *ї’ушка*, *ро’сіл*, *роз’сіл*;

‘рідка страва з сушених фруктів’ – *квас’ничка*, *квас’ни’цева*, *ї’ушка*, *суш*, *суше’ниц’і*, *ї’уха*, *узвар*.

Отже, семантична деривація як спосіб номінації в ділянці побутової лексики Підгаєччини виявляється в неоднорідних семантичних процесах. У межах досліджуваної групи номінацій є внутрішньопарадигматичні переноси в системі семантичних відношень “вид-вид” у межах єдиного родового поняття, міжпарадигматичні, метафоричні переноси та синтагматичні метонімічні переноси.

Література

1. Павел В. К. Лексическая номинация (На материале молдавских народных говоров). – Кишинев: Штиинца, 1983. – 231 с.
2. Шмелев Д. Н. Способы номинации в современном русском языке / Д. Н. Шмелев, А. Ф. Журавлев, О. П. Ермакова и др. ; отв. ред. Д. Н. Шмелев. – М.: Наука, 1982. – 296 с.
3. Самойлова І. А. Процеси семантичної деривації в лексиці сучасної української мови [на матеріалі неологізмів 70–90 років ХХ століття]. Автореф. дис. канд. філол. наук.К., 1999. – 20 с.

4. Ганич Д. І. Словник лінгвістичних термінів / Д. І. Ганич, І. С. Олійник. – К.: Вища школа, 1985. – 360 с.
5. Виноградов В. В. Вступительное слово // Вопросы терминологии: материалы Всесоюзного терминолог. совещания. – М.: Изд-во АН СССР, 1961. – С. 3-10.
6. Лисиченко Л. А. Лексикологія сучасної української мови. Семантична структура слова. – Харків: Вища школа, 1977. – 113 с.
7. Карпенко Ю. Ю. Вступ до мовознавства: підручник для студентів вищих навчальних закладів. – К.: Академія, 2006. – 336 с.
8. Цицерон М. Т. Об ораторе // Цицерон М. Т. Три трактата об ораторском искусстве / пер. с лат. Ф. А. Петовкого, И. П. Стрельниковой, М. Л. Гаспарова ; под ред. М. Л. Гаспарова. – М.: Научно издательский центр «Ладомир», 1994. – С. 75-252.
9. Удинська А. Г. Метонімічні переноси на позначення людини в англійській і українській мовах. Автореф. дис. канд. філол. наук – Донецьк, 2007. – 19 с.
10. Яценко Н. О. Формування назв військового одягу в українській мові. – К.: Ін-т української мови: Видавничий дім Дмитра Бураго, 2009. – 179 с.

Kalynovska Iryna

PhD in Philology, associate professor

English practice department

Lesya Ukrainka Eastern European

National University

Protsyk Mariana

English lecturer

Novy Rozdil Polytechnic College

UKRAINIAN ANTHROTOPONYMS IN CANADIAN ENGLISH

Toponyms express the information about the history of people, their culture, lifestyle, daily environment, communication, etc. The following article focuses on the study of Ukrainian toponyms in Canadian English, the main aspects of anthrotoponyms in particular. The analysis reflects the important national features of Ukrainian ethnic group in Canada, its culture and historical heritage represented in place names, which contribute to the development of Canada's culture and its spiritual growth.

Key words: toponym, place name, anthroponym, anthrotoponym, Canadian English

Language reflects any changes in society. Every nation has its own history, language, customs and traditions. Consequently, the process of the nomination within a particular culture is different. Toponymic nomination reflects national stereotypes of perception and interpretation of reality, as language organizes and regulates the geographical division, perception and reflection of the world. «How a society names its surroundings exposes how people conceptualize their world: how landforms are distinguished, how people interact with the land, how land is owned or distributed, or how places or topographic features are important spiritually, politically, or historically» [3, 393].

It should be noted that the study of toponymy is vital and perspective, because «place names express people's attitude, their culture, lifestyle and customs, their daily environment, communication and psychological state» [4].

The goal of this article is to study Ukrainian anthrotoponyms in Canadian English. The object of study is Canadian toponyms of Ukrainian origin, derived from anthroponyms and chosen by means of total selection from Dictionary of Canadian Place Names (1997), World Heritage Encyclopedia (2002) and Wikipedia, the free encyclopedia.

A number of works by J. Rudnycky are dedicated to the study of Slavic toponymic names [7; 8]. The author states that «folk tales, folk etymologies, proverbs, sayings about the origin and meaning of Canadian place names, or what may be called Canadian Slavic namelore represent aspects of Canadian folklore» [7, 90]. The linguist was the first to list Canadian toponyms of Ukrainian origin which included more than 180 place names and introduced their classification based on the criterion of their origin [8].

J. Zhluktenko investigated Canadian English, i. e. toponymy, the English and Ukrainian language connections and stated that «bilingualism of Ukrainians does not necessarily lead to monolingualism, i. e. to complete transition to English as bilinguals usually distribute the functions of two languages, using them in certain areas» [1].

To begin with, one of the main factors that determine the toponymic vocabulary of the English-speaking provinces of Canada, is the interaction of Aboriginal, French, English, Ukrainian toponymic formations that caused the formal and semantic changes in the regional English place names, and thus influenced the formation of the entire toponymic system in Canada.

To start with, Ukrainian mass immigration to Canada began when its territory was almost completely mastered by previous settlers – the British and the French. They have created a basic place-building, using some native Eskimo and place names. Therefore, Ukrainian names could only get small towns, schools, post offices, and the prairie provinces, mainly in the west because the Ukrainians settled later. As time went on, Ukrainian colonies of settlers were established in the provinces of Manitoba, Saskatchewan and Alberta.

In 1897 the first documented case certified as immigrants from Ukraine gave a name to the newly created settlement in Manitoba «*Ukraina*» [6]. In the following decades there continued to appear in Canada the place names of Ukrainian origin, based on Ukrainian history. It is interesting to observe that the greatest number of these toponyms come from the Cossack period in Ukrainian history – the Zaporizhyan Sich. From these the following place names in Canada emerged: *Khmelnitsky (Alberta)*, *Sirko (Manitoba)*, *Honta (Alberta)* and others.

The analysis showed that Canadian toponyms of Ukrainian origin are mostly represented by the names of settlements, like *Borshchiv*, *Brody*, *Chernowci*, *Krasne*, *Uhryn*, *Kolomea*, *Lwiv* [9]. It is quantitatively the largest group (61 %). A number of villages and towns have the names of Ukrainian leaders. Among the first was a settlement in Manitoba named after *Shevchenko*, the great Ukrainian poet. This name existed till 1908, when the town was renamed *Vita* [2], though the district high school retains the name of *Shevchenko*. Besides the above there are schools near *Ethelbert*, *Manitoba*, and in *Saskatchewan*, named *Taras*, and these were obviously named after the poet.

There are three schools named after *Ivan Franko* in Canada, one in each of the prairie provinces. Ukraine's great founder of Ukrainian classical music, composer *Mykola Lysenko*, also has a school named after him near *Insinger*, *Saskatchewan*. Schools were also named after *Hetman Bohdan Khmelnytsky* (south of *Myrnam*, *Alberta*), *Hetman Ivan Mazeppa* (southeast of *Canora*, *Saskatchewan*), the Venerable Metropolitan *Andrey Sheptytsky* (southeast of *Waskatenau*, *Alberta*), *Vladimir* after *Volodymyr the Great* (*Edmonton*), *Petro Mohyla* (*Saskatoon*), *Mykhailo Drahomanov* (southeast of *Prudhomme*, *Saskatchewan*), *Larysa* after *Larysa Kosach – Lesya Ukrainka* (west of *Wishart*, *Saskatchewan*), *Panteleimon Kulish* (northwest of *Ethelbert*).

In the list of Canadian place names of Ukrainian origin derived from anthroponyms one can find the names of Ukrainian-Canadian pioneers and unknown in Ukraine, though famous in Canada Ukrainians: *Joseph Oleskiw* (professor of agronomy), *William Hawrelak* (mayor), *Peter Dmytruk* (a Sergeant in the Royal Canadian Air Force), *Denys Sichynsky* (composer and conductor), *Thomas Drobot* (postmaster), *Ivan Pylypow* (early pioneer), *Wasył Eleniak* (early pioneer), *Fred Zazula* (district pioneer), *Dochylo* (local family), *Hryciw Road* (local family), etc.

To sum up, many anthrotoponyms found in the western English-speaking provinces of Canada are place names where Ukrainian ethnic groups concentrate. Basically place names derived from Ukrainian names are transliterated. The analysis showed that anthroto-

ponyms are represented by names, e. g. *Wasel* (from *Vasyl*, Alberta), *Vladymir* (after district pioneer *Vladymir Svarich* Alberta), surnames, e. g. *Pylypow* (after *Ivan Pylypow*, Edmonton), *Oleskiw* (after Dr. *Joseph Oleskiw*, Edmonton), names and surnames, e. g. *Mykhailo Drahomanov* (Saskatchewan), etc. Moreover, many place names of Ukrainian origin are used informally. In addition, the majority of Ukrainian anthrotoponyms are names of mails, schools, churches, streets, parks, squares, etc.

The study of Canadian place names of Ukrainian origin is relevant and promising, as anthrotoponyms reflect the important national features of Ukrainian ethnic group in Canada, its culture and historical heritage, moreover toponyms can «comprise an important portion of linguistic data» [5, 5]. In perspective attention should be focused on the study of the factors, that influence Canadian toponyms usage, the classification of place names by different criteria, comparing the development and usage of toponyms in Ukraine and Canada.

References

1. Жлуктенко Ю. О. Українська мова на лінгвістичній карті Канади / Ю. О. Жлуктенко. – Київ: Наукова думка, 1990. – 176 с.
2. Krawchuk P. Ukrainian Place Names in Canada / P. Krawchuk // First Wave of Ukrainian Immigration to Canada, 1891–1914. «The Ukrainian Canadian», September 1980. – Access : www.virtualmuseum.ca/sgc-cms/histoires_de_chez_nous-community_memories/
3. Nash D. Toponymy: Recording and Analyzing Placenames in a Language Area / D. Nash, J. Simpson // The Oxford Handbook of Linguistic Fieldwork. – New York: Oxford University Press, 2012. – P. 392–406.
4. Orkin M. Place Names / M. Orkin // Speaking Canadian English: An Informal Account of the English Language in Canada. – London, New York : Routledge, 2015. – P. 159–190.
5. Peters E. What's in a Name: Toponyms as Linguistic Data for Historical Comparison / E. Peters. – Haverford College, 2015. – 40 p.
6. Placename Etymologies: Caer, List of Canadian Place Names of Ukrainian Origin, Cumbrian Toponymy, Sri Lankan Place Name Etymology. – Books LLC, Wiki Series, 2010. – 320 p. – Access : <http://www.powells.com/book/placename-etymologies>
7. Rudnycky J. B. Slavic Toponymic Neologisms in Canada / J. B. Rudnycky // Canadian Slavonic Papers. – Vol. 1. – Abingdon: Taylor & Francis, Ltd., 1956. – P. 89–92.
8. Rudnycky J. B. Ukrainian Place Names of Canadian Geography / J. B. Rudnycky // The Canadian Ukrainian. – Winnipeg: Ukrainian Free Academy of Sciences, 1956. – P. 2–8.
9. Ukrainian Canadian Culture: List of Canadian Place Names of Ukrainian Origin, Plast, Ukrainian Dance, Vasyl Avramenko, Canadian Ukrainian (English). – Books LLC, Wiki Series, 2010. – 156 p. – Access : <http://www.flipkart.com/ukrainian-canadian-culture-list-place-names-origin-plast-dance-vasyl-avramenko-english/>

АНГЛІЙСЬКІ ФРАЗЕОЛОГІЧНІ ОДИНИЦІ З ЛЕКСЕМАМИ SAME TA SUCH

Анотація

У статті досліджено англійські фразеологічні одиниці, які містять лексеми same та such. Розглянуто та проаналізовано три основні моделі з цими лексемами. Встановлено, що лексема same репрезентує на рівні мови дві омонімічні частини мови: прикметник та прислівник, тоді як лексема such має субстантивний характер і виступає займенником.

Ключові слова: фразеологічна одиниця, лексема, ідентичність, комунікативний зміст, субстанція, компонент, модель, прикметник, прислівник, займенник.

Summary

The article investigates English phraseological units containing lexemes same and such. Three basic models with these lexemes are under consideration. The undertaken analysis gives grounds to conclude that the lexeme same should be regarded on the level of language as two homonymous parts of speech: the adjective and the adverb, the lexeme such has the linguistic value of substantively and serves as the pronoun.

Keywords: phraseological units, lexeme, identity, communicative content, substance, component, model, adjective, adverb, pronoun.

Оволодіти фразеологією іноземної мови – це означає досягнути високого ступеня оволодіння мовою, тому що фразеологія є одним з найбільш складних аспектів її вивчення. Засвоєння мови традиційно передбачає знайомство з таким національно-культурним прошарком, як фразеологія. А це потребує звернення до комунікативної функції мови.

На сучасному етапі розвідки мовознавства є **актуальним** вивчення фразеологічних одиниць (ФО) за їх образно-смісловим центром, тобто за «таким повнозначним компонентом, що виконує смислоутворюючу функцію».

ФО – це різної структури сталі словосполучення з одиночним зчепленням компонентів і повним або частковим переосмисленням компонентного складу [7,14]. Проблематичним вважається співвідношення терміна і ФО.

Аналіз ФО з лексемами *same* і *such* припускає встановлення граматичного змісту даних лексем. Під терміном «лексем» в статті розуміємо лінгвістичні одиниці, що можуть функціонувати як різні частини мови [1,96;19,48]. Згідно зі «Словником лінгвістичних термінів», фразеологізмами, або ж фразеологічними сполученнями є звороти, до складу яких входять слова з вільним і фразеологічно зв'язаним значенням, при чому цілісне значення фразеологізму впливає зі значення його компонентів [3.68]. Виявити граматичний статус лексем *same* та *such* можна лише при наявності таких характеристик:

а) якісно-кількісний опис формального (тобто морфолого-синтаксичного) аспекту фразеологізмів з досліджуваними одиницями;

б) встановлення комунікативної семантики даних лексем;

в) визначення місця кожної з них в системі частини мови.

Багато дослідників англійської мови вважають необхідність виходити з аналізу цілого словосполучення, структури їх взаємного впливу, тому що окремі граматичні явища мови пов'язані з загальними закономірностями її будови [4,34; 6,102; 7, 23;13,72]

Лексеми *same* та *such* виступають у мові не ізольовано, а в певних мовних оточеннях. Всіляких мовних оточень тієї чи іншої одиниці є необмежено багато, а структур, за якими вони будуються, є цілком обмежена кількість. Елементарну структуру досліджуване ядро якої оточене лише синтаксичними та семантичними обов'язковими компонентами, будемо називати моделлю.

Всяка модель якісно характеризується як певними синтаксичними, так і певними морфологічними ознаками. Крім того, різні моделі мають різні кількісні характеристики.

У нашій статті розглядаються лише ті морфолого-синтаксичні моделі з лексемами *same* та *such*, які складають фразеологічні сполучення. Одним із основних принципів класифікацій досліджуваного матеріалу за синтаксичною ознакою є розуміння речень, що вказують на процеси об'єктивної дійсності. Процеси матеріального світу являють собою окремі фрагменти рухомої матерії, яка є сукупністю змінних у часі субстанцій та відношень між ними.

Всі процеси взаємно пов'язані, але людина може розглядати їх ізольовано, якщо їй необхідно вихопити той чи той процес із загального зв'язку та дослідити його.

В основі синтаксичного виділення моделей з досліджуваними лексемами лежить розуміння речення – структури предикації як репрезентуючого той чи інший процес – відношення, той чи інший процес – невідношення. При мовному висловленні процесу – невідношення одна субстанція розглядається ізольовано, поза її відношенням до інших субстанцій. У процесах – відношеннях одні субстанції розглядаються як такі, що перебувають у певних відношеннях з іншими субстанціями. Аналогічно такі процеси розглядаються у роботах таких лінгвістів як О. Жаборюк та О. Левицького [4,6; 8,24]. Речення, що виражають процеси, містять підмет і присудок. Речення, що репрезентують процеси – відношення, містять, крім підмета і присудка, комплемент (заповнювач).

Під комплементом будемо розуміти, як це прийнято у лінгвістиці, конститuent структури комплементатії, що додається до дієслова для доповнення змісту останнього, а також для структурного та смислового завершення того чи іншого відрізка мовлення. Комплемент буває об'єктивним (*John is reading a book*), адвербальним (*He lives there*), суб'єктивними (*She is beautiful*) та дієслівними (*She began to smile*).

Такі вітчизняні та зарубіжні граматисти, як В. Каушанська, Л. Верба, Г. Верба, О. Гордон, І. Крилова, К. Качалова, Е. Ізраїлевич класифікують лексеми «*same*» та «*such*» як вказівні займенники [2,160; 5,53; 13,71; 6,98]. Інша група дослідників, вважаючи «*same*» та «*such*» займенниками, зараховує їх до різних розрядів цієї частини мови: Р. Лонг [16,46], Р. Клоуз [10,78]. Деякі дослідники класифікують лексеми «*same*»

та «*such*» як вказівні [15,28] або лімітуючі прикметники [19,203]. Багато англівців зовсім не розглядають цих лексем у своїх роботах. Значення лексеми «*same*» звичайно визначається як «ідентифікація», «тотожність», а лексеми «*such*» – як «такий»; «такого типу» (*of that kind*) [5,56; 1,110; 13,275].

Розглянемо тепер фактичний матеріал, який містить лексеми «*same*» та «*such*» у складі стійких фразеологічних сполучень. У даній статті розглядаються такі моделі з лексемами «*same*» та «*such*»:

- 1) Subj. + P+all /just the same;
- 2) Subj. + (Vlink + one and the same)P;
- 3) nS +and+such like.

Де Subj – підмет; P – присудок; Vlink – дієслово-зв'язка; n – 2,3 та більше разів; S – субстантив (іменик, займенник, числівник та будь-яка інша субстантивована частина мови).

У моделі 1) Subj. + P+all /just the same (9,3% усіх виділених моделей з лексемою *same*) фрази *all the same* та *just the same* модифікують всю структуру первинної предикації, що складається з підмета і присудка. Це підтверджується тим фактом, що конститuentи *all the same* або *just the same* можуть займати будь-яку позицію – на початку, всередині чи вкінці речення.

E.g. “*I suppose you will come on to the polo with us? We should be all delighted*” – “*I’m afraid I can’t, thanks all the same*” [12,77].

E.g. “*Just the same, Maudie Laura and Dr. Ritz, maybe these are the only two Verena ever trusted, and both of them deceived her*” [21,77].

У тлумачних словниках підкреслені синтагми визначаються як стійкі фразеологічні сполучення, зміст яких розкривається як: “*nevertheless, notwithstanding, even under different circumstances, in spite of changed conditions* [11,207] та “*notwithstanding, regardless, nevertheless* [9,547]. *Just* та *all* у їх складі служать модифікаторами сполучення *the same*, яке саме по собі не має протиставної семантики. Протиставність у структурах, що розглядаються, розвинулось у сполученні з протиставним сполучником *but*.

E.g. *Of course, most of the stories about him are comical, but just the same they make him out to be a really great person* [20,57].

Семантика цього речення залишається тією ж при випущенні сполучника *but*. Адвербіальний характер відрізка *the same* розвинувся зі сполучень *in the same manner* [9,541], (*in the same way* з подальшою субстантивізацією прикметника *in the identical manner, in the identical way* → *identical* → (*the same*) → *identically*.

У моделі 2) Subj. + (Vlink + one and the same) P (0,3% усіх виділених моделей з лексемою *same*), яка репрезентує процеси – невідношення, лексема *same* є частиною безприменникового фразового предикатива, що складається з двох координованих компонентів. Зміст фрази *one and the same* визначається в словниках як: “*identical, not different, indifferent, in changed*” [11,207], “*absolutely the same*” [14,753], “*exactly the same that one*” [17,984]. Оскільки в цій фразі з’єднані два однорідних компоненти: *one* та (*the*) *same*, об’єднані сполучником *and*, обидва вони є предикативами, які співвідносяться з властивістю субстанції.

E.g. *His son and the boy in the painting were one and the same* [20,305] → *His son and the boy in the painting were one (man), the same / identical (man)*. Таким чином, лексема *same* в цій моделі вказує на ідентичність субстанцій.

В обох випадках вживання Ф.О з лексемою *same* вказує на ідентичність предметів думки, які носять обставинний (модель 1) та атрибутивний (модель2) характер. На рівні частини мови *same* в першому випадку є прислівником (у складі прислівникового сполучення з означеним артиклем), а в другому – прикметником.

У моделі 3) *nS +and+such like* (1% виділених моделей з лексемою *such*) лексема *such* у складі фразеологізму *such like* іде вслід за кількома субстантивами і передає значення «подібний переліченому». Комунікативний зміст лексеми *such* (в її сполученні з модифікатором *like*) виражений експліцитно відповідними попередніми компонентами того ж речення.

E.g. She exhibited a lively interest in the things she supposed must interest him, cricket and such like, but he did not seem to have much to say about them [18,106] →cricket →like things /things like cricket.

В усіх випадках моделі 3, еквівалентом комунікативного змісту лексеми *such* а формула *nS-like things, substances*, де *n* більше або дорівнює одиниці. Таким чином, у даній Ф.О лексема *such* має субстантивований характер і відповідно належить до розряду субстантивів зі значенням “*of that kind*”.

Проведений нами аналіз фактичного функціонування лексем *same* та *such* у складі фразеологічних сполучень дає змогу зробити такі висновки:

Лексема *same* вказує на ідентичність відрізків думки, що репрезентуються в свідомості та мові або як властивості субстанцій, або як характеристики їх способу дії. Відповідно лексема *same* у досліджуваних Ф.О репрезентує на рівні мови дві омонімічні частини мови: прикметник та прислівник (чи головний член прислівникового сполучення з означеним артиклем).

Лексема *such*, входячи до складу Ф.О, відповідно до своєї співвідносності з відрізком думки має субстантивний характер та є відповідно субстантивом – займенником. Субстантив *such* на рівні мови має значення “*of that / this kind*”.

Список використаної літератури

1. Бархударов Л.С. Очерки по морфологии современного английского языка / Л.С. Бархударов. – М, Высшая школа, 1975. – 156 с.
2. Верба Л.Г., Верба Г.В. Грамматика сучасної англійської мови. Довідник / Л.Г. Верба, Г.В. Верба. – Київ: ТОВ «ВП Логос-М», 2008. – 352 с.
3. Ганич Д.І., Олійник І.С. Словник лінгвістичних термінів / Д.І. Ганич. І.С. Олійник. – К: Вища школа, 1985. – 360 с.
4. Жаборюк Е.А. Категория результативности в современном английском языке в сопоставлении с современным немецким: автореф. дисс канд. филологических наук / Е.А. Жаборюк. – Одесса, 1979. – 34 с.
5. Каушанская В.Л. и др. Грамматика английского языка. 4 изд. / В.Л. Каушанская. – Л.: Просвещение, 1973. – 320 с.
6. Качалова К.Н., Израилевич Е.Е. Практическая грамматика английского языка / К.Н. Качалова, Е.Е. Израилевич. – Москва «Юнвес», 1998. – 718 с.
7. Кунин А.В. Фразеология современного английского языка. Опыт систематизированного описания / А.В. Кунин. – М.: Международные отношения, 1972. – 287 с.
8. Левицкий А.З. Функциональные подходы к классификации единиц современного английского языка / А.З. Левицкий. – К.: Рад. Школа, 1998. – 362.

9. Barnhart C.L. The World Book Dictionary. Chicago, 1975. – 737 p.
10. Close R.A. A Reference Grammar for Student of English / R.A. Close – M.: Higher School, 1979. – 352 p.
11. Chambers Dictionary of Idioms. English–Ukrainian Semibilingual. – K.: Всеувито, 2002. – 475 с.
12. Foster E.M. A Passage to India / E.M. Foster. – K.: Дніпро, 1982. – 200 p.
13. Gordon E.M., Krylova I.P. A Grammar of Present-Day English / E.M. Gordon, I.P. Krylova. – M.: Higher School, 1978. – 240 p.
14. Hornby A.S. Oxford Advanced Learner's Dictionary. – Oxford University Press., 1980. – 1037 p.
15. Jespersen O. Essentials of English Grammar / O. Jespersen – London: Garden Books, 2006. – 340 p.
16. Long R.B. The Sentence and its Parts / R.B. Long. – The University of Chicago Press, 1980. – 41 p.
17. Longman Dictionary of Contemporary English. – London, 2002. – 1688 p.
18. Maugham S. Theatre / S. Maugham – New York: Doran and Co., 2001. – 260 p.
19. Morochovskaya E.J. Fundamentals of Theoretical English Grammar / E.J. Morochovskaya. Київ: «Вища школа», 1984. – 275 p.
20. Saroyan W. Selected Short Stories / W. Saroyan – M.: Progress Publishers, 2003. – 464 p.
21. Steinbeck J. The Grapes of Wrath / J. Steinbeck – M.: Progress Publishers, 1978. – 532 p.

Андрейків О.В.

Студентка 6 курсу
факультету іноземних мов
НАДПСУ імені Б. Хмельницького,
Україна, м. Хмельницький

ЛІНГВІСТИЧНА ВАРІАТИВНІСТЬ НА ПРИКЛАДІ АМЕРИКАНСЬКОЇ ТА БРИТАНСЬКОЇ АНГЛІЙСЬКОЇ

Ключові слова: варіативність, американська англійська, британська англійська, спілкування.

Keywords: variation, American English, British English, communication.

Мова як функціональна система є динамічною й перебуває в стані постійного руху. Наслідком мовної еволюції є притаманна мові варіативність мовних одиниць, яка водночас постає як закономірний прояв змін, що відбуваються у мові.

Варіативність виявляється на всіх рівнях мовної комунікації – від власне володіння засобами різних мов, а саме використання одиниць тієї чи іншої мови залежно від спілкування, до усвідомлення мовцем припустимості різних варіантів, що належать одній мові [4].

Причини появи варіантних форм зумовлюються як внутрішніми, так і зовнішніми чинниками розвитку мови. Із соціолінгвістичної точки зору варіативність мовних знаків залежить як від соціальних характеристик носіїв мови (соціальна диференціація), так і від ситуації мовленнєвого спілкування (функціональна диференціація).

Можна визначити варіативність мови як її здатність у процесі еволюції створювати конкуруючі засоби вираження на всіх рівнях мовної структури: фонетичному, морфемному, лексичному, синтаксичному, стилістичному – під дією внутрішніх і зовнішніх законів розвитку мови.

В плані граматики у формальній соціально-культурній ситуації стандартні мовні форми є престижними, а можливо навіть обов'язковими до використання, тоді як ненормативні форми, що є присутніми у мовленні переважної більшості носіїв, чисельно варіюють, залежно від соціальної належності мовця [5].

Можна сказати, що загалом лінгвістична варіативність усередині певного соціального діалекту незначна порівняно з варіативністю, що спостерігається у різних соціальних класах. Іншими словами, мовна різниця (варіативність) між офіційним і неофіційним стилем у мовленні будь-якого представника середнього класу буде значно менша, ніж мовна різниця в одному й тому ж мовному стилі представника середнього класу та представника робочого класу.

Окремим випадком варіативності є такий стан системи літературної мови, коли вона використовується кількома національно-державними спільнотами і в результаті дістає назву національної негомогенності мови:

– визначення своєрідності мови чи її варіанту відбувається в результаті порівняння з мовою-еталоном;

– мова-еталон – ідеальна мовна система, спеціально сконструйована лінгвістами, у якій представлені універсальні властивості всіх мов, як основа (тло) для зіставних досліджень мов;

– однією з причин виникнення варіантів англійської мови є британський варіант як еталон національної англійської мови;

– під варіантом літературної мови розуміється регіональний різновид єдиної нормованої літературної мови;

– розрізняють три основних типи різновидів варіантів англійської мови: національно-територіальні варіанти, регіональні варіанти, міжнародна англійська глобального спілкування;

– регіональне варіювання мови – процес, в ході якого з'являються такі різновиди мови, що використовуються як універсальний засіб мовного спілкування в тих чи інших країнах чи регіонах світу;

– відповідно до мовних норм стосовно англійської мови Україна перебуває в зоні нормозалежних країн (за Б. Качру);

– єдина, закрита для кількісних змін – це внутрішня зона, представлена британським варіантом англійської мови,

– британський варіант англійської мови включає в себе три мовні типи: консервативна англійська (conservative) – мова королівської сім'ї і парламенту; прийнятий стандарт (received pronunciation), RP – мова засобів масової інформації; просунута англійська (Advanced English) – мова молоді, сленг.

– статусу національного стандарту набула мова освіченого населення Лондону та південного сходу Англії. Мова йде про «правильну англійську мову» кращих приватних шкіл та університетів (Oxford, Cambridge) [2].

Регіональна варіативність англійської мови характеризується такими тенденціями як дивергенція і конвергенція. З одного боку, відмінність зовнішнього соціокультурного фону спричиняє особливості, характерні для регіональних форм, які утворюють опозиції розрізнявальних елементів на всіх рівнях. З іншого боку, внаслідок належності цих варіантів до єдиної комунікативної системи, завдяки тісним і різноманітним зв'язкам між регіональними формами, глобалізації, впливу засобів масової інформації, відбувається зближення варіантів мови, їх конвергенція.

Саме тому слова, які були колись винятково американізмами, сьогодні проникають в усне і писемне мовлення британців. Дивергентні та конвергентні процеси визначають значною мірою внутрішні суперечності в системі негомогенної мови і динаміку її розвитку [1, 10-12].

Америка створила практично нову мову: зміни торкнулися не тільки фонетики і лексики, а й самої стійкої частини мови – граматики. На відміну від британського варіанту американський англійський більш гнучкий, відкритий до змін і легкий для сприйняття. Зокрема, тому він і отримав більше поширення у світі [3].

Англійська мова сучасної молоді більш-менш загальна завдяки в основному загальній культурі, рок-музиці, комунікації і тим ідеалам і кумирам, які, починаючи з Елвіса Преслі, залишаються загальною духовною їжею. Існує певна різниця у вживанні часів дієслова. Так, замість Present Perfect американець може використовувати Past Simple. Такі відмінності обумовлені численними запозиченнями в американському варіанті мови з індіанських мов і з іспанської.

Багато неправильних дієслів в американському варіанті мови є правильними. По-різному вживаються артиклі. Однак більшість граматичних особливостей американського варіанту англійської мови не мають у сучасній англійській статусу нормативних.

Література

1. Аракін В. Д. Історія англійської мови / В. Д. Аракін. – М., 2001. – 255 с.
2. Беликов В.И. Социолінгвістика: Учебник для вузов/ В.И.Беликов, Л.П. Крысин //М.: Рос. гос. гуманит. ун-т, 2001. – 439 с.
3. Швейцер А. Д. Очерки современного англійског языка в США. – М.: Высш. школа, 1963. – 215 с.
4. Barber Ch. Linguistic Change in Present-Day English / Ch. Barber // Alabama Linguistic ad Phonological Series (University of Alabama). – Edinburgh ; L.: Oliver and Boyd Ltd., 1964.
5. Kroch A. Towards a theory of social dialect variation.//Language in Society, 1978, No. 7. – pp. 17-36.

Коваленко О.В.

викладач кафедри німецької мови і літератури
МНУ ім. В.О. Сухомлинського

Пересулько І. М.

студентка факультету іноземної філології
МНУ ім. В.О. Сухомлинського

ЛІНГВОКУЛЬТУРНА СПЕЦИФІКА СЛЕНГУ НІМЕЦЬКОЇ МОЛОДІ

Ключові слова: молодіжна мова, словотвір, словоскладання, запозичення, лексичні групи, німецькомовна картина світу.

Keywords: Youth language, word formation, word composition, borrowings, lexical groups, German language world – image.

Сьогодні молодіжна мова – одна з найбільш досліджуваних галузей німецької мови, вона активно розвивається та поповнюється. Незалежно від мовної картини світу, мова молоді завжди привертає дослідників своєю нестандартністю і новизною.

Метою статті є визначення особливостей молодіжної мови в межах сучасної німецькомовної картини світу. **Об'єктом** здійсненого дослідження є специфіка лексичного складу мови сучасної німецької молоді.

Будь-яка людина проявляє себе не тільки через діяльність, а й через спілкування, іншими словами, за допомогою мови і мовлення. Кожне слово, вимовлене людиною, так чи інакше відображає її внутрішній світ, створює картину знань про її особистість, необхідну для життя в суспільстві.

Бурхливе збільшення частини іменників в словниковому складі сучасної німецької мови – специфіка останніх ста років його розвитку, вона є наслідком номіналізації, що розвивається [4, 174].

Оскільки підлітки (основні користувачі виразів молодіжної мови) прагнуть до спрощення фраз і прискорення комунікації, вони часто викидають непотрібне з висловлювань, коли обидва учасники розмови розуміють один одного, наприклад: *alles klar!* (Все ясно, зрозуміло), *ja, was Meschter?* (Що новенького?), – присудок відсутній.

Іменник як частина мови займає провідну позицію. У молодіжній мові він вживається найбільше. Найчастіше це образливі прізвиська або клички, нові позначення для старих предметів та інші.

Стійкі словосполучення утворюються за схемою: іменник + дієслово, або прислівник + дієслово, наприклад: *Pils kloppen* (нуту нуво), *Check die Wurst* (до скорого), *hell wie zwei Dunkle sein* (бути дуже дурним).

Словоскладання, або утворення складних слів, є найважливішою і найчастішою формою утворення слів в німецькій мові. У молодіжній німецькій мові словоскладання також виділяється як найбільш яскраво представлений вид словотвору. Головна особливість даної групи – іменники: *der Birnenpflecker* (дурень), *der Gesichtseinkopf*, *der Gesichtsgünther* (непривабливий чоловік), *geistiger Kleingärtner* (дурна людина), *die Toupiertussi* (дівчина у стилі емо), *das Kronenkind* (дитина багатих бать-

kiv), *die Doppelrahmstufe*, *die Fettgondel* (людина з надмірною вагою), *der Metallschlucker* (персона з брекетами на зубах), *der Haarkratzer* (гребінець), *das Esszimmer* (рот, кімната для їжі), *das Hallophon*, *der Flachlutscher* (телефон), *die Erzeugerfraktion* (батьки), *die Fratzenfackel* (сигарета). Багато компонентів-основ зустрічаються кілька разів, найбільш продуктивні компоненти *Gesichts-*, *Flach-*, *-checker*, *Puff-*.

Наступним за продуктивністю видом словоскладання є словотвір, або утворення похідних слів. Під словотвором розуміють утворення нових слів за допомогою різних афіксів (префіксів і суфіксів). Ця модель є повноцінною і часто використовується в німецькій мові. Вона зачіпає як іменні частини мови, так і дієслова. Приклади найбільш продуктивних префіксів в німецькій мові: *be-*, *dar-*, *emp-*, *ent-*, *miss-*, *ur-*, *ver-*; суфіксів – *-heit*, *-keit*, *-ig*, *-ung* [2, 215].

Найбільш продуктивні суфікси: *-ig*, *-heit*, *-ung*, *-er*; префікси *ab-*, *an-*, *auf-*, *be-*, *ge-*. Приклади: *der Abficker* (зрадник), *abstampfen*, *abbrechen*, *abfeiern* (сміятися), *ablöffeln*, *sich abbichten*, *abzecken*, *sich aufbitchen* (нафарбуватися), *beschnattert sein* (бути в сп'янінні), *flauschig*, *gammelig*, *anweinen*, *gefreckt*, *gediegen*, *die Entlassung* (канікули), *die Freiheit* (канікули). Частина висловлювань утворена шляхом додавання іноземних префіксів, наприклад: *contrageil*, *extremcouching*.

Серед зовнішніх способів поповнення словникового складу мови німецької молоді представлені запозичення з сучасної англійської мови. Наприклад: *Mister Fister* (дуже суворий вчитель), *clustern*, *bacon* (класний), *Check die Wurst*, *chillen*, *gaga* (божевільний), *lernresistent*, *gool*, *entertainen*, *die Chicks*, *fooden*, *buggi*, *friendzoned*, *keksi*, *extremcouching*, *burnen*, *der Beige* (позначення для літніх людей), *der Happyfant*, *der Bunnychecker* (привабливий юнак), *der Eggschleck*, *die Checkerbraut*, *froggy*.

Образність іменників простежується в їх метафоризації. Приклади метафор: *hell wie zwei Dunkle sein* бути дуже дурним; *der Birnenpflücker* дурень, ідіот; *die Puffbrause шампанське* – метафору можна позначити як звуконаслідування (*Puff-*), *die Fratzenfackel сигарета*, засноване на прихованому порівнянні; *die Büffelbude* школа, також порівняння; *der Haarkratzer гребінець*, описовий характер, часткова персоніфікація; *die Doppelrahmstufe повна людина*, персоніфікація; *die Fettgondel – людина з надмірною вагою*, персоніфікація; *das Esszimmer – рот, приховане порівняння*; *die Evolutionsbremse – дурень, ідіот*, персоніфікація [3, 80].

Явище деградації, або погіршення значення, також присутнє в німецькій молодіжній мові. Наприклад: *der Beige – людина похилого віку*, *das Brett – дурень, ідіот*, *der Larpen – дурень*, *Geh dich vergraben – піди геть*, *der Hegel – дурень*, *die Erzeugerfraktion – батьки* та інші.

Образа – найбільш широко представлений вид мовної агресії. Цей факт може бути обумовлений схильністю молодих людей помічати особливості один одного і описувати їх, вживаючи слова або вирази, що містять образливу характеристику адресата. Приклади: *der Eggschleck*, *das Brett*, *die Bombe*, *der Bolle*, *der Bunnychecker*, *der Metallschlucker*, *der Abficker*, *die Evolutionsbremse*, *assig*, *hirnblind*, *setzendepert*.

Більшість молодих людей вважають, що головною причиною вживання таких виразів є прагнення зробити свою промову більш емоційною і виразною.

Найбільш охоче описувані люди – це особистості, які страждають надмірною вагою, з непривабливою зовнішністю, симпатичні дівчата. Отже, для опису повних людей є ряд ознак, до яких належать величини будь-яких предметів: *die Fettgondel –*

велика гондола, *die Doppelrahmstufe* – подвійна порція вершків, *das Bifi* – скорочення від Beefsteak (повний як шматок м'яса), *der Bolle* – величезний як цибулина (тобто з округлими формами), *der Mugel* – повний як пагорб (тобто великий, з животом, який випирає), *der Gehsteigpanzer* – танк на тротуарі (дуже повний); *der Happyfant* – щасливий представник молоді (тут щасливий від того, що ситий). Отже, основною ознакою є величина будь-якого предмета.

До інших ознак щодо зовнішності відносять схожість з непривабливою відомою особою: *der Gesichtsgünther* – особа Гюнтера (або героя Пісні про Нібелунгів, або популярного шведського співака); потворність від зовнішнього втручання: *der Gesichtseinkopf* – потворність на обличчі (*einköpfen* – забити гол, тобто забиваючи гол, попасти в обличчя), *der Metallschlucker* – особа з брекетами на зубах (та, яка ковтає метал); тваринна привабливість: *die Chicks* – курча (ципочка), *der Bunnychecker* – красень (від англ. bunny – кролик); вибухова краса: *die Bombe* – дівчина – бомба; яскравий макіяж: *farbgelippt* – з нафарбованими губами, (*sich aufbitchen* – нафарбуватися, як стерво (від англ. bitch), *sich abbichten* – близьке до *sich aufbitchen*, *abspachteln* – наштукатуритися; приваблива зовнішність: *fesch* – милий (на зовнішність).

Для позначення негативної оцінки інтелекту найбільш яскраво представлений синонімічний ряд *dumm*, *blöd*. Молодь найохочіше описує недолік інтелекту. Спектр ознак різноманітний, до них відносяться інтелектуальна інвалідність: *hirnblind* – сліпота мозку, *der Bleppo* – сліпий, незрячий (про мозок, ймовірно від *die Blepharitis*), *die Blimse* – глухий (від *der Blimp* – глушник шумів для камери); безхребетність: *der Lappen* – непотрібна ганчірка (відсутність власної думки, схильність до чужого впливу); інтелект рослини: *gommel* – дурний як огірок (або зелений, тобто недосвідчений, або водяний мозок, тобто без звинив); загальмованість реакції: *die Evolutionsbremse* – повільно мислячий, гальмо, *fetzendeppert* – млявий, повільний (думки мляво рухаються в голові); тваринний інтелект: *das Hasenhirn* – дурний як заєць, мозок як у зайця, *der Fisch* – дурний як риба (мовчун); площину мозку: *die Flachzange* – дурний як пасатигі, *das Brett* – дурний як дерево; темрява, неосвіченість: *hell wie zwei Dunkle sein* – темний, (розумний немов дурень), *der Birnenpflecker* – складальник груш (інтелектуально низька робота), *die Futa* – дурна дівчина, дурепа; інтелектуально-низька поведінка: *futzdumm sein* – нерозумно проводити час, втрачати час (від англійського futz – дуріти), *geistiger Kleingärtner* – дитяча поведінка, не здатний на серйозні вчинки; нетверезий розум: *besoffen* – дурний як п'яниця; небезпечна для суспільства дурість: *assig* – асоціальний, тобто дурний настільки, що не здатний до життя в суспільстві, *Hömbä* – жахливий, котрий розуміє, що виробляє негативні вчинки; плутанина думок: *der Eggschleck* – ячний делікатес; вчена дурість: *der Hegel* – розумний як Гегель (іронія), швидко мислячий: *der Akaschnella* – занадто швидкий, стрімкий (як наслідок допускає помилки).

За характером висловлювань одиниці групи «школа» мають описовий характер, що стосується сфери спілкування підлітків з дорослими, а також відносини учнів до процесу навчання. Канікули головним чином асоціюються з мотивуючою ознакою позбавлення волі в школі: *die Freiheit* – свобода, *die Entlassung* – звільнення (іноді – звільнення від діяльності).

До групи «школа» можна віднести вчителя. Тут знаходять прояв ознаки суворого вчителя: *Mister Fister* – від англ. fist – кулак (суворий вчитель.); вчителя – не-

чупара: *die Regelschlampe* – неохайна вчителька (неохайно вдягнена і як наслідок в поганому настрої); *Nervensäge*: Nerven -нерви, Säge – пила; *Schlaftablette* – сонна таблетка; *Schlafmittel* – снодійне [1].

На перший план для молоді виходять такі категорії нашого життя, як зовнішність, матеріальні цінності, соціальний статус. Приваблива зовнішність дозволяє молодим людям скласти думку про особистість: якщо дівчина гарна, то найчастіше з низьким інтелектом (*die Chicks* – як у курки), якщо яскраво нафарбована, то з особливою поведінкою (*sich aufbitchen* – стерва) і т. д. Повнота, надмірна вага людини відштовхують, даючи привід для висловлювань, які лунають як прізвиська (якщо в стандартній мові це найчастіше звучить як *üppige, korpulente Person*, то в молодіжній мові – *die Doppelrahmstufe, die Fettgondel, der Mugel, das Bifi*); так підлітки таврують один одного, щоб спростити відносини в колі свого спілкування. Підґрунтям для виникнення подібної лексики щодо оцінювання зовнішнього вигляду є нав'язувані медійними засобами стандарти. Молодь спостерігає пропаганду певних ідеалів краси (стрункої фігури і симпатичного обличчя) і приймає всі ознаки ідеальної зовнішності як загальноприйнятті.

Отже, з огляду на проведене дослідження, можна зробити наступні висновки. Сучасна мовна особистість німецької молоді є однією з найбільш актуальних галузей дослідження в лінгвістиці. Молодіжна мова постійно оновлюється і поповнюється. Представники німецької молоді охоче описують емоційний стан людини, пристрасть до шкідливих звичок, різні види дозвілля. Молодь критично оцінює зовнішність, інтелект і неприкрито вказує на недоліки людини.

Література

1. Ермолина О. А. ОСОБЕННОСТИ МОЛОДЕЖНОГО СЛЕНГА В НЕМЕЦКОМ ЯЗЫКЕ // Научное сообщество студентов XXI столетия. ГУМАНИТАРНЫЕ НАУКИ: Сборник статей по материалам XVI международной студенческой научно – практической конференции.- № 1(16).
2. Ольшанский И. Г., Гусева А. Е. Лексикология: Современный немецкий язык. – М.: Академия, 2005.
3. Ольшанский И.Г. Язык и языковая личность в условиях современного социального контекста. – М.: РГСУ. Ученые записки. – № 1. – 2004.
4. Розен Е.В. Лексика немецкого языка сегодня. – М.: Высшая школа, 1976.

Kudrynska Kh. V.

assistant

Ivan Franko

National University of Lviv,

Basiuk T. S.

assistant

Ivan Franko

National University of Lviv,

REPRODUCTION OF TERMINOLOGICAL VOCABULARY OF UKRAINIAN POETRY OF 1960'S IN THE ANGLOPHONE TRANSLATIONS

Keywords: term, terminological system, terminolexis, determinologization, metaphor, metaphorization, metaphorical phrase

It is important to point once more that metaphorization of terms – no matter by means of which type of stylistic device it is achieved – epithet, simile, metaphor, periphrasis or personification – is always expressive. Metaphorization in the language is the peculiarity of human thinking.

The first example illustrates the functioning of medical term in the poetical discourse:

Біологине, богине, твій код,

Хромосомні твої турботи [1, p. 159].

In the given case, the phrase “*хромосомні турботи*” is a vivid example of metaphorical epithet. According to the Dictionary of the Ukrainian language, “*хромосома* – біол. Структурний елемент клітинного ядра рослинних і тваринних організмів, який є основним носієм одиниць спадковості (генів)” [6, V. 11, p. 152]. At first glance these two words do not seem to be possibly combined in one phrase as troubles cannot be chromosomian. But if we go deep into the context and consider the nature of metaphor (that of being based on analogy), it becomes clear that sometimes we have to deal with bad heredity. And such bad genes can cause troubles.

Goddess Biologyne, tell me your code,

*Your **chromosomian troubles*** [8, p. 33].

Paul Nemser in collaboration with Mark Rudman was working on this poem. The very excerpt is translated word by word, without paying attention to the structure of the poem. They produced loan translation preserving poetic metaphor. The phrase *chromosomian troubles* is used in figurative meaning, as an element of individual author's metaphor.

Я – переключений ворогом не тричі

(Рубцями ран закутана душа)

Дивлюся зорям в мерехтливій вічі... [3, p. 160].

In this sample I. Drach made use of a word “*рубець*” which is typical of medical discourse and means: “мед. Слід на шкірі у вигляді невеликої складки від рани, що загоїлася, від побоїв (ременем, батоном і т. ін.); шрам” [6, V. 8, p. 892].

As a master of poetical style I. Drach managed to intimate severe medical terminology, to inhale it with a new life. Courageous untraditional association of unexpected terms interrelation produces new language-aesthetical elements owing to metaphorical imagery. The whole poem is about hard life of a man who suffered a lot from his enemies. The character of the poem mentions not only wounds which he got from fierce men but he speaks about soulful wounds which hurt because of sore life, Soviet regime. In order to stress the horridness of life that is like a nightmare the author used terminological lexis along with domestic and colloquial words:

Ще ультрамаринове тчеться полотно...

Хоч в разках калинових луг горить давно... [2, p. 326].

He combined everyday lexis with medical terminology. This helped to render somber emotional human state brightly. "Scary" medical terms emphasized the tragedy of the character's life. I. Drach sometimes underlines the usage of terminological lexis along with domestic and colloquial words. In such a way the poet demonstrates the organic entrance of his realia into common usage. Aesthetic transformations of term in the poetic language of I. Drach always signifies fresh metaphor's appearance.

In some verses the translators do not cope with the task or do not find it important to reproduce certain terms. The latter are replaced by some other words and such type of translation is called non-terminological substitution, but in our case with the given piece of verse Daniel Halpern did not even try to render the author's idea at least using words from the general bulk of a language. In his translation he just omitted the whole passage. The translator lost a metaphor (*рубцями ран закутана душа*). The whole verse is extremely meaningful for the Ukrainians that is why this is rather a great loss in translation. The key to understanding the very poem "Knife in the sun" is hidden in author's words: "The Sun is an embodiment of human's aspiration for truth, beauty, bravery, justice, tenderness etc. how did the sun appear? It appeared from human outlooks addressed to the sky, because a man used to look in the sky if s/he is not an animal". So the sun in the context of I. Drach's poetry is not only a celestial body, energy source of our galaxy. It is also a morally-aesthetic category, symbol and sign of an ideal, of those bright beginnings which each person has. It is something high and honorable that everybody must strive for (representatives of the 1960s are an example of spontaneous display of spiritual nature of new thinking under the totalitarian regime). With the help of simple genuine metaphor "рубцями ран закутана душа" the author showed us that our way to those ideals, to understanding of ourselves is not easy as there are many different obstacles (authority, personal enemies, daily routine), all these impediments restrain us both physically and spiritually. But we can overcome everything as we are a strong nation.

If the metaphor involves likeness between inanimate and animate objects, we deal with personification, as in "the pain of the ocean". The metaphor, as all other stylistic devices, is fresh, original, genuine, when first used, and trite, hackneyed, stale when often repeated. In the latter case it gradually loses expressiveness becoming just another entry in the dictionary, as in "the leg of a table", thus serving a very important source of enriching the vocabulary of the language. As Zoltan Kovecses notes in *Metaphor: A Practical Introduction*, "Personification permits us to use knowledge about ourselves to comprehend other aspects of the world, such as time, death, natural forces, inanimate objects, etc." [10] The possible reasons for using it in poetry are: to bring the inanimate world to life and to create peculiar

atmosphere as in the following example:

*В проваллях чекає розсипчаста глина
Рук ваших чорних, звітрілих, гречаних.
І мліє палітра на згорблених спинах,
Розведена потом в мішках десятичаних* [1, p. 14].

In this example the artistic term “palette” whose direct meaning is “сполучення спеціально дібраних художником барв і їх відтінків при виготовленні фарб” [6, V. 6, p. 30] is used in its figurative meaning as the whole poem is dedicated to working people. The hard work of simple people is compared with creative work of artists. Artist’s palette of colours is assimilated with the palette of earth, the so-called painting of the hardworking people. The author tried to describe wearisome work on the fertile fields imparting created in the reader’s minds image with beauty for the reader not only to see arduous work of people, but also to savour splendid vision of Ukrainian land.

There have been found only several cases of descriptive paraphrase. An interesting paraphrase was used by Paul Nemser in collaboration with Mark Rudman in their translation of I. Drach’s “Pen”:

*Перо, мій скальпелю вогненний,
Ти мій жорстокий лиходій,
Мій дикий поклик цілоденний,
Первоцвіт мій, перволюб мій!* [1, p. 18].

The Dictionary of Ukrainian language provides the following definition of the term: “скальпель – мед. Невеликий хірургічний ніж” [6, V. 9, p. 248.] The verse is about a writer and his working tool – a pen. The author of the poem described a close “relationship” between the writer and his pen. In these lines we may see the example of expressive metaphorical epithet “мій скальпелю вогненний”. What concerns exactly expressive function of the metaphor – its main task is an appeal to human feelings, which generates emotions, finds reverberation in human’s soul, creating expressive effect. As O. Potebnya put it, “a metaphor helps the reader to evoke those feelings and ideas, which it is impossible to render verbally”.

*My firetipped scalpel,
my black angel,
my prima call,
my wildflower, my first love* [8, p. 16].

Scalpel – a small, very sharp knife that is used by doctors in operations [7, p. 1462].

The very original metaphorical phrase “мій скальпелю вогненний” was rendered without any changes – “my firetipped scalpel”. The next lines are a bit changed but they generally do not change the meaning that was supposed to be rendered by the author of the original that is of a kind of “dependence” of the writer on its pen. This so-called tandem “writer-pen” cannot exist separately as well as the tandem of “doctor – scalpel” (if to speak about the direct usage of the medical term – *scalpel*). But we may observe descriptive paraphrase in the line: “Первоцвіт мій, перволюб мій” – “my wildflower, my first love”.

In the original verse we have the word “первоцвіт” which in the Ukrainian language has two meanings. Either the primary: “первоцвіт – бот. назва багаторічних трав’янистих рослин родини первоцвітних, які починають цвісти рано навесні” [6, V. 6, p. 120] or, generally, it means any plant or flower that appears early in spring. When

we compare it with the English variant we may see that the translators did not manage to fully identify the meaning of the word. They rendered it as “*wildflower*”, but this word in the English vocabulary is defined as “*flora*”. But the very word “*flora*” designates *all the plants that grow in a particular place or country* [7, p. 615]. And the word “*первоцвіт*” in the analysed poem has the figurative meaning of some primary creation of the writer and it has no relation to the nature, so in this case the translators did not succeed in translation.

In the same line we have another phrase that was translated descriptively: “*перволюбі мій*” – “*my first love*”. In this case even because of paraphrase there was no misunderstanding of the phrase. In the Ukrainian language we have the word “*перволюбі*” which means somebody’s first love. Although the English language is not so rich in word creativity, the translators managed to reproduce the phrase preserving the original meaning created by the author of the poem.

Since descriptive paraphrase in the majority of cases extends the translated text (what is undesirable in poetry) the translators did not frequently resort to this way of translation. The analysed passage showed us which problems may arise when using descriptive paraphrase in translation. The translators did not preserve the structure of the poem and, moreover, they misinterpreted the meanings of some phrases.

*А ти, Бетховене, прости мені за те,
Що я не мав часу прийти до тебе,
Що знаю я симфонії полів,
Але твоєї жодної не знаю* [1, p. 73].

In the analysed stanza the author used a word “*симфонія*” which is typical of musical sphere and means: “*симфонія – муз. Великий музичний твір для оркестру з однієї або кількох частин, що відрізняються одна від одної характером музики й темпом*” [6, V. 9, p. 178].

*And you Beethoven, forgive me.
I never had time for you –
I know the symphonies of the fields
But not one of yours* [8, p. 57].

Symphony – a long piece of music usually in four parts, written for an orchestra [7, p. 1684].

In the analysed stanza we have an example of simple original metaphor created by the author. In this case we deal with imaginative metaphor. The part of the poem where these lines are taken from is about funeral of the head of a collective farm. On his way to the cemetery the farmer farewells with everything that surrounded him during all his life: houses, fences, people, fields, plants, farm, animals, tractors, roads etc. Our genuine metaphor “*the symphonies of the fields*” strengthens the idea rendered by the author that is the main character dedicated all his life to native village, to its prosperity and its fruitful fields. He never listened to Beethoven or Mozart (the only sounds he listened to were *symphonies of the fields*) never saw Roden’s works but he himself was a great person who deserves respect. For him as a devoted worker who toiled for the benefit of his village and his people everything produced by the nature, including sounds of wind and storm, was assimilated to works of the greatest composers. The loan translation preserves the image of the original as well as its connotations. Its meaning is quite transparent and can be easily

understood by target readers.

*Сад вологі листочки роз вітрив,
Струменіє дощу водограй.*

**Зріють фарби земної палітри –
Щонайкращу із них вибирай!** [5, p. 24].

Very often adjectives that function as metaphorical epithets play the dominant role in the general structure of an image. Such epithets create emotional feeling of the poem. To achieve metaphorization in the analysed stanza the author used epithet “земна палітра”. Epithet expresses characteristics of an object, both existing and imaginary. Its basic feature is its emotiveness and subjectivity: the characteristic attached to the object to qualify it is always chosen by the speaker himself. In epithet the emotive meaning of the word is foregrounded to suppress the denotative meaning of the latter. That is why the epithet is considered to be the way of metaphorization of terms, especially in the cases when an adjective that is chosen to describe the noun is expected:

*Я продаю сонця – оранжеві, тугі,
З тривожними музичними очима* [3, p. 22];

*Та й не згледівсь,
Як уплив я
В голубу тональність неба* [4, p. 47];

*В пролісковій темі неба
Всесвіт дихав голубим* [4, p. 47];

Цей джміль – мужчина з оксамитним басом [1, p. 81].

By using expression “земна палітра” the author described us our native land with all its colours: fertile yellow fields planted with wheat and millet, green gardens and forests etc. All these colours change together with each season. According to the poet all seasons are associated with different colours of the “land palette”: in winter – the fields are white, in spring – the whole land is covered with colourful blossom, in summer – everything is green, in autumn – the colours change from month to month; in September – everything is still green, in October – trees change their colours from green to yellow, red and orange. A mixture of all those colours which represent different seasons is like a palette of the artist (*палітра* – чотирикутна або овальна дощечка, пластинка, на якій живописець змішує і розтирає фарби) [6, V. 6, p. 30] who, working on his\her masterpiece, combines different paints in order to produce some special colour or shade.

*The boughs in the spring breeze are swaying.
Like a fount spouts the April shower.*

**All its palette the earth is displaying;
Choose the tints of most brilliance and power** [5, p. 76].

Palette – a thin, curved board that an artist uses to mix paints, holding it by putting his or her thumb through a hole at the edge [7, p. 1188].

As we can see the lines in the translation are changed, but they do not change the original meaning of the verse. In the original we have a nice Ukrainian word “водограй” which means fountain – “фонтан”, but the word “водограй” is more peculiar for the belles-

lettres style. The translator of the verse did a great work: he found out the meaning of the original word “водограй” and rendered it in his translation. Although the English language is not as rich in its vocabulary as Ukrainian, but the meaning of the word was rendered into English as “fount”. The word “fount” means the place, person, idea etc that all knowledge, wisdom etc comes from [7, p. 637]. The “fount” is like “source” of something, like a “wave” of something, as well as a “rain” is like a “shower”: *the shower spouts* (translation) and *водограй струменіє* (original). The idea of the author was preserved and rendered properly.

Громів гортанне рокотання.

Дощів поламани хребти...

Так захлинаються в риданнях

Солоні сурми самоти [3, p.15].

In this case we have example of complete determinologization, musical term *bugle* which means: “*сурма* – муз. Духовий мідний музичний інструмент високого регістру з зігнутих у кільце циліндричним корпусом, який закінчується розтрубом, і пристроєм для зміни висоти” [6, V. 9, p. 854] is used in figurative meaning – *сурми самоти*. This metaphorical expression gives additional emotional colouring, it represents author’s understanding of loneliness. According to the degree of stylistic potential here we deal with imaginative metaphor (occasional, individual, bright and poetic). The author compares human’s negative emotional state with bugles. This can be explained by the explanation of the meaning of this word: bugles were principally used to signal about some trouble. As the analysed verse is about melancholy, love experience, lots of tears, comparison with musical instrument which produces gloomy monotonous sounds is not accidental. When a person is in bad mood, has problems, is a bit depressed or just does not like rainy weather even these monotonous bugle’s sounds can drive to tears.

Guttural rumbling of thunder.

Broken spines of the rain.

The salty bugles of solitude

Falter and lament [8, p. 28].

Bugle – a musical instrument like a trumpet, which is used in the army to call soldiers [7, p. 192].

The original simple metaphor “*сурми самоти*” was preserved by the translators Paul Nemser and Mark Rudman. It was rendered as – *bugles of solitude*. Even the whole stanza of the translation is practically the same as the original one, but with some insignificant changes e.g. in the original the analysed metaphor is in the last line, and in the translation it is in the last but one line. But such nuances as arrangement of lines in this case does not play any role, it does not change the original idea rendered by the poet. Moreover, the English variant of translation of the original line “*Так захлинаються в риданнях*” – “*Falter and lament*” preserves the same meaning: the word “*falter*” means to become weaker and unable to continue something in an effective way [7, p. 568]; the word “*lament*” means to express feelings of great sadness about something [7, p. 900].

Спішають майстри... Допоки бачать очі

І не згасають пальці на різці,

*Допоки **серце** магмою клекоче –*

Спішають любити сиві мудреці [5, p. 41].

According to the Dictionary of the Ukrainian language, *магма* – розплавлена

силікатна маса високої температури, що виникає в глибині земної кори, а після виверження на її поверхню застигає, утворюючи деякі гірські породи [6, V. 4, p. 590]. In this extract we have an example of simple original metaphor based on simile created by the author himself. According to the degree of stylistic potential we deal with imaginative metaphorical simile. The author wanted to render the idea that people must esteem the artist until he is alive, because as the poet states: “стоїть наш всесвіт на майстрах”. The heart of the craftsman is compared with magma, because an inspiration which the craftsman has is taken from his very heart. This inspiration is like magma which appeared deep in crust and after eruption it thickens. The same situation is with the inspiration, after some time it is lost.

While in his heart like magma blood keeps boiling,

While he can hold his tools, see with his eyes,

The master-craftsman hurries, loving, toiling... [9, p. 458].

The meaning of the term *magma* is similar in English: hot melted rock below the surface of the Earth [7, p. 990]. The translator partially transformed the simile of the original, by supplying it with the image of “blood”. This made the image more explicit than it was in original. In a number of cases translators use loan translation and add extra term of certain field in order to specify, make clear the original idea. This does not change the idea that was rendered by the author, it only emphasizes the whole image of hardworking craftsman and his incredible talent which is vital for the nation.

Consequently, on the basis of the analysed material one may state that poets of 1960s of the 20th century actively involved to their language “arsenal” terminological lexis used as metaphorical construction component. Such usage of terms in the belles-lettres certifies, on the one hand, interaction of different styles, especially interaction of elements of scientific and belles-lettres style, on the other hand, it indicates specific skill of the author to enrich Ukrainian literary language with new semantic shades of words which are necessary for any author to expose his or her artistic conceptions.

There are two ways of translating poetry: one way is to translate word by word, without caring much about the structure of the poem, which is a literal translation; and the other way would be (as many authors would say,) creating a new poem with the same structure and rhyme although the words wouldn't be the same used in the original poem, but the sense would be the same. Some authors think that the first way of translating is the best one, because it keeps the words that the original author wrote, so it's more closed to the original poem. However, most of times, you cannot translate versus literally because they wouldn't make much sense, and that's when the second way of translating is much better; because it keeps sense and that's the most important part in translation That is why some people say that the translator, who has finished translating a poem in the second way, is not only a translator but also a poet, because many authors believe that that's a poem in another language, a new poem, not the same

A good translation of a poem needs to rhyme if the original poem does, and also needs to have the same meaning than the original text It's true that sometimes poems have more than one meaning, but that's a problem that comes across in poetry translation, as there are also many other difficulties translating prose.

The English translators working on poetic works of representatives of 1960s of the 20th century did their translations in different ways. The most widespread ways of translation were: loan translation, descriptive paraphrase, additions in translation and there was an

example when the translator even managed to omit the whole stanza of the poem and in that way he lost genuine metaphor created by the author. Loan translation was the most popular among translators, some additions made in translations did not change the idea rendered by the author. To summarize, all translators did not follow the idea to preserve structure of the poem. All of them had one and the same aim – to preserve originally created metaphors, expressiveness which those metaphors had and to render the idea which each poem contained. Rendering of original metaphors into English turned out to be not an easy task but the translators managed to cope with it. Thus, the English translators have done a great job introducing to the English readership high-quality Ukrainian poetry.

References:

1. Драч І. Корінь і Крона. Поезії / Іван Драч. – К.: Рад. письменник, 1974. – 112 с.
2. Драч І. Сонце і слово / Іван Драч. – К.: Дніпро, 1978. – 368 с.
3. Драч І. Неповторність: Вірші і поеми / І. Драч. – К.: Молодь, 1980. – 224 с.
4. Олійник Б. І. Відлуння: Поезії / Б. І. Олійник. – К.: Рад. письменник, 1970. – 112 с.
5. Перебийніс П. Червоний колір. Вибрані поезії / П. Перебийніс. – К.: Дніпро, 1977. – 247 с.
6. Словник української мови: в 11 т. / [ред.-упоряд. М. Мандрик]. – К.: Наукова думка, 1970–1980. – Т. 1–11.
7. Dictionary of Contemporary English / [new edition]. – London: Pearson-Longman, 2005. – 1928 p.
8. Drach I. Orchard lamps / I. Drach; [ed. and introd. by S. Kunitz]; with woodcuts by J. Hnizdovsky. – New York City: The Sheep Meadow Press, 1978. – 71 p.
9. Honcharuk Z. Anthology of Soviet Ukrainian Poetry / Z. Honcharuk – Kyiv: Dnipro Publishers, 1982. – 463 p.
10. Kovceses Z. Metaphor: A Practical Introduction [Electronic resource] / Z. Kovceses. – Available from: <http://litrefsreviews.blogspot.com/2012/02/metaphor-practical-introduction-by.html>

ФОРМУВАННЯ СЕМАНТИКО-ФУНКЦІОНАЛЬНИХ ОДИНИЦЬ В АНГЛОМОВНОМУ КОМП'ЮТЕРНОМУ ДИСКУРСІ

Ключові слова: неологізми, аббревіація, афіксація, словоскладання.

Key words: neologisms, abbreviation, affixation, blending.

На початку нового тисячоліття ми спостерігаємо глобальні соціально-економічні зміни в житті суспільства. Загальновідомо, що науково-технічний прогрес набув ознак інформаційної революції. За допомогою комп'ютерних технологій усе людство поринуло з реального світу у віртуальний. Сучасний світ і люди в ньому живуть в умовах швидкого розвитку мікропроцесорної та обчислювальної техніки, тому першою за кількістю нових слів виступає саме галузь комп'ютерних технологій [8, 22].

Англійська мова, як й інші мови, не могла не відреагувати на зміни у суспільному житті її носіїв, викликаних повсякчасною модернізацією життя. Якщо в 90-ті роки минулого століття основними джерелами мовних інновацій були політика та засоби масової інформації, то тепер словотворчі процеси найактивніше відбуваються в тих сферах життя, що перебувають під впливом мікросоціальних чинників, а саме інтернету, який швидко й різнобічно висвітлює всі суспільно-економічні та політичні процеси життя людей [6, 110].

З історичних причин більшість неологізмів, що відтворюють різні сфери мережної діяльності, були створені вперше в англійській мові. Тим часом з технічних причин англійська мова протягом довгого періоду займає місце головної мови мережної комунікації. Лексичними інноваціями є розповсюдження та масове використання мережі інтернет. Подібні одиниці отримують назву інфонеологізми, кібернеологізми [3, 51].

Для лінгвістів інтернет – особливе комунікативне середовище, у якому вдало співіснують усний і писемний варіанти мови з різною жанрово-стилістичною спрямованістю. З погляду філологічного, завдяки децентралізованості інтернету, відсутності цензури, можливості висловити свою думку на безмежну аудиторію Інтернет здобуває характеристику поля найменшої текстуальної уніфікації та найбільшого словесного «демократизму».

Відтак, російські, українські та білоруські лінгвісти (Ф.С. Бацевич, А.Д. Белова, Б.М. Гаспаров, В.Б. Бурбело, В.І. Карасик, М.Л. Макаров) вивчають та описують специфіку інтернет-дискурсу; у дисертаційних дослідженнях О.В. Винарієвої, Є.Н. Галичкіної, С.С. Данилюк, М.В. Коломієць розглянуто структурно-змістові та функціонально-технічні характеристики веб-сайтів, комп'ютерних конференцій, інтернет-новин у гіпертекстовому форматі [2, 71].

Варто відзначити, що вчені виділяють чотири основні лексичні групи в інтернет-дискурсі [1, 9].

1) прийняті технічні терміни: HTML, http, Java, JPEG, XML;

2) лексеми, відомі широкій аудиторії інтернет-користувачів: home page, inbox, outbox, posting, blog, avatar;

3) лексеми, що існують в середовищі користувачів певних блогів: mouse potato, Gopher, Nub, N00b, Sp133, W00t, fr00b;

4) лексеми, які вживаються звичайними людьми: the World Wide Web, website, roaming, surfing, delete, upload, download [4, 51].

Зміст інтернет-вокабуляра характеризується:

1) великою кількістю сленгових слів. Наведемо декілька прикладів: dunno (do not know), gonna (going to), cuz (because); da (the), dat (that), der (there), shudda (should have), sup (what's up), wanna (wont to), yo (your), wile (while); plz (please), soz, srry (sorry), thnx (thanks);

2) використанням емотиконів – послідовність з допоміжних символів і знаків, що позначає емоції комуніканта замість слів, що описують емоції та вживання великої лтери для надання мови експресивності: just do it;

3) великою кількістю аббревіаційних фраз та цілих речень – BRB (Be right back), Bb (Bye Bye), Nvm (Never mind), BTW (By the way), Wd (Well done), AFAIC (As far as I care; As far as I'm concerned), AFAIK (As far as I know), AFAIR (As far as I remember), AFK (Away from keyboard), ASAP (As soon as possible), BBL (Be back later), TY (Thank you), WB (Welcome back), WDUWTA? (What do you want to talk about?), YW (You're welcome), YSVW (You are so very welcome), ROFL (Rolling on the floor laughing).

Також мають місце суто комп'ютерні скорочення, наприклад: 1. цифрові аббревіатури – 1 (знак оклику), 2 (to, too, two), 4 (for, four); 2. «звукові» аббревіатури – С (see), К (okay), О (oh), CU (See you), В (be), tho (though), IC (I see); OIC (Oh, I see); Ppl (people); 3. графічні аббревіатури – 1337 (Leet), S2 (heart).

4) використанням лексем, утворених в результаті метафоричного переносу – одного з найпродуктивніших і експресивних джерел новоутворень в мові – flame, spam, ham, salami, mirror, backdoor, traffic, virus, window;

5) використанням лексем, утворених в результаті різних семантичних процесів: 1. розширення значення (Google: used to mean a search engine, now to google – to search for smth on the Internet using any search system), 2. звуження значення (used to – a wine buff, a film buff, a Tom Cruise buff, now – a computer buff mainly).

Причинами формування та використання інтернет-вокабуляра є:

1) економія часу і зусиль (saving keystrokes), що породжує надлишок різного роду скорочень;

2) поведінкові або культурні стереотипи, які є маркерами приналежності до тієї чи іншої соціальної групи;

3) засекречування інформації від дорослих в соціальних групах підлітків;

4) спроба уникнути вживання нецензурного висловлювання, яке в скороченому вигляді втрачає елемент непристойності;

5) бажання надати мові експресивність і емоційність;

6) бажання повідомити свою реакцію на жарт – наприклад, LOL [4, 52].

Останні десятиліття ми спостерігаємо період інтенсивного розвитку всіх сторін життя суспільства, однак серед них слід особливо відзначити сферу

комп'ютерних технологій. Мережа інтернет об'єднала весь світ в єдиний цифровий простір з необмеженими можливостями. Саме завдяки цьому були створені якісно нові форми діяльності та обміну інформацією. Розвиток комп'ютерних технологій здійснив значний вплив на лексико-семантичний розвиток англійської мови, внаслідок чого було створено велику кількість нової термінології на позначення нових понять комп'ютерної сфери.

Комп'ютерні технології, які почали швидко розвиватися у другій половині двадцятого століття спричинили виникнення великої кількості неологізмів, пов'язаних з комп'ютерною термінологією.

Згідно з М.І. Мостовим, чітких критеріїв визначення неологізму як мовного явища немає, а спроби відмежувати його за певними правилами поки що позитивних наслідків не дають [5, 175]. Поділяючи думку В.В. Єлісєєвої [2, 44], вважаємо, що не кожне слово, яке з'являється у мові, можна називати неологізмом.

Дослідження комп'ютерної лексики дало змогу простежити за функціонуванням оказіоналізмів, значення яких міцно пов'язане з певним контекстом і не сприймається поза його межами. Згодом, під час виникнення цілого комплексу передумов, слово може поступово закріпитися в мові (лексикалізуватися); на цій стадії воно стає неологізмом, який може остаточно увійти до лексичної системи або припинити своє існування.

Дотримуючись загальноприйнятої думки про існування морфологічних та лексико-семантичних типів словотвору, розглянемо передусім різновиди морфологічного типу, які розрізняють залежно від характеру словотвірних засобів. Найпродуктивнішими є 5 типів морфологічного словотвору у лексиці галузі комп'ютерних наук та інформаційних технологій:

- 1) афіксація;
- 2) словоскладання;
- 3) конверсія;
- 4) реверсія чи зворотній словотвір;
- 5) скорочення [7, с. 51].

Отже на межі ХХ-ХХІ століть інтернет та комп'ютерні технології набувають статусу винятково ефективного і важливого інструментарію людської діяльності. Особливу увагу слід виділити саме англійській мові, яка є міжнародною мовою спілкування, первинною мовою програмування, комп'ютерних технологій та мережі інтернет. Інтернет-англійська мова створила величезну кількість одиниць на позначення нових понять і реалій комп'ютерного буття, встановлюючи процеси творення та розвитку нової термінології.

Збагачення словникового складу інтернет-англійської мови в більшості відбувається завдяки словотворенню та зміни значення слова. Серед найпродуктивніших типів морфологічного словотворення у лексиці галузі комп'ютерних наук та інтернету необхідно виділити: афіксацію, словоскладання, конверсію, реверсію та скорочення. Вони набувають усе більшого значення, особливо в наш час, будучи засобом концентрації інформації завдяки своїй лаконічності.

Семантичні неологізми поширюються тільки на сферу добре відомих установлених конструкцій чи фразеологізмів (повний вигляд яких легко відтворюється комунікантами) з метою уникнення непорозумінь, адже осмислення семантичного

змісту є важливим етапом у процесі декодування неологізмів комп'ютерної сфери та інтернет-спілкування.

Література

1. Галичкина Е.Н. Специфика компьютерного дискурса на английском и русском языках: Дис. канд. фил. наук. Астрахань, 2001. – 235 с.
2. Елисеєва В.В. Лексикологія англійського мови: навчальний посібник. СПб.: СПбГУ, 2003. – 74 с.
3. Кізіль М.А. Екстралінгвальні та інтралінгвальні аспекти параметризації мета-терміносистеми сфери комп'ютерних технологій англійської мови // Science and Education a New Dimension. Philology. 2015, Вип. 62, С. 50-54.
4. Медведь М.Н. Особенности интернет-вокабуляра в коммуникативном пространстве интернет-дискурса // Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна. 2011, Вип. 66, С. 49-54.
5. Мостовий М.І. Лексикологія англійської мови: підруч. для ін-тів і фак. інозем. мов. Харків: Основа, 1993. – 256 с.
6. Петрук Г.М. Інтернет як джерело поповнення економічної термінології сучасної англійської мови // Філологічні науки. – 2011. – № 1. С. 110-115.
7. Синдега Р.Є. Способи утворення англійської комп'ютерної лексики // Вісник Львівського університету: Іноземні мови. – 2010, Вип. 17, С. 47-52.
8. Струкова Н.В. Комп'ютерний сленг: лінгвокреативний аспект // Управління розвитком. – 2012. – №12. С. 22-24.

РОЛЬ ТА МІСЦЕ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ У СВІТІ: ІСТОРІЯ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Ключові слова: англійська як національна, англійська як друга, англійська як іноземна, англійська як міжнародна, англійська як світова, англійська як глобальна, англійська як загальна.

Keywords: English as a National Language (ENL), English as a Second Language (ESL), English as a Foreign Language (EFL), International English, World English, Global English, Common English, General English.

Історичні події XX ст. суттєво змінили місце англійської мови серед мов провідних націй. Ще в перше десятиліття минулого століття мова найбільшої колоніальної імперії була лише її внутрішньою мовою. На міжнародній арені, в європоцентричному тоді світі, вона поступалася французькій, як мові міжнародної дипломатії, і німецькій та французькій, як мові науки. Тільки в 1919 р. при укладенні Версальського миру, англійська мова була вперше використана нарівні з французькою при підготовці найважливіших міжнародних документів.

Перша світова війна серйозно змінила розклад сил у світі, відразу дві англійськомовні країни стали відігравати найважливішу роль у світовій політиці, оскільки США приєдналися до клубу світових держав, зламавши монополію європейських держав. Після Другої світової війни позиції США ще більш зміцнилися, а в умовах протистояння капіталістичної та соціалістичної систем лідерство США невпинно посилювалося. Після розпаду СРСР США виявилися єдиною наддержавою з претензією на керівництво всім світом.

Одночасно із зростанням ролі англійськомовних країн у світі зростали авторитет і значення англійської мови в Європі, і у світі. І зараз можна з повним правом говорити про англійську мову як міжнародну (International English), англійську мову як світову (World English), англійську мову як глобальну (Global English), англійську мову як загальну (Common English, General English) [1; 2; 4; 12; 13; 14; 15; 16; 18; 19; 20; 21; 22; 23; 24; 26; 27].

Всі перераховані терміни передбачають використання англійської мови як засобу міжнародної, світової, глобальної та загальної комунікації, іншими словами, в якості загального засобу комунікації для носіїв інших мов. Такий статус мови-посередника в комунікації можна позначити терміном *lingua franca* [1; 2].

Історія людської цивілізації знає багато мов, які набували статус *lingua franca* з ряду економічних, політичних, ідеологічних та культурних причин. В якості прикладу можна назвати грецьке койне в східному Середземномор'ї та Передній Азії в елліністичному світі після падіння держави Олександра Македонського, латинь в католицькій Європі в Середні віки, арабську мову у світі ісламу та ін. Саме вказані вище

причини сприяли тому, що англійська мова набула статус *lingua franca* кінця XX сторіччя. Проте ситуація є новою і суттєво відмінною від колишніх *lingua franca* через географічний масштаб (в процесі глобалізації європейська цивілізація охопила всю планету і стала світовою) і широкий спектр функцій – це мова ділового спілкування, культури, науки, засобів масової інформації, ідеології, навчання тощо.

Статус *lingua franca* і відповідне йому поширення мови в світі призвели до того, що в різних країнах англійська мова вживається в тій чи іншій мірі. Зазвичай розрізняють 1) англійську мову як національну (ENL); 2) англійську мову як другу (ESL); 3) англійську мову як іноземну (EFL) [1; 2; 12; 13; 14; 23; 24].

Англійська мова як національна (ENL) є характерною для країн, де для всього або більшості населення англійська є рідною (першою) мовою. Наприклад, це основна мова у Великобританії (британська англійська), Сполучених Штатах Америки (американська англійська), Австралії (австралійська англійська), Нової Зеландії (новозеландська англійська), а також державна мова таких країн як Багамські острови, Барбадос (карибська англійська), Бермудські острови, Домініка, Гібралтар, Гренада, Гайана, Ямайка, Антигуа, Тринідад і Тобаго, інших островів Вест-Індії. У всіх випадках поширення англійської мови пов'язане з колоніальною експансією спершу Англії, а потім і Великобританії, яка супроводжувалася переселенням значних мас населення з метрополії, а у випадку країн Карибського басейну також переміщенням мас рабів-африканців, які втратили свої мови і перейшли на мову рабовласників.

Англійська мова як друга мова (ESL) зустрічається в країнах, де англійська є однією з державних мов. В Ірландії вона є рідною для більшості населення, хоча в етнокультурному плані це привнесена мова. У Канаді англійська теж є рідною для більш ніж половини населення (для англоканадців) і є державною поряд із французькою квебекців. У Південній Африці також частина населення, нащадки англійських колоністів, є носіями англійської мови, і вона є однією з державних поряд з африкаанс та мов банту. В Індії, Сінгапурі, Белізі англійська теж виступає як одна з державних мов, хоча є рідною для незначної частки населення. Офіційною, але не рідною мовою є англійська для жителів Гани, Гамбії, Гонконгу, Замбії, Зімбабве, Камерун, Кенія, Кірібаті, Лесото, Ліберія, Мальти, Маршаллових островів Мікронезії, Намібії, Нігерії, Пакистану, Папуа-Нової Гвінеї, Самоа, Свазіленду, Соломонових островів, С'єрра-Леоне, Танзанії, Фіджі та Філіппін. Проникнення англійської в ці країни також відбулося в результаті колоніальних завоювань та будівництва величезної Британської імперії (за винятком Філіппін, які деякий час були колонією США). Лише у двох випадках відбувалося масове переселення жителів Британських островів (Канада та Південна Африка).

Англійська мова як іноземна (EFL) зустрічається у всіх інших країнах, для яких це пов'язано зі сферою зовнішніх дипломатичних та економічних контактів, культурних та інших цивілізаційних зв'язків. На цьому рівні англійська мова виконує роль *lingua franca*, з більшим чи меншим успіхом витісняючи або відтісняючи інші мови.

Зазначені різновиди використання англійської мови в різних країнах узгоджуються з концепцією Брэджа Качру (В. Качру) про три концентричні кола різновидів англійської мови. Згідно цієї концепції, поширення англійської мови у світі можна представити у вигляді трьох концентричних кіл: внутрішнього (inner), зовнішнього (outer) і того, що «розширюється» (expanding) [12; 13; 23].

До внутрішнього кола належать країни, звідки англійська мова почала свій переможний марш світом (Великобританія та Ірландія) і англомовне населення колишніх колоній Великобританії (США, Австралія, Нова Зеландія, ПАР, Канада, острови Карибського моря, Індійського та Тихого океанів.

Зовнішнє коло утворюють країни, в яких вплив англійської мови склався історично. Це більшість країн Британської Співдружності (колишні колонії Великобританії), а також країни, що потрапили в зону впливу англомовних націй (наприклад, Філіппіни). У цих державах в більшості випадків англійська є однією з державних чи офіційних мов, часто виступаючи в якості нейтральної протипаги конкуруючих місцевих мов, граючи таким чином інтегруючу роль (Індія, Сінгапур, Шрі-Ланка, Пакистан та ін). В таких країнах англійською мовою ведеться викладання в університетах, вона широко використовується в судовій системі, законодавстві та торгівлі.

В країнах кола, що «розширюється» англійська мова не виконує ніяких офіційних функцій, але широко використовується у сфері міжнародної торгівлі, дипломатії, вивчається як іноземна в школах та університетах тощо. За даними Британської ради, число тих, хто користується англійською мовою як другою або іноземною приблизно втричі перевищує число тих, для кого англійська є рідною.

Щодо використання англійської мови, країни внутрішнього кола є нормоформуючими (norm-providing), країни зовнішнього кола – норморозвиваючими (norm-developing), а країни кола, що «розширюється» – нормозалежними (norm-dependent), оскільки у своєму використанні мови вони повинні покладатися на стандарти мови, які встановлюються носіями англійської мови як рідної (у країнах внутрішнього кола) [2; 10].

Виконання англійською мовою функцій *lingua franca* та використання її як офіційної поряд з рідними мовами неминуче призводить до мовних контактів та взаємних впливів. Англійська мова стає надбанням не тільки її носіїв, але і всіх тих, хто користується нею для спілкування. За цих умов підвищуються вимоги до однамнітності та стандартності мови, яка грає роль лінгва франка. Проте тут виникають проблеми.

Перша проблема пов'язана з відсутністю єдиного стандарту для англійської мови в усьому світі. Стандартною вважається будь-яка форма англійської мови, прийнята в країні з англомовним населенням. Так, для Англії та Уельсу це стандартна англійська (Standard English) що стосується граматики та словника та вимова RP («Received Pronunciation»), У Шотландії стандартною вважається Scottish Standard English зі своєю нормою вимови. У США норма асоціюється з вимовою General American, певною системою відхилень в орфографії, граматичних формах та лексиці. В Австралії норма вимови називається General Australian, правопис переважно британський, наявні певні відхилення у використанні лексики [2; 11].

На відміну від інших мов (наприклад, французької, з Французькою академією у Франції та Управлінням з французької мови в Канаді) англійська мова не має офіційного або центрального регулюючого органу, який міг би визначати, що таке стандартна англійська мова. Численні пропозиції про створення такого органу у вигляді академії або іншої наукової установи з'являлися починаючи з XVII ст., спочатку у Великобританії, а останні 150 років – також і в США. Але жодне з них не призвело до створення установи з регулювання англійської мови [2; 11].

Друга проблема пов'язана з одночасним існуванням і частою заміною двох понять: World Englishes (англійські мови в світі) і World English (англійська як світова).

Вперше питання про «англійські мови у світі» почали обговорювати в 1978 р., щоб прояснити статус варіантів англійської мови по всьому світу. У 1988 р. в Гонулолу на конференції TESOL був створений Міжнародний комітет з вивчення «англійських мов у світі», пізніше створені Міжнародна асоціація англійських мов у світі IAWWE і журнал під назвою «World Englishes» [2].

Поняття World Englishes, судячи з вивченої нами інформації, стосується різних варіантів англійської мови та креольських мов на основі англійської, які з'явилися в різних країнах в процесі експансії англійської мови. Важко визначити їх загальну кількість, оскільки весь час виникають або стають відомими їх нові різновиди. Включення в поняття World Englishes територіальних і соціальних діалектів англійської мови, поряд з формами англійської мови, зафіксованими в країнах зовнішнього кола та кола, що «розширюється», робить цей термін дуже широким і досить розпливчастим. Адже їм охоплені практично всі можливі способи вживати у спілкуванні англійську мову [2; 12; 13; 23; 26; 27].

В даний час всі англомовні країни мають свої національні варіанти вимови, які характеризуються певними відмінними рисами. В кожній країні існують: національний стандарт (national standard), який представляє собою орфоепічну норму літературної вимови; регіональні стандарти (regional standards), які відповідають мові освічених людей, які проживають у регіонах, і частково модифікують літературну вимову; місцеві акценти (local accents), які відповідають традиційним сільським чи міським діалектам; соціальні діалекти або акценти, які в поєднанні з місцевими діалектами роблять схему національного вимови ще більш мозаїчної [2; 3; 11; 24].

Національним стандартом Великобританії є Received Pronunciation або BBC English; США – General American; Канади – General Canadian; Австралії – General Australian.

Як вже зазначалося, жоден з національних стандартів англійської мови не регулюється будь-якою установою або документом законодавчого характеру. Кожен з них складався більш або менш стихійно або під впливом іншого стандарту (найчастіше британського), у взаємодії з місцевими територіальними та соціальними діалектами, іноді також мовами інших етнічних груп, які населяють країну. Засобом поширення стандартної вимови є радіо і телебачення, в меншій мірі – школа та університети (в різних країнах і в різні періоди часу по-різному). На відміну від таких мов як німецька або російська, в яких театральна вимова суттєво вплинула на національну норму вимови, в англійській мові театральні стандарти вимови мали периферійне значення: у Великобританії вони визначалися RP, а в США використовуються обмежено, в основному при постановках класики, і піддаються критиці як штучні [11; 24].

Всі національні стандарти склалися і досі перебувають в інтенсивній взаємодії з територіальними та соціальними діалектами відповідних країн, а також з національними стандартами інших країн, особливо британським та американським. Безперечно, що основними і найчастіше досліджуваними різновидами сучасної англійської вимови є Received Pronunciation у Великобританії і General American

у США – два найбільш ймовірні претенденти перемогти в суперечці на звання «World English» [7; 8; 25].

Введення терміна Received Pronunciation зазвичай приписують Данієлю Джоунзу (Daniel Jones). У першому виданні (1917) «Словника вимови англійської мови» (English Pronouncing Dictionary) він назвав даний тип вимови «Public School Pronunciation», але в другому виданні, в 1926 р., вже з'явилася назва Received Pronunciation, з аббревіатурою RP, «за відсутністю кращого терміну». Слово «received» має значення «загальноприйнятій, схвалений, набутий».

Синонімами «Received Pronunciation» вважаються «BBC English», «Oxford English», «The Queen's English» and «Public School English», але в даний час синонімічність цих виразів все більше піддається сумніву. Дійсно, поки RP був засобом створення еліти (набували цей акцент в public schools, випускники яких склали переважну більшість студентів Оксфорду та Кембриджу), справедливо було називати його «Public School English» або «Oxford English». Суворі вимоги пред'являлися і до вимови дикторів BBC, що теж обмежувало доступ до роботи на радіо та телебаченні особам, які здобули освіту за межами вузького кола елітних закладів. Тобто постійно підтверджується вузькосоціальний характер RP як «акценту» еліти та аристократії, нейтрального до регіональних діалектів. Ніколи RP не користувалося більше ніж 5% населення Великобританії, а до 1970 р. це число зменшилося до 3%. Дослідження 2007 р. показало, що більшість населення Шотландії та Північної Ірландії негативно ставиться до RP [25].

Докорінні зміни в престижності RP сталися у зв'язку з демократизацією суспільства у Великобританії. Суворе дотримання еталону RP більше не потрібно ні в школах, ні в університетах. Політики у телевізійних виступах все частіше вдаються до форм мовлення, які раніше розглядалися як соціально неприпустимі та діалектні. Навіть в королівській родині зараз не настільки строго дотримуються еталону. Традиційно RP використовується BBC і звучить на незалежних радіо- і телевізійних каналах, оскільки це найбільш відомий тип вимови, асоційований з Великобританією і розглядається як офіційний. Тому, як і раніше справедливо називати цей тип вимови «BBC English», «BBC pronunciation» [10]. Але і тут жорсткі вимоги зняті, і з'явилося безліч дикторів, які мають регіональний акцент: північний, шотландський, або ірландський.

Послаблення вимог до суворого дотримання еталона призвело до того, що зараз британські фонетисти, наприклад, А. Гімсон (A. Gimson), розрізняють три основних типи RP:

загальноприйнятій або General RP (нейтральні форми загальноприйнятої вимови, якими користуються диктори BBC та більшість освічених людей);

рафінований або Refined RP (вимова аристократії, а також певних професійних кіл, яка не схвалюється більшістю англійців, особливо молоддю як символ незаслужених привілеїв);

регіональний або Regional RP (з впливом регіональних діалектів, особливо Estuary English) [8].

Більш ранні класифікації, запропоновані тим же автором, містили такі пункти як консервативний (Conservative), загальний (General) і просунутий (Advanced), з виділенням відмінностей у вимові в залежності від віку носіїв RP [7].

Вважається, що тип вимови RP склався на основі південних діалектів англійської мови. Але найбільша схожість RP має з діалектами східної частини центральної Англії (East Midlands), в XIV-XV ст. найбільш процвітаючою і населеною частини країни. Отже, основу RP складає мова лондонців з елементами діалектів сусідніх графств і територій (East Midlands, Middlesex та Essex). RP не був спеціально створеною або нав'язаною формою мови, але зі зростанням соціальної мобільності в XIX столітті все більше представників середнього класу прагнули говорити «правильно». Зростання грамотності супроводжувався зневагою до діалектів. Каталізатором до виділення виразного «акценту публічних шкіл» послужив Акт про освіту 1874 р., який зробив освіту доступною для всіх. Представникам вищих і середніх класів суспільства стало необхідним отримати іншу ознаку класової відмінності [25].

Так RP перетворився на соціальний діалект аристократії та освіченого середнього класу, який в основному не має територіальної прив'язки. На іншому краю соціальної шкали в Лондоні склалася форма просторіччя з яскраво вираженими характеристиками вимови – «кокні» (Cockney), соціальний та територіальний діалект, обмежений рядом районів Лондона.

В останні роки багато говориться про фонетичний феномен під назвою «Estuary English». Цю назву увів у лінгвістичний обіг Девід Розварн (D. Rosewarne), який опублікував у жовтні 1984 р. статтю про різновид британської вимови, який спостерігається на досить великій території в пониззі річки Темзи, тобто на заході і на сході від Лондона. Виникнення цього нестандартного варіанта вимови викликало дискусії в засобах масової інформації на початку 90-х рр. [17].

За визначенням Д. Розварна, Estuary English – це різновид модифікованого регіонального типу вимови, що представляє собою конгломерат нерегіональних і локальних особливостей південно-англійського акценту як в плані звуків, так і інтонації. Якщо уявити собі континуум з RP і Cockney у вигляді крайніх точок, то Estuary English буде знаходитися посередені. Д. Розварн стверджує, що Estuary English набув статус найвпливовішого акценту у всій південно-східній Англії. Більш того, він міцно увійшов в ділове життя Сіті та державних діячів, національних і місцевих органів управління, засобів масової інформації тощо. Цей демократизований варіант вимови потужно впливає на RP і, за сприятливих умов, може посісти його місце в якості стандарту вимови для всієї Великобританії або хоча б Англії. Виживанню RP в якості стандарту в цій ситуації сприяє множинність варіантів англійської мови у світі і те, що RP традиційно викладається іноземцям, які вивчають англійську мову [17; 25].

Інший різновидом національної англійської мови, широко розповсюдженої за межами своєї країни, є американська англійська або General American (GA). Це узагальнена американська вимова, яка має мало регіональних особливостей і сприймається як типово американська носіями американської англійської. General American також називається Standard American English, General American English, Standard Spoken American English, General American Speech, Standard Midwestern, American Broadcast English, Network Standard [11; 24].

General American сформувався на основі середньозахідної вимови, але в цілому, терміном позначається будь-який американський акцент, який має мало явно виражених регіональних особливостей. В американській англійській General American і наближені до нього різновиди вимови протиставлені кільком північно-

східним акцентам, американській англійській вимові південних штатів, афроамериканській вимові тощо.

Вважається, що виникнення даного типу вимови пов'язано з населенням середньоатлантичних штатів (Нью-Джерсі, Пенсільванія, Меріленд), де відбувалося змішання носіїв різних діалектів англійської мови з представниками інших етнічних груп (голландцями, німцями), які брали участь у колонізації території сучасних США. Саме звідси йшов основний потік тих, хто освоював Середній Захід, і далі до тихоокеанського узбережжя. Діалектні, в тому числі «акцентні» відмінності всередині General American, виявлені досить виразно, хоч і не настільки яскраво, як між носіями різних діалектів в Британії або порівняно з іншими діалектними групами в США. Найбільш близькою до «стандарту» General American є вимова населення вузької смуги, що охоплює територію від східної Небраски через південь і центр Айови до півночі Міссурі і заходу Іллінойсу [11].

Подібно британському RP, General American ніколи не був типом вимови всієї американської нації. Як найбільш нейтральна та типова вимова, General American використовується дикторами радіо і телебачення на всій території США. Термін «Network Standard» (мова дикторів радіо і телебачення) має на увазі вимову General American, яку зазвичай потрібно мати дикторам для того, щоб їх розуміли слухачі по всій країні. Вимова General American описується в підручниках для тих, хто вивчає англійську мову як іноземну. Викладання американської англійської широко поширилося тільки після Другої світової війни. Воно пов'язане з експансією цінностей «американського способу життя», американської культури і часто підтримувалося урядом США для посилення впливу країни у світі. Останнім часом поширенню саме американського варіанту англійської мови сприяє глобалізація [11; 24].

Процес глобалізації означає вестернізацію (прийняття «західних», європейських культурних і цивілізаційних цінностей) традиційних товариств в Африці і Азії і дуже часто їхньою американізацію. Реакції на це дуже різноманітні: від визнання збільшення можливостей розвитку до звинувачень у культурному (і мовному) імперіалізмі, знищенні культурного різноманіття. Але оскільки у багатьох країнах знання англійської мови розглядається як шлях до покращення життя, то число тих, хто долучається до англійської як другої (ESL) та іноземної (EFL) безперервно зростає. Цікаво, що це супроводжується поширенням саме американського варіанту англійської мови. У все зростаючій мірі простежуються характерні для General American слова, вирази і навіть вимова, наприклад, характерна ротичність, яка відрізняє GA від RP, особливо у вимові молодих. Цей процес торкнувся як країни внутрішнього кола (Австралія, Нова Зеландія, ПАР), так і зовнішнього кола, і кола, яке розширюється. Таким чином, національні різновиди англійської мови навіть тих країн, де переважав вплив британського стандарту з вимовою RP, піддаються американізації. У багатьох випадках процес американізації приймається критично, навіть з побоюваннями. Схоже, що ніхто не бажає домінування американців, і це при зростанні престижності General American [2; 3; 4; 24].

Більшість дослідників при вивченні питання про майбутній статус англійської мови в світі розглядає два сценарії. Перший пов'язаний із подальшим поширенням англійської мови і появою все нових її національних різновидів, що може призвести до фрагментації мови під впливом взаємодії з мовами країн, у яких від-

бувається поширення. Нові варіанти мови в країнах «ширшого кола» стають нормоформуючими, що може призвести до їх розмежування аж до виникнення нових різновидів в ряді країн [2; 18; 19].

Альтернативою розмежування може стати подальша стандартизація англійської мови. Вона може відбутися на основі одного з двох основних варіантів (британського або американського) або в результаті поєднання їхніх характеристик. Останні два процеси вже почалися, підтвердженням чого є поява характерних для General American особливостей вимови в національних варіантах англійської мови, які розвилися на британській основі. Кінцевим результатом може стати гібридна форма англійської мови для міжнародного спілкування (English for international communication) [9; 10].

Відбувається також розробка спрощених форм англійської мови, призначених головним чином для навчання іноземців. Наявність великої кількості проектів спрощеної англійської або стандартної англійської для навчання або використання в Інтернеті не дозволяє зробити наочний прогноз про те, який з них може виявитися настільки вдалим, що стане основою для нової міжнародної англійської мови (International English).

В обох випадках носії англійської мови як рідної (ENL) можуть опинитися в ситуації двомовності, коли рідний варіант англійської мови є проявом їх місцевого та національного походження (ідентифікація), а другий вживається для спілкування з представниками інших країн. Таким чином, на думку Д. Кристала (D. Crystal), їм доведеться стати двомовними (bilingual) на їх рідній мові [4].

Інший сценарій, досить сумнівний, але не неможливий – втрата англійською мовою сучасних позицій засобу міжнародного спілкування і, в кращому випадку, перспектива залишитися лише однією з кількох мов міжнародного спілкування. Підтвердженням вірогідності цього сценарію може бути той факт, що у 80-х роках ХХ ст. англійська мова була єдиною мовою Інтернету. В 1995 р. лише 80% матеріалів в Інтернеті були англійськими. До 2001 р. ця частка знизилася до 60-70% і продовжує швидко зменшуватися. З іншого боку, матеріали в Інтернеті з'являються 1500 мовами, і їх кількість продовжує збільшуватися [2; 10; 3; 4].

Отже, підсумуємо сказане вище:

Англійська мова, як *lingua franca* в сучасному світі (World English), є не єдиним стандартним варіантом, а скоріше сукупністю варіантів (World Englishes).

Найбільш престижними акцентами англійської мови є Received Pronunciation (RP), спадщина Британської колоніальної імперії, і General American (GA), основний тип вимови, що асоціюється з США. Жоден не охоплює все населення Великобританії і США, формуючи стан своєрідної диглосії в області вимови. Ще більш наочною є ситуація в інших країнах з англійською національною або державною мовою.

У перспективі широке поширення англійської мови у світі і її використання як *lingua franca* може призвести до повного білінгвізму її носіїв, у тому числі тих, для кого вона є рідною.

Парадоксальним є той факт, що різноманіття варіантів англійської мови сприяє стійкості провідної ролі англійської мови, створюючи одночасно загрозу розмежуванню її варіантів.

Лірэарыя

1. Ahulu S. General English: A Consideration of the Nature of English as an International Medium [Текст] / S. Ahulu // English Today, 1997, vol. 13.1 [no. 49]. – P. 17-23.
2. Brutt-Griffler J. World Englishes: a Study of Its Development [Текст] / J. Brutt-Griffler. – Clevedon: Multilingual Matters, 2002. – 215 p.
3. Crystal D. The English Language [Текст] / D. Crystal. – London: Penguin, 1988. – 298 p.
4. Crystal D. English as a Global Language [Текст] / D. Crystal. – Cambridge: Cambridge University Press, 2003. – 212 p.
5. Davies A. Is International English an Interlanguage? [Текст] / A. Davies. // TESOL Quarterly. – 1989. – Vol. 23, No. 3. – P. 447-467.
6. Erling E.J. International/Global/World English: is a Consensus Possible? [Текст] / E.J. Erling. 2000. – 17 p.
7. Gimson A. C. Jones and Standard of English Pronunciation [Текст] / A. C. Gimson // English Studies. – Vol. 58. – No. 2. – 1977. – P. 152-157.
8. Gimson A. C. An Introduction to the Pronunciation of English. 3rd Edition [Текст] / A. C. Gimson. – London: Edward Arnold, 1980. – 312 p.
9. Graddol D. The Future of English? [Текст] / D. Graddol. – London: The British Council, 1997. – 66 c.
10. Graddol D. English Next [Текст] / D. Graddol. – London: British Council, 2006. – 132 p.
11. Hickey R. Standards of English: Codified Varieties Around the World [Текст] / R. Hickey (ed.). Cambridge: Cambridge University Press, 2012. – 444 p.
12. Kachru B. B. World Englishes: Approaches, Issues and Resources [Текст] / B. B. Kachru // Language Teaching, 1992, No. 25. – P. 1-14.
13. Kachru Y., Smith L. E. Cultures, Contexts and World Englishes [Текст] / Y. Kachru and L.E. Smith. Oxon: Taylor & Francis e-Library, 2008. – 254 p.
14. McArthur T. The English Languages [Текст] / T. McArthur. – Cambridge: Cambridge University Press, 1998. – 247 p.
15. Modiano M. International English in the Global Village [Текст] / M. Modiano // English Today, 1999, No. 15 (2). – P. 22-28.
16. Pride J. New Englishes [Текст] / J. Pride. – Rowley, MA: Newbury House, 1982. – 357 p.
17. Rosewarne D. Esuary English: Tomorrow's RP? [Текст] / D. Rosewarne // English Today. – No.37.10.1. – January 1994. – P. 3-8.
18. Schneider E. W. English Around the World [Текст] / E. W. Schneider. – Cambridge: Cambridge University Press, 2008. –
19. Schneider E. The dynamics of New Englishes: from Identity Construction to Dialect Birth [Текст] / E. Schneider // Language, 2003. – Vol. 79, No. 2. – P. 233-281.
20. Sharifian F. English as an International Language: An Overview [Текст] / F. Sharifian // F. Sharifian (ed.). – Multilingual Matters: Bristol, UK, 2009. – P. 1-20.
21. Smith L. English as an International Auxiliary Language [Текст] / L. Smith // L.E. Smith (ed.) Readings in English as an International Language. – Oxford, New York, Toronto: Pergamon Press, 1983. – P. 1-5.

22. Strevens P. English as an International Language. Directions in the 1990s [Текст] / P. Strevens // The Other Tongue. English Across Cultures. Ed. by B. Kachru. – 2nd Edition. – Urbana and Chicago: University of Illinois Press, 1992. – P. 27-47.
23. The Handbook of World Englishes [Текст] / B. Kachru, Y. Kachru, C. Nelson (eds). – Oxford: Blackwell publishing, 2006. – 833 c.
24. Trudgill P., Hannah J. International English: a Guide to Varieties of Standard English. 3rd Edition [Текст] / P. Trudgill, J. Hannah. – London: Edward Arnold, 1984. – 156 p.
25. Wells J. Whatever Happened to Received Pronunciation [Текст] / J. Wells // Jornadas de Estudios Ingleses. – Universidad de Jaen, 1997. – P. 19-28.
26. World Englishes [Текст] / R. Mesthrie, R. Bhatt (eds). – Cambridge: Cambridge University Press, 2008. – 296 p.
27. Yano Y. World Englishes in 2000 and Beyond [Текст] / Y. Yano // World Englishes. – Vol. 20. – No. 2. – 2001. – P. 119-131.

ДО ПИТАННЯ ПРО ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ АНГЛІЙСЬКОГО ДІЄСЛОВА

Ключові слова: граматична будова, система дієслова, зміна.

Keywords: grammatical structure, verbal system, change.

Серед широкого загалу існує думка, що всі правила граматики, яким навчають в школі, життєво важливі для ясного і логічного виразу думок, що, наприклад, неправильно говорити *Billy and me went to the store*, або *Tell the student that they can come in*. І це не дивно, оскільки стандартна, правильна англійська мова є мовою преси і телебачення, нею говорять найкращі та найрозумніші [7].

Лінгвісти, однак, ігнорують всі ці заяви, оскільки їхнє бачення мови ґрунтується на тому, що лінгвістичні зміни є досить повільними у часі та ледь помітними для сприйняття у повсякденному житті. Вони стають зрозумілими лише в історичній перспективі. Сучасна лінгвістика виходить з того, що

1. Будь-яка мова перебуває в постійному процесі розвитку на шляху до якісно нового рівня. Форми, які на даному етапі вважаються неправильними, у майбутньому можуть стати саме тими елементами, які складуть «стандарт» мови майбутнього.

2. Будь-яка мова – це практично пакет діалектів, жоден з яких не може сприйматися як деградована мова, оскільки всі вони виникають як результат повільного, безперервного процесу еволюції.

3. Жодна з безлічі мов, що існують у світі, ще не змінювалася всупереч здоровому глузду та логіці: те, що сьогодні виглядає нелогічним у тому чи іншому варіанті мови, в іншому може стати загальноприйнятою нормою.

Таким чином, фундаментальне положення, з яким ми повинні погодитися, полягає в тому, всі живі мови змінюються з однієї простої причини: всі носії тієї чи іншої мови не можуть говорити абсолютно однаково, завжди має місце варіювання. Мова змінюється в часі, оскільки вона варіюється в соціальному просторі. Зміни починаються в усному мовленні і, перш за все, в мовленні нижчих соціальних верств [3].

У даній статті ми зупинимось, передусім, на змінах в системі англійського дієслова, оскільки історія розвитку англійського дієслова характеризується різноманітними і суперечливими тенденціями, які продовжують діяти в сучасній англійській мові і становлять інтерес як для дослідників, так і для викладачів англійської мови.

На кожному рівні мови можна виділити ядро і периферію. Ядро складається з фіксованих категоріальних структур, а периферія з винятків, варіантів та різного роду аномалій. Периферія може включати як стійкі релікти минулого («неперетравлену історію»), так і варіанти, спрямовані на усунення цих аномалій або зачатки нових, раніше не існуючих, форм.

Однією з тенденцій розвитку англійського дієслова було скорочення кількості так званих сильних дієслів (дієслів з чергуванням голосних у корені). Деякі з

них взагалі вийшли з ужитку. Інші перейшли в розряд слабких дієслів (дієслів з суфіксами). Цей процес інтенсивно проходив у XII-XVI ст., але потім значно сповільнився. Але і сучасні нормативні граматики пропонують два варіанти деяких форм дієслів: стару форму з чергуванням і нову з суфіксацією: *wake, woke/waked, woken/waked*, що є свідченням їх перехідного статусу. Зустрічаються форми *shooted, shined, builded, costed* (переважно у ЗМІ). Для мовлення дітей та малоосвічених людей характерні форми типу *eated, knowed, goed*, хоча вони і не визнані нормативними граmaticами. Це також свідчить про тенденції до вирівнювання, переходу колишніх сильних дієслів в розряд слабких [2].

Виникає питання: чому незручні нерегулярні історичні форми протягом тривалого часу зберігаються в мові? По-перше, вони є прекрасними індикаторами соціального статусу мовця; по-друге, в епоху загальної грамотності люди заучують їх з дитинства; в-третьє, частота вживання не сприяє зміні, наприклад, найбільш стійкими історично є форми однини та множини минулого часу дієслова *to be – was/were*.

Кодифікація завжди відстає від реального вживання, тому нові форми часто вважаються неправильними. В граmaticчних змінах значна роль належить вирівнювання за аналогією. Аналогія – це тенденція мовних одиниць, які мають подібне значення, набувати подібної форми. Помилки не носять випадкового характеру. Будь-яка мова прагне уникнути непотрібного варіювання і віддає перевагу простій та ясній структурі.

Так для просторіччя характерно опущення закінчення «-s» в третій особі однини теперішнього часу, хоча нормативні граматики це категорично забороняють. Опитування, проведене серед англійських підлітків, показало, що вони вживають закінчення третьої особи однини дієслів «-s» при спілкуванні з вчителями, але опускають його в спілкуванні з однолітками. Згідно з іншим опитуваннями, до 70% дорослих людей опускають це закінчення [3]. З точки зору тенденцій уніфікації мови це цілком природний процес, оскільки дана форма зберігається лише як пережиток колишнього стану мови і не несе будь-якого функціонального навантаження. У мовленні носіїв деяких соціальних або територіальних діалектів регулярно вживаються форми *I says*, але ніякого порушення комунікації при цьому не виникає. Отже, форма третьої особи однини дієслів з закінченням «-s» є не граmaticчною, а соціальною, престижною, показником освіченості та високого соціального стану мовця. Якщо б англійська мова могла знову пройти свій шлях розвитку, то можливо, що у дієслова в теперішньому часі взагалі не було б ніяких закінчень, або ж було б інше закінчення у іншій формі. Наприклад, у першої особи однини: *I love-ie, you love, she love, we love* [5].

А ось історична тенденція до злиття форм претерита (Past Tense) та дієприкметника (Participle II) не реалізувалася, і модель з трьох основ, незважаючи на її лексичну обмеженість (в сучасній англійській мові лише 36 дієслів розрізняють основи претерита та дієприкметника II), збереглася. Тенденція до повного усунення відмінностей між другою і третьою основами існує і сучасній мові. Це підтверджується включенням в словники та граматики англійської мови двох варіантів претерита та дієприкметника II: *bid, bid/bade, bid/bidden* [1].

Американський лінгвіст Дж. Ламберте в свій час зазначав, що англійська мова перетворилася б на лінгвістичне пекло, як би не розрізнення форм претерита та дієприкметника II. Але цього не відбувається, оскільки ці форми функціонально

різні, і їх нерозрізнення не може призвести до порушення комунікації. Наприклад, речення *Helen has drove all the way to Memphis* є абсолютно зрозумілим, незважаючи на вживання неправильної форми дієслова: *drove* замість *driven* [5].

Особливий інтерес представляє історичний розвиток форми перфекта, насамперед Present Perfect. Відроджуються форми перфекта з допоміжним дієсловом *to be* з дієсловами руху, що також було характерним для мови попередніх періодів: *Evening was come. She was gone*. Спостерігається опущення допоміжних дієслів *has/have* особливо в американському варіанті: *I done, I seen*, замість *I've done, I've seen*. Деякі лінгвісти вбачають у цьому вже згадувану тенденцію до заміни форм претерита формами дієприкметника II: *I've worked = I worked; I've found = I found; I've driven = I driven*. Подальший розвиток цієї тенденції може призвести до втрати перфекта або претерита або до виникнення нової опозиції на морфологічному рівні і перетворенню неособової форми дієприкметника в особову [4].

Слід зазначити, що різниця у вживанні форм Present Perfect і Past Simple також стирається: у тих контекстах, де нормативні граматики рекомендують вживати перфект, зустрічається Past Simple і навпаки. Наприклад: *I've seen this sign every day*. Або: *The company recently studied the possibility*. А ось форма Past Perfect взагалі виходить з ужитку, оскільки значення передумання ясно з контексту: *After they (had) paid for dinner they left* [4].

Активно йде процес становлення нових допоміжних і модальних дієслів або зміни їх значення і вживання. Так в якості допоміжного дієслова для утворення пасиву все частіше використовується *get* замість *be*. Вони практично взаємозамінні, хоча і спостерігаються деякі відмінності в значенні: *get* має більш негативну конотацію, передбачає велику активність (або її відсутність) суб'єкта і більш характерним для розмовного стилю. *He was bitten by a dog* – нейтрально. *He got bitten by a dog* – вказує на те, що людина непрактична, безпорадна і навіть від собаки не змогла відбитися [1].

Близько 500 років тому з'явився новий клас англійських дієслів, тепер відомих як модальні дієслова: *can, could, will, would, shall, should, may, might* та *must*. Ці дієслова “модальні”, тому що їхні значення знаходяться в зоні модальності (вказують на такі поняття, як можливість, необхідність, обов'язковість та прогнозування). Існуючі сьогодні модальні дієслова стали результатом граматикалізації: після втрати багатьох форм і функцій, притаманних дієслову, таких як можливість мати інфінітив або дієприкметник, вони перетворилися на маленькі граматичні елементи, за якими повинні слідувати смислові дієслова без частки *to* (як *can help*).

Поступово, впродовж наступних віків, виникли нові “модальні дієслова”, в тому числі *be going to, have to, have got to, want to* та *need to*. Деякі з цих “напів-модальних” дієслів, як вони були названі, стають все більш вживаними. Деякі з них набули скорочених форм, які передаються на письмі неофіційними формами, такими як *gonna, gotta, wanna* та ін. У неформальній бесіді вони поводяться майже як одне функціональне слово [6]. Наприклад: *I just don't know how we gonna do this (how we are going to do this). I gotta take this TV set to the dump. You wanna help me?*

Значення цих елементів поступово змінюється так, що *be going to (gonna)* набуває більш нейтрального значення майбутньої дії, і таким чином конкурують з дієсловом *will*. Особливо це відчувається в американському варіанті англійської мови.

Можна припустити, що “напів-модальні” дієслова, беручи на себе все більшу роль у вираженні модальності, починають посягати на територію дійсно “модальних”

дієслів таких як *will* та *must*. Наприклад, дієслово *want* вживається у значенні дієслів *must*, *ought*, *should*: *You want to be careful. You don't want to open the door to strangers*. Дієслово *have* то набуває значення високої ймовірності і вживається як синонім *must*: *you've got to be joking*. Дієслово *would* вживається у значенні припущення поряд з *may*: *Where he would be?*

У той же час в усному мовленні досить часто спостерігається опущення допоміжних дієслів, причому не тільки в загальних питаннях, де це цілком допускається: *(Has) anybody seen the elephant?*, але і в спеціальних: *What (are) you laughing at? What (do) you want that for? Where (are) you going?* Дане явище свідчить про тенденцію до зародження нових синтетичних форм.

Досить широке поширення знову отримують деякі застарілі форми, наприклад, активні форми дієслова у значенні пасиву, що було характерним для мови XIX століття: *The house is building. The coffee is making* [4].

Ймовірно, за аналогією з американським варіантом в британському отримує поширення форма Subjunctive I, яка раніше вийшла з ужитку: *It is necessary that he do it. I insist that he do it* [6].

Мизупинилися лише на деяких змінах в сучасній системі англійського дієслова. Одні зміни є продовженням процесів, які почалися ще в кінці давньоанглійського періоду. Їх можна назвати «терапевтичними», оскільки їхньою метою є усунення функціонально невиправданого варіювання. Інші яскраво ілюструють дію аналогії. Треті, можливо, знаменують новий етап у розвитку англійської мови, зокрема системи англійського дієслова. Серед останніх заслуговують на увагу граматикизація, коли елементи лексики поступово перетворюються в граматичні форми; колоквиалізація, коли граматика писемного мовлення стає все більше неофіційною, наближеною до усного мовлення; американізація, коли граматична будова англійської мови в інших країнах (навіть у Великій Британії) все більше надає перевагу формам, поширеним в американському варіанті англійської мови. У будь-якому випадку, для викладачів англійської мови важливо бачити і розуміти характер цих явищ, навіть, малопомітних.

Література

1. Вейхман Г. А. Новое в английской грамматике [Текст] / Г. А. Вейхман. – М.: Высшая школа, 1990. – 115с.
2. Расторгуева Т. А. Очерки по исторической грамматике английского языка [Текст] / Т. А. Расторгуева. – М.: Высшая школа, 1989. – 160 с.
3. Aitchinson J. Language Change: Progress or Decay? [Текст] / J. Aitchinson. – Cambridge: Cambridge University Press, 1998. – 208 p.
4. Lamberts J. J. A Short Introduction to English Usage [Текст] / J. J. Lamberts. – New-York: Columbia University Press, 1972. – 340 p.
5. McAndrew R. English Observed [Текст] / R. McAndrew. – Cambridge: Cambridge University Press, 2001. – 225 p.
6. Svartvik J. English – One Tongue, Many Voices [Текст] / J. Svartvik, G. Leech. – Palgrave Macmiilan, 2006. – 200 p.
7. Whorter J. Word on the Street. Debunking the Myth of a «Pure Standard English [Текст] / J. Whorter. – New-York, Basic Books, 2001. – 300 p.

Скибицька Н.В.

доцент кафедри англійської філології
та міжкультурної комунікації,
кандидат філологічних наук
Київський національний університет
імені Тараса Шевченка (Україна)

СЛОВОТВІРНА ПРИРОДА ЕРАТИВІВ В ІНТЕРНЕТ-КОМУНІКАЦІЇ

У статті розглядаються поняття еративу та ератографії. Проаналізовано особливості творення та вживання еративів у англійськомовному Інтернет-дискурсі. Наведено їх класифікацію. Встановлено, що еративне формотворення в англомовному віртуальному просторі відбувається за рахунок власних ресурсів мови, здебільшого фонетичних та морфологічних.

Ключові слова: ератив, гіпертекстуальність, мем, молодіжний сленг, емотикон.

Keywords: lolSpeak, hypertextuality, meme, youth slang, emoticon.

Поняття ератографії як явища в лінгвістиці та об'єкта його вивчення еративів є відносно новим в українському мовознавстві. Їх запровадили російські дослідники Г.Гусейнов та Ю.Уткін на початку ХХІ ст. Еративи, за визначенням Г.Гусейнова, є навмисними викривленнями нормативних орфографічних норм, що використовуються для спілкування у особливому жанрі Інтернет-комунікації, у «специфічному локально-професійному жаргоні» [1, 139]. Ератографія ж позначає систематичне використання еративів у певній комунікативній групі (Ю.Уткін). Для спілкування, опосередкованого комп'ютером, властивими є: писемна форма повідомлень, гіпертекстуальність, електронний канал передачі даних, невидимість співрозмовників та їхнє статусне рівноправ'я, можливість термінового зворотного зв'язку, діалогічність, необмеженість у виборі мовних засобів, усунення часових та просторових обмежень (Н.Г. Асмус, О.І.Горошко, П.Є. Кондрашов, Ф.Є.Смирнов).

Метою нашого дослідження є аналіз утворення та функціонування еративів в англійськомовному Інтернет-дискурсі.

Об'єкт дослідження становлять еративи як результат навмисного перекручення графічної форми слова та максимального її наближення до звучання.

Предметом вивчення постають особливості утворення еративів, їхня семантика та вживання в англійськомовному Інтернет-дискурсі.

Популярність цього нового віртуального комунікативного жанру дедалі зростає. При цьому «писемна форма існування розмовного стилю в інтернет-комунікації має забезпечити такі функції: при створенні писемного тексту – функцію відтворення вимови, при сприйманні (читанні) – функцію аудіювання» [6, 23]. Паралінгвальні засоби усного спілкування на письмі частково фіксуються графічно: використовуються великі літери у словах зі смисловим навантаженням або ж так само підкреслюється експресивність інтонації.

Реакцію на повідомлення та ставлення до нього передають емотикони, крапки, за допомогою яких можна позначити роздумування чи нерішучість:

amazing car.. I like it, 😊 [10]

CheekyScotsman: no wonder ya single if u blank people aus ((((((
guest-M-looking-4-f: G good mornin ☺)))

<sean> how are u ? u don't wori!!!!!!! [8]

Тут експресивність повідомлень реалізують розділові знаки: дужки (один з варіантів передачі емотикона), знаки оклику та графічні еративи.

Інтернет-спілкування доповнюється використанням невербальних засобів: відео, малюнків тощо, які відтіняють, деталізують, уточнюють його, роблять експресивним або подекуди й замінюють, оскільки є самодостатніми повідомленнями. Вони спрямовані на актуалізацію всіх органів чуття користувача.

Паралельно відбувається процес зміни уявлення про орфографічну норму як таку, відбувається становлення нової норми.

На нашу думку, явище ератографії має різний характер у російській, українській та англійській мовах.

На теренах Рунет на поч. 2000-х років виникла так звана «мова падонкаф», «олбанський йезиг», створена молодіжною суб-культурою як «гротескна реакція на численні орфографічні помилки в інтернет-публікаціях та репліках» [4]. Вона полягала в навмисному неправильному орфографічному написанні слів, перекручуванні їх, передачі їхнього звучання на письмі. Широко відомими є *превед, словарчег, низачот, красавчег*. Цій мові також властиві вживання ненормативної лексики, певних кліше, які притаманні сленгу. Мова падонкаф має яскравий експресивний характер та містить лексику з негативною конотацією.

Такий варіант антинормативної писемної мови, максимально наближений до усної розмовної мови, трансформувався у нову норму, якій властиві власні правила та принципи. Як стверджує О.В. Дедова, ератив – це просто інша система правильності, інша норма, яка існує паралельно звичайній [2]. Далі такі еративи, засвідчені здебільшого при спілкуванні у чатах, блогах, форумах тощо, починають вживатися в усній розмовній мові, при цьому елемент нецензурності висловлювань здебільшого усувається. Також їх використовують у формуванні Інтернет мемів, інформації у певній формі, медіаоб'єкта, створеного за допомогою засобів комунікації, іронічного та дотепного характеру, яка поширюється засобами інтернет та швидко набирає популярності [3]. Наприклад,

Цей малюнок містить графічні та граматичні еративи: немає узгодження підмета з присудком та вжито неозначений артикль з незлічуваним іменником *money*, також відсутня інверсія у питальному реченні. За принципами написання еративів, звук, який передається поєднанням *th* позначено за допомогою *f*.

Або ж,

[7]

Цей Інтернет-мем, відомий як Doge, набув популярності в 2013 р. На фотографії – японська мисливська порода собак та еративи-власні думки тварини *What r you doing* *Що ти робиши?* та *Keep ur hands away from me* *Тримай руки подалі від мене*. У фразях за фонетичним принципом скорочено передано дієслово *are*, яке редуковано до приголосної *r* та присвійний займенник *your* – *ur*.

Варто зазначити, що в англійській ератографія, «лолспік», не набирає такого масштабу, як, скажімо, в російській. Вона виникла у результаті бажання максимально спростити орфографію літературної англійської мови, створити іронічний, саркастичний ефект. Сам термін *lolspeak* утворено від акроніма *lol* (*laughing out loud*, рос. еквівалент *ржу нимагу*) та *speak* говорити. Походить ця назва від використання картинок із зображеннями, спочатку кошения, а згодом собаки та ін. тварин та жартівливих написів, які містять орфографічні помилки, зроблені навмисне, присутні скорочення, характерні для текстів SMS, поширені друкарські помилки (напр. *l* замість *!* та под.), знаки, характерні для спаму: *5* замість *S*; *3*, а не *E*. Їхньою метою є підняти настрій, підбадьорити адресата, звичайно ж, привернути увагу. Найпоширенішими написами є *I Can Has Cheezburger?* і *can has ice scream?*

Ці речення ілюструють граматичні еративи, побудовані на порушенні правил правопису. За формою вони – питальні речення, однак у них відсутня інверсія та замість неособової форми дієслова вжито особову. Також змінено правопис іменника *cheese*, у еративах часто приголосний -s позначають за допомогою -z. Також присутня гра слів, яку побудовано на однаковому звучанні англійських іменника *морозиво* та словосполучення *льодяний крик*.

dunno what happnd, we dint touch it (Don't know what happened, we didn't touch it). Це речення також утворено за принципом граматичних еративів: мінімумом знаків передано зміст з максимальним наближенням до усного звучання.

«*I made you a cookie but I eated it*», тут неправильне дієслово *eat* вжито у минулому часі за зразком правильного, з закінченням *-ed*.

Пізніше маніпулювання словами та використання лолспік стають дедалі вигадливішими, а прочитання сенсу повідомлень складнішим:

i can has t3h kibbbs plz?? May I have some food, please?

Joe: but u sez tha kitteh waz awsum

Mike: yez but mai kitteh haz mowmix fankthuly

Joe: i iz spekin teh lolspeak [8]

При порушенні орфографічної норми сприйняття ератизованого тексту стає можливим завдяки підтримці синтаксичного, морфологічного та, головним чином, фонетичного рівнів [5, 204].

Учені виділяють кілька типів еративів: первинні та вторинні, де перші передають усну форму звучання слова, при цьому викривляючи його написання, останні ж є гіперкоректним втіленням первинних еративів. Також розрізняються граматичні та семантичні види. Окремо існують літуративи, навмисні закреслення тексту, які чітко видно і можна легко прочитати.

Як бачимо, еративи здебільшого утворюються використанням внутрішніх засобів мови (морфологічних, фонетичних).

Матеріал дослідження дозволяє нам стверджувати, що ератографія у сучасній англійській, яка виникла на межі мовної гри, молодіжного сленгу та жаргону, основним принципом якої є систематичне викривлення морфологічної структури слова, відрізняється від нормативної англійської мови використанням засобів синтаксису, морфології та орфографії. Вона має ряд власних закономірностей, правил. Проте, еративне формотворення в англійськомовному Інтернет-дискурсі не є настільки поширеним, як, скажімо, у російській, де воно має додатковий експресивний, часом епатажний, характер.

Так чи інакше такі тексти засвідчують існування «спецтекстів» в уснописемному спілкуванні користувачів інтернету. Еративи ніби підкреслюють, що їм тісно в межах писаного традиційного тексту, вони розбавляють його неправильними формами, висуваючи на передній план візуальні компоненти аби швидше привернути увагу читача, привести його у певний емотивний стан.

Література:

1. Гусейнов Г. Неполная коммуникация в блогосфере: эративы и литуративы / Г.Гусейнов // From Poets to Padonki: Linguistic Authority and Norm Negotiation in Modern Russian Culture – Bergen, 2009. – С. 139-143.

2. Дедова О.В. Антиорфография в Рунете / О.В.Дедова // Русский язык: исторические судьбы и современность: III международный конгресс исследователей языка: тр. и материалы. – М., 2007. – С.342-343.
3. Интернет-мем [Электронный ресурс] – Режим доступа: <https://ru.wikipedia.org/wiki/%D0%98%D0%BD%D1%82%D0%B5%D1%80%D0%BD%D0%B5%D1%82-%D0%BC%D0%B5%D0%BC> (Дата звернення 29.01.2017)
4. Жаргон падонков [Электронный ресурс] – Режим доступа: https://ru.wikipedia.org/wiki/%D0%96%D0%B0%D1%80%D0%B3%D0%BE%D0%BD_%D0%BF%D0%B0%D0%B4%D0%BE%D0%BD%D0%BA%D0%BE%D0%B2 (Дата звернення 29.01.2017)
5. Уткин Ю. Об эрратографии как орфографическом стилевом средстве / Ю.Уткин // Актуальные проблемы гуманитарных и естественных наук – М., 2009. – №2. – С. 203-205.
6. Чемеркін С. Г. Українська мова в Інтернеті: позамовні та внутрішньоструктурні процеси. – К., 2009. – 240 с.
7. Doge (meme) [Электронный ресурс] – Режим доступа: [https://en.wikipedia.org/wiki/Doge_\(meme\)](https://en.wikipedia.org/wiki/Doge_(meme)) (Дата звернення 29.01.2017)
8. Lolspeak [Электронный ресурс] – Режим доступа: <http://www.urbandictionary.com/define.php?term=lolspeak> (Дата звернення 29.01.2017)
9. Oxley J. The Language of LOLspeak: oh hai kittehs! [Электронный ресурс] – Режим доступа: <http://ozwords.org/?p=6054> (Дата звернення 29.01.2017)
10. This car is crazy [Электронный ресурс] – Режим доступа: http://englishrussia.com/2014/03/01/this-car-is-crazy/?utm_source=taboola&utm_medium=referral (Дата звернення 29.01.2017)

Сущенко Ю. Ю.

студентка VII курса
филологического факультета
Николаевского национального университета
им. В. А. Сухомлинского

Абламская Е. В.

кандидат филологических наук
доцент кафедры
общей и прикладной лингвистики
Николаевского
национального университета
им. В.А. Сухомлинского

ПРЕДМЕТНО-ДЕНОТАТИВНОЕ ПРОСТРАНСТВО КОЛОРАТИВОВ В ПОЭТИЧЕСКОМ ДИСКУРСЕ МАРКА ЛИСЯНСКОГО И ЕГО ИДИОСТИЛИСТИЧЕСКАЯ ЗНАЧИМОСТЬ

Статья посвящена опису колоративной лексики в поэзии Марка Лисянского.

Ключові слова: колоратив, художній текст, поетичний дискурс.

Колоративы как очень древние ментальные образования несут в себе, помимо цветового значения, дополнительный комплекс символических значений, причем часто двойственных. Во-первых, символ, имеющий колоративную природу, есть отражение цветовой картины мира; во-вторых, он подвергается мыслительной обработке; в-третьих, символ есть орудие переделывания действительности. Обобщенно-образное и идейно-насыщенное содержание колоративного символа базируется на знаковой природе символа, что позволяет объективироваться предметно-чувственному и сигнификативному (понятийному) отражению познаваемого. Но колоративный символ всегда должен содержать в себе ссылку на нечто иное, что должно проецироваться природой самого символа, который не только обозначает что-то, но одновременно и выявляет обозначаемое: выявляет истину, делает её чувственно, интеллектуально и духовно воспринимаемой [4].

Марк Лисянский - один из известных поэтов второй половины XX века. В своем творчестве Марк Лисянский проповедует идеалы гуманизма и сострадания. Его стихотворения отличает патриотизм, лиричность, оптимизм, дружелюбие, наслаждение элементарными радостями жизни, любовь к родному краю. Марк Лисянский пишет традиционные, общепонятные, отличающиеся музыкальностью произведения. Многие мотивы лирики Марка Лисянского связаны с этическими вопросами и отношениями между людьми, причем главное для него в человеке - душевные качества [5].

Актуальность работы обусловлена малой изученностью лексики в творчестве Марка Лисянского.

Поскольку цвет является яркой особенностью мировосприятия поэта, целью данной статьи стало выявление особенностей картины мира Марка Лисянского

на основе анализа цветообозначений в поэтическом дискурсе писателя и распределение их по предметно-денотативному принципу.

Исторически сложилось, что цвет в жизни человека играет важнейшую роль. Цвет окружает и сопровождает нас повсюду. В эпоху язычества цвет рассматривался как неотъемлемая часть сакральных, магических, божественных сил, а в отдельных случаях и как само божество. Колоративы являются наиболее популярной лексической группой в исследованиях лингвистов, в особенности этимологов. Основываясь на историческом и культурном опыте человечества, сопоставляя системы цветообозначений в разных языках, исследователи выделяют национально-культурные особенности цвета, присущие только данной общности людей.

В литературе цвет является средством, отражающим своеобразие поэтического видения мира художника слова. Особый интерес с этой точки зрения представляет творчество Марка Самойловича Лисянского. Используемые им слова-колоронимы помогают воссоздать в сознании читателя зрительный образ и демонстрируют отношение поэта к описываемому.

В творчестве изучаемого автора преобладает синий цвет, микрополе которого характеризуется наличием двух ядерных слов: синий и голубой. Чаще всего поэт использует эти цвета при описании пейзажа: «я ходил по зелёной земле, целовал это *синее* небо», «скорей бы долгожданная суббота к нам заглянула в *синее* окно», «ну а Волга – в *синь* каспийскую окунулась на ходу», «уходит солнце в *синеву*» [Сигнальный огонь], «сощурился день *синеглазый* земной покидал предел», «кружится голова – от снежной *синевы*, от солнечного света», «над *синевой* морей и рек и над узлом хитросплетений», «земля живет под небом *синим* по всем законам бытия», «чем радушней небосвод *синее*т, чем просторней дружественный круг», «(зима) застияла окно *синее*кое на стиле застывает слеза», «сугроб вдали *синее*т похожий на волну», «(дождь) промчался сквозь березовые тени и растаял в *синеве*», «и пусть себе течет река, течет, как прежде, в *сине* море», «над костром в лучах трепещущих сквозная *синева*», «день... светится словно весна золотом и *синевой*», «душистые волны, в грудь ударяя, в *синюю* бездну маяя», «пьешь густой холодок вместе с небом безоблачным и *голубым*», «из *голубого* снегопада», «меняет море так же цвет – зеленое на *голубое*», «в этой песне и тайна, и чудо, и этот залив *голубой*», «в жизни всё пригодится: этот свод *голубой*» [Преодоление], «*голубеет* земля беспредельная» [Почта полевая].

Кроме того, синий и голубой цвет используются при описании:

- одежды и внешности человека: «*голубоглазая* Аленка на пне березовом грустит» [Сигнальный огонь], «под волну не уронит шик матросский в *синей* робе морячок» [Почта полевая];

- растений, животных, птиц: «рядом белая и *синяя*, словно день и ночь, сирень» [Почта полевая], «вам *голубые* снятся розы?» [Преодоление].

Единицы данного микрополя характеризуются различной эмоциональной и экспрессивной окрашенностью, что обусловлено как традиционной цветовой символикой, так и авторским восприятием. В узуальном восприятии синий символизирует спокойствие, мудрость, искренность. Чувства, которые передает этот цвет в поэзии М. Лисянского, нейтральные: умиротворение, покой, холодность. Порой настроение созерцательности граничит с равнодушием или, напротив, с глубокой печалью.

Текстовыми заместителями (ТЗ) голубого в поэзии Лисянского являются такие редко встречающиеся цвета, как бирюзовый, лазурный, изумрудный, посредством которых поэт передает ощущение радости, счастья, легкости: «чтоб вся она была кристально *изумрудной*, из света и тепла» [Преодоление], «меня закатные краски, горит *бирюзовый* простор» [Сигнальный огонь]. Эти цвета связаны у поэта с самыми яркими и приятными переживаниями.

Белый в поэтических текстах автора - поливалентный цвет, которым автор описывает:

- спокойствие, тишину, грусть, тревогу, тоску, апатию, увядание: «(пуля) она не долетела и упала на *белый*, волною разутюженный песок» [Почта полевая], «кого я знал, любил и с кем дружил, всех тех, кого уж нет на *белом* свете» [Преодоление].

- внешность человека: «весь в *белом* он стоит» [Сигнальный огонь], «это наши виски *побелели*», «сияньем *белой* головы» [Преодоление], «на пике *белая* чалма» [Сигнальный огонь];

- флору: «по утрам *белее* мела и трава и провода» [Сигнальный огонь], «рядом *белая* и синяя, словно день и ночь, сирень» [Почта полевая], «и полям от зноя *белым*», «и акации *белые* мне, проходящему мимо, с двух сторон подступая», «словно свадебный *белый* наряд, мир весенний в прозрачных горит лепестках», «в его саду лиловая сирень соседствовала с *белою* сиренью» [Преодоление];

- пейзаж: «*белый* берег, видит Бог», «*белою* метелью все занесено» [Сигнальный огонь], «на *побелевшие* волны старый моряк посмотрел», «безупречную *белизною* на закате снега горят», «все к чему зима прикасалась, *побелело* вокруг», «опаленные вихрем сраженья *белым* пламенем первой пурги» [Почта полевая], «вместе с *белой* гривой летящих облаков», «все было тогда, как сейчас: июньские *белые* ночи» [Преодоление];

- фауну: «чайка *белеет* вдаль» [Почта полевая], «*белоснежный* снится лебедь», «предо мной на маркизете танец *белых* лебедей» [Сигнальный огонь];

- быт: «держа хлеб-соль на *белом* блюде», «крошки этого *белого* хлеба», «лист – бумага *белая*» [Преодоление].

Автор также употребляет авторские колоративы – белопенный и беломраморный: «потемнела даже крона *беломраморной* березы», «сады в *белопенной* купели» [Преодоление].

В состав микрополя белого цвета мы также включили слова, которые не имеют семы конкретного цветового тона, но содержат интегральную сему «цвет»: прилагательное прозрачный и светлый в значении нетёмного цвета: «и горит живое пламя над *прозрачною* водой», «*прозрачные* виденья летят со всех концов», «еле движется волна, и *прозрачная*, и до дна она видна» [Сигнальный огонь], «*полупрозрачны* сны, и песни, и наши вещие слова» [Преодоление]; «над *светлой* водою в ночном небосводе», «каждой *светлой* слезой, каждым нервом», «чайка *светлым* гордится нарядом», «и все четыре стороны *светлы*», «*светло* на меня посмотрела и улыбнулась печально», [Сигнальный огонь], «этот *светлый* мир завоевали мы», «и было мне *светло* идти», «снежный снег сорок пятого года *светлым* вестником торжества», Особенностью данного микрополя является своеобразная «специализация» ТЗ. Например, ТЗ бледный в значении «белый, лишенный румянца» употребляется поэтом исключительно при описании цвета лица, кожи: «он над ребенком спящим помолчал, простился с *побледневшею* женою» [Преодоление].

В структуре микрополя жёлтого цвета ведущую роль играет цветоименование золотой. Золотой (златой) цвет практически всегда несёт с собой положительные эмоции, семантику праздничности, нарядности, блеска: «я мечтал, солдат отчизны, в стяг внести златую нить», «мы людям веру принесли – и в золотой песок у моря» [Преодоление], «жар-птица золотом горит», «утренний луч расколол ночь на куски золотые» [Сигнальный огонь], «*золото желтеющего сада*» [Почта полевая]. Коннотативное значение опирается на символику денотата-основы: золото – символ величия, великолепия, верховенства.

«Чистый» цвет – жёлтый – выражает в текстах либо нейтральное отношение к описываемым явлениям, предметам, либо этот цвет применяется поэтом как символ пустоты, безвкусицы, либо это цвет старости, увядания, уныния: «Какая жёлтая листва» [Преодоление], «Мимоза! Жёлтые комочки», «стать красоткой водоносной, в жёлтой кофточке идти» [Сигнальный огонь], «*пожелтели листья*» [Почта полевая].

В микрополе красного цвета продуктивным цветоименованием в исследуемой поэзии является адъектив алый: «вбирает море алую зарю» [Преодоление], «*алым светом озаренные, разливают аромат (яблоки)*», «блекнут алые зарницы предзакатного огня», «приближается к тебе алый парус Грина», «это знамя алено на Курской дуге» [Сигнальный огонь], «победный алый стяг был водружен в Берлине», «и глядел, глядел на алый стяг» [Почта полевая].

Единицы микрополя красный и багряный используются крайне редко, в основном при описании предметов быта и пейзажа: «*красный гранит – цвет победы*» [Преодоление], «и роняет *багряные перья*» [Сигнальный огонь].

Семантическое ядро микрополя зеленый – это немотивированное моносемное прилагательное зеленый. Цветовые лексемы со значением зеленый цвет и его оттенки используются большей частью при описании:

- листвы, травы, растительной силы: «уже не говорю я о любви, о том, что залетают соловьи, покинув *зеленеющие ветки*», «тьнь *зеленых ветвей*», «с высоты *зеленых холмов* мне видны этажи домов», «шагаю берегом *зеленым*», «над озером *зеленый бор*», «вечный, *зеленый*, живой, светится солнечный лес», «сквозь *зеленый покой* и розовый дым» [Преодоление], «взрывается мина в *зеленой* лощине», «чайка белым гордится нарядом и *зеленым* гордится сосна», «сосна дышит хвоей и смолою, *зеленеет* круглый год», «входит в сад *зеленый* Настя», «я ходил по *зеленой* земле» [Сигнальный огонь], «перед ним возник родной *зеленый* южный город», «по тропе, *зеленым* косогором, вышел в поле Михаил Егоров», «счастье – это город *зеленый*», «за высокой грядой *зеленых* Карпат» [Почта полевая].

- воды: «меняет море так же цвет – *зеленое* на голубое» [Преодоление].

- прихода весны, обновления: «ах земля...под тобой, воронушка, *зазеленела* родина» [Преодоление], «идешь себе один...среди *зеленой* свежести», «пахнет прелью и смолою, *зеленеет* все вокруг» [Сигнальный огонь], «но под белою пеленою созревает *зеленый* сад» [Почта полевая]

- единичны случаи описания предметов быта, строений, еды: «и с начинкою мясной, и с *зеленым* луком» [Преодоление], «в Полтаве, в сквере городском, в *зеленом* тихом пламени» [Почта полевая].

Значение зеленого цвета в основном не выходит за рамки обыденного, массового восприятия.

ТЗ колоронима зелёный является изумрудный: «что б вся она была кристалльно *изумрудной*», «светится солнечный лес всей *изумрудной* листвой» [Преодоление], «красотой небесною в *изумрудной* раме», «простирало оно над нами *изумрудную* полутьму» [Сигнальный огонь]. В разряд пограничных ТЗ мы относим парадигму прилагательного бирюзовый: «меняя закатные краски, горит *бирюзовый* простор» [Сигнальный огонь], «сверкнет сквозь густые ресницы Байкальская *бирюза*» [Почта полевая].

В микрополе серого цвета ядром является прилагательное седой и члены его парадигмы как соединительная ткань между микрополем серого и белого цветов, так как этот колоратив может обозначать и тускло-серый и белесый цвет. ТЗ седой служит как для описания цвета: «не окончились наши дороги, *седые* от пыли», «и берега в *седом* тумане», «*поседевшие* от пыли», «*седые* вершины я в сердце своем берегу», «море *седое*, чайка *седая*» [Преодоление], «листья становятся *седой* золой», «и не зря *седая* прядка опускается на лоб» (несколько раз встретилось прилагательное сивый: «не чернявый, но не *сивый* посмотрите на меня», «был чернявым, станешь *сивым*») [Сигнальный огонь], так и для описания возраста и мудрости: «теперь она *седая*», «а я хочу всерьез мальчишкой оставаться аж до *седых* волос», «матери с каждой минутой *седели*», «кавунам еще не спелым, тополям совсем *седым*», «были мы молоды, стали *седыми*» [Преодоление], «на миг мелькнув папахой *сивой* и *сединою* на виске», «над Россией, от горя *седой*», «я был молодым и *седым*» [Почта полевая], «как с жизнью прощалась мама, моя *поседевшая* мать», «в глазах твоих – печаль, виски твои – *седые*» [Сигнальный огонь].

ТЗ сизый одновременно является членом микрополя серый и синий: «вот опять дымком вокзальным пахнет *сизый* ветерок» [Преодоление]. Также единицами двух микрополей являются цветообозначения смертельно-белый: «за чертой *смертельно-белой*» [Сигнальный огонь], черно-серый: «*черно-серая* ворона надо мной пророчит грозы» [Преодоление], серебряный и слова, входящие в его парадигму.

Исходя из контекстуального анализа семантики слова серебряный и членов его парадигмы, мы пришли к заключению, что в большинстве поэтических текстов этот колоратив передает оттенок серого (чаще с наличием блеска, редко с его отсутствием): «где, житейской заботой свой весок *серебря*» [Преодоление], «снятся кони в *серебре*», «*серебряной* монетой звенит в тени ночной», «в небесах осколок лунный, *серебрятся* тополя» [Сигнальный огонь].

Символика серого в поэзии М. Лисянского идет вслед за традицией: серый воспринимается поэтом как спокойный, нейтральный, это скорее отсутствие оценки. В зависимости от контекста он может вызывать симпатию или неприязнь. На прямое, цветовое значение накладывается переносное - «посредственный, ничем не примечательный». Слова данного микрополя служат для описания:

- пейзажа: «даже небо...безутешно если *серо*, если *серо*» [Преодоление];
- внешности человека: «в эти *серые* глаза я смотрю и в зной и в стужу» [Преодоление];

а также в значении посредственный, ничем не примечательный, оценки: «*серый* цвет – хороший цвет», «*серый* цвет – скучный цвет», «*серый* цвет – грустный цвет» [Преодоление].

Обращает на себя внимание тот факт, что при описании животных и птиц серый, седой, серебряный создаёт настроение нежности, теплоты, символизируя живое, мягкое существо. И наоборот, ощущение холода, тоски возникает при использовании цвета в описаниях предметов окружающей действительности.

В центре микрополе черного цвета - моносемное простое наименование цвета (черный). Богатые эмоционально-экспрессивные возможности слов, обозначающих черный цвет, определены их окружением в поэтическом тексте и сочетаемостью. Так, в ряде примеров черный олицетворяет боль, страдания, создает гнетущую атмосферу: «*черный* гранит наше горе хранит, словно небо ночное», «в *черном* дыме, в грохоте и вое, в молниях пороховых» [Почта полевая].

Этот цвет может служить для передачи чего-то отрицательного, потустороннего: «а ворона *помрачнела* на лазури» [Преодоление], «в *темном* небе – луна» [Почта полевая]. Цветовой признак в таких примерах является несущественным, на первый план выходит переносное значение «мрачный, безотрадный».

Цветовые слова данного микрополя поэт использует при описании:

- одежды и внешности человека: «*черный* зуб как иней бел», «на лице спокойном брови *черные* лежат», «мы – *чернорабочие* войны» [Преодоление], «я вижу *черный* хохолок», «солдат спросил у солдата, вскинув *полночную* бровь» [Почта полевая], «был *чернявым*, станешь сивым», «щечки загорелые, *черные* ресницы» [Сигнальный огонь]

- пейзажа, явлений природы (наступление темноты), предметов окружающей действительности: «и с черничной *чернотой* и с клюквой и малиновой», «крадутся *черные* фургоны в октябрьской стылой синеве» [Преодоление], «*почернела* просишь», «застилает *черный* дым зарю», «озера, где омуты *черны*», дремлет стылая вода», «пропасть *черная*, как ночь» [Сигнальный огонь].

ТЗ микрополя чёрного цвета – тёмный, тьма, мрак в значении по цвету близкий к черному, не светлый лишённый свежести и яркости цвета: «и сквозь туманы густые в *темную* землю вошли» [Почта полевая], «за *темной* тучкою утрюмой вновь распахнется благодать», «сквозь листву *темнеет* речка, «обруч канул в ночную *тьму*», «море *темнеет* под смутной луною» [Сигнальный огонь], «спешат утрюмые солдаты, летит шоссе сквозь *мрак* ночной», «в окопе, глядя в *полутьму*» [Преодоление]. Использование единиц микрополя черного цвета позволяет автору создавать точные, выразительные графические картины-описания, основанные на контрасте света и тени. Как правило, актуализация смысла, появление дополнительного значения у слова происходит в случаях, когда необходимо создать особый эмоциональный фон стихотворения.

Микрополе оранжевого и коричневого цветов - самая малочисленная группа цветоименований. Данное микрополе составляют двусемные колоративные лексемы, семантика которых может быть представлена схемой: цвет + цвет. Это наименования сложных оттенков, в дефиниции которых представлены цветовые инварианты красный и желтый: оранжевый (густо-жёлтый с красноватым оттенком), рыжий, огненный (красно-желтый) красновато-желтый с блестящим отливом, персиковый (жёлто-красный), коричневый (карий) т.д.

Единицы микрополя объединяет общая эмоциональная окрашенность лексем: они передают ощущение радости и счастья. Символика оранжевого и коричневого в поэтических текстах не отступает от традиционной цветовой символики. В текстах поэта это пылающие, теплые цвета, которые поэт использует при описании:

- закатного неба или вечерних солнечных лучей (предметов, освещенных этими лучами): «приплывает закат, задевая крылом *оранжевым* два окна, обращенные в сад» [Почта полевая], «солнце *огненным* обручем катится» [Сигнальный огонь].

- растений: «ты смотришь на эти цветы *огневые*» [Преодоление], «*оранжевая* лилия горит» [Почта полевая].

- внешности человека: «эти *карие* глаза, эти солнечные ночи» [Сигнальный огонь].

- пейзажа: «увидели над знойной степью тень войны в *коричневой* рубахе дыма» [Почта полевая].

- окраса животных: «стать *оранжевым* коньком», «кузнечик... с мохнатой, *рыжей*, гордой головой» [Сигнальный огонь].

Цветовые обозначения микрополя оранжевого и коричневого цвета Марк Лисянский использует и для создания яркого, пестрого впечатления, и для передачи мягкого, теплого блеска.

Таким образом, проанализировав три сборника его стихотворений «Преодоление», «Сигнальный огонь», «Почта полевая», мы выявили значительное количество колоративов.

Анализ цветовых микрополей в творчестве Лисянского показал, что для передачи цветовых образов автор использует слова различных лексико-семантических классов.

Каждое цветовое микрополе сформировано на основе авторского представления о значениях и символике конкретных колоративов, что определяется по контексту с учетом словарных дефиниций цветовых лексем.

В поэтическом дискурсе Лисянского были отмечены колоративы, характеризующие природу: флору и фауну. Была выделена особая группа антропоцентричных цветовых обозначений, которая включает в себя колоративную характеристику внешности человека, его одежды, предметов интерьера, жилища и всего, что создано руками людей.

В результате статистического анализа был сделан вывод о том, что в цветовой картине мира поэта доминирует синий цвет и его варианты. В пятерку наиболее употребляемых колоративов входят также белый, зеленый, желтый, черный. Единицы других микрополей являются менее значимыми в картине мира поэта.

В работе представлен вариант ранжирования по многообразию выражения одного цвета различными словами. При таком подсчете учитывались все члены микрополя вне зависимости от их принадлежности к той или иной части речи (хотя для передачи цветовой гаммы, как правило, автор использует имена прилагательные (сборник «Преодоление» - 60, «Почта полевая» - 76, «Сигнальный огонь» - 79). Результаты подсчета показали, что по количеству элементов ведущую позицию в структуре цветового макрополя также занимает микрополе синего. Второе и третье места делят между собой поле зеленого, белого, зеленого, желтого, черного цветов.

Своеобразие поэтической картины мира автора, в которой цвет играет важную роль, обусловлено прежде всего «особенностями его языковой личности, включая вербально-семантический уровень» [4]. Цвет является составной частью мировосприятия поэта. Цветовое многообразие, многокрасочность мира Марка Ли-

сянского, эмоциональная полнота и духовная глубина цветowych образов отражают культуру того века.

СПИСОК ИСПОЛЬЗОВАННОЙ ЛИТЕРАТУРЫ

1. Лисянский М. С. Преодоление Стихи / М. С. Лисянский. – М: «Советский писатель», 1988. – 202 с.
2. Лисянский М. С. Почта полевая стихи и песни / М. С. Лисянский – М: «Военное издательство министерства обороны СССР», 1963. – 104 с.
3. Лисянский М. С. Сигнальный огонь Новая книга стихотворений / М. С. Лисянский. – М: «Советский писатель», 1983. – 156 с.
4. Лисянский Колористика. Цвет: характеристики, значение [электронный ресурс]– режим доступа: <http://iluhin.com/notes/color/>
5. Марк Лисянский. Биография писателя [электронный ресурс]– режим доступа:<http://www.peoples.ru/art/literature/poetry/contemporary/lsyanskiy/>.

ЭКСПЛИКАЦИЯ ПОНЯТИЯ «MENTALITÉ» ВО ФРАНЦУЗСКОМ ЯЗЫКЕ

В статье раскрывается экспликация понятия «mentalité» во французском языке по данным лексикографических источников, в текстах масс-медийной и научной периодики. Исследуется история эволюции понятия «mentalité»; определяется содержание этого понятия, представленного как концепт MENTALITÉ; анализируется лингвокогнитивная структура и модель этого концепта.

Ключевые слова: mentalité, концепт, лингвокогнитивная модель, лингвокогнитивная структура, концептуальный признак.

В современном франкоязычном научном пространстве «mentalité» является широко используемым понятием, а его содержание пытаются осознать, раскрыть и представить исследователи разных гуманитарных дисциплин. Этим понятием большинство гуманитариев стремятся заполнить пространство в исследованиях ментальной сферы, часто формулируя расплывчатые дефиниции со спорными характеристиками. Кроме того, лексема «mentalité» активно используется на бытовом уровне, однако иногда использование этой лексемы не соответствует закреплённым словарным значениям.

Целью статьи является выяснение экспликации понятия «mentalité» во французском языке. Достижение этой цели предусматривает: выяснение появления лексемы «mentalité» во французском языке, как эта лексема эволюционировала и каких значений приобрела на современном этапе по данным лексикографических источников, в масс-медийной и научной периодике; определение семантики «mentalité» путём представления как концепт MENTALITÉ; построение лингвокогнитивной структуры и модели данного концепта, в которых систематизировано интерпретацию «mentalité» франкоязычными носителями.

Как философский термин, существительное «mentalité» стало активно использоваться в работах французских исследователей XIX-XX веков. Однако введению этого термина в научный оборот предшествовало использование существительного «mentality» в работах английских исследователей XVIII-XIX столетий. Некоторые ученые указывают на то, что понятие «mentality» встречается возможно впервые в работах американского писателя и научного деятеля Р. Эмерсона (1856), но дальнейшего развития и использования приобретает понятие «mentalité» во франкоязычной гуманитарной науке с начала 20-х годов XX века (школа «Анналов») [9, 250-251; 10, 310]: «История менталитетов уже не новая. Она родилась сразу же после Первой мировой войны в кругу историков, таких как французы Люсьен Февр и Марк Блок, бельгиец Анри Пиренн, географов – как А. Деманжон, социологов – как Л. Леви-Брюль, М. Хальбвакс и других, круг, который вдохновлял, начиная с 1929 года, известных Анналов экономической и социальной истории [11]». Стоит отметить, что современный немецкий историк Ульрих Раульф, анализируя французскую публицистическую

тику конца XIX начала XX веков, делает вывод, что смысловое наполнение лексемы «*mentalité*» уже сформировалось до 20-х гг. XX века: «Научная биография понятия “ментальность”, пишет Раульф, выяснена уже достаточно хорошо, в частности, благодаря работам Ле Гоффа. Однако существует и другая сторона дела. Смысловой заряд слова образовался раньше, когда, еще находясь в пределах обыденного языка, оно оказалось в фокусе идейной и политической борьбы [3, 45-47]». Детерминируя этапы формирования понятия «*mentalité*», французский исследователь Ж. Ле Гофф выясняет, что: «Происходящее от латинского слова *mens* прилагательное *mentalis* родилось в XIV веке в языке средневековой схоластики. Существительное же *mentality* возникает только через триста лет в Англии: оно – плод английской философии XVII века. Однако здесь оно так и остается философским термином, в то время как во Франции (отчасти благодаря Вольтеру, пересадившему английские идеи на французскую почву) оно проникает в обыденный язык. Правда, к началу XX века слово все еще ощущалось как неологизм... [3, 42]».

Одним из первых, кто вводит в свой словарь и пытается объяснить существительное «*mentalité*» как научное понятие, был французский писатель Марсель Пруст [9, 250]. В его работах понятие «*mentalité*», которым ученый обозначает стойкий уклад человеческого мышления, «фиксируется, правда, как что-то новейшее, “последний писк”, в третьем томе (“У Германтов”) эпопеи “В поисках утраченного времени”, напечатанном в 1921 году [10, 310]». Объясняя выбор этого понятия, Марсель Пруст указывает, что оно соответствует его вкусу, особенно из-за неопределенности содержания «*mentalité*», способствующей выходу «за пределы истории» («*au-delà de l'histoire*») [8, 275]. Ж. Ле Гофф высказывает собственное мнение о том, что М. Пруст в данном произведении придает слову «*mentalité*» также и пренебрежительный оттенок: «“Ну и ментальность!” – говоря так, герои романа имеют в виду хаотичное и вместе с тем стереотипное сознание, нечто противоположное “мировоззрению” [3, 42]».

В дальнейшем термин «*mentalité*» укрепляется в исторической науке: «В 1922 году выходит труд Л. Леви-Брюля “Примитивная ментальность”, где анализируются два типа ментальности – паралогический и логический – на основе соотношения способов мышления австралийских и африканских племён, с присущим этому мышлению “законом партиципации” и рационального, представленного европейской культурой, мышления на принципах закона противоречия [10, 310-311]». Следующим этапом исследования «*mentalité*» являются публикации французского историка Ж. Лефевра 30-х гг. (автор определяет и применяет понятие «коллективная ментальность» и «индивидуальная ментальность», объясняя их как константы человеческого мышления). Системная разработка вопросов, связанных с ментальностью, начинается с 40-х годов XX века в трудах «*Le problème de l'incroyance au XVIe siècle. La religion de Rabelais*» (1947) Л. Февра и «*Apologie pour l'histoire ou métier d'historien*» (1949) М. Блока, где «ментальность» появляется как своеобразный коррелят идеологии и утопии, как способ массово-индивидуального исторического мышления, видения истории, конкретно историческая форма “коллективного неосознанного” [10, 310-311]». Поль Рикёр, который в начале XXI века анализирует достижение представителей школы Анналов, отмечает, что Люсьен Февр расширяет содержание понятия «*mentalité*», «выведа это понятие за рамки того, что все еще

продолжали называть “первобытная ментальность” [8, 267]». В психологии термин «*mentalité*» распространялся Ш. Блонделем («*La Mentalité primitive*», 1926) и А. Валлоном («*La vie mentale*», 1938 – этим термином определялось сознание ребенка). С 50-х годов XX века раскрытием сущности «*mentalité*» занимались исследователи нового поколения школы «Анналов»: Ж. Ле Гофф, Р. Мандру, Ж. Дюби, А. Дюпон, Р. Шартье, А. Буро, А. Бюргер, М. Вовель и другие. В частности, Жак Ле Гофф под ментальностью понимает автоматические формы сознания и поведения [1, 297]; Робер Мандру, объясняя историческую ментальность, приравнивает её содержание к немецкому понятию «*Weltanschauung*» («идеология») [8, 273]; Жорж Дюби подразумевал ментальностью «систему (именно систему) в движении, являющуюся, таким образом, объектом истории, но при этом все её элементы тесно связаны между собой; это система образов, представлений, которые в разных группах или странах, составляющих общественную формацию, сочетаются по-разному, но всегда лежат в основе человеческих представлений о мире и о своем месте в этом мире и, следовательно, определяют поступки и поведение людей [2, 52]». Ж. Дюби уточняет, что «ментальностью» он называл «совокупность полубессознательных проявлений» [2, 53]. В трудах французских исследователей 80-90 годов активность употребления и объяснения термина «*mentalité*» уменьшается. Как отмечает М. М. Кром, с конца 80-х годов XX века Ж. Ле Гофф и некоторые его коллеги (в частности, А. Буро) высказывали мнение об ограниченном использовании понятия «*mentalité*» [4, 56-57]. Следствием уменьшения популярности этого понятия стали более редкие случаи его неадекватного использования и свободной трактовки.

Отсутствие четких дефиниций и семантическая расплывчатость приводит к тому, что в современной гуманитарной науке некоторые ученые больше не желают употреблять термин «*mentalité*», а предлагают, исследуя парадигму, которая описывается с помощью этого термина, употреблять другие термины. Так, французский ученый Жак Ле Гофф в семидесятых годах XX века считал понятие «*mentalité*» активно употребляемым, принимая во внимание то, что оно оставалось еще новым, а главным преимуществом данного понятия отмечал смысловую расплывчатость [3, 40]. Однако позже Ж. Ле Гофф меняет своё мнение. В частности, в интервью для альманаха «Одиссей», опубликованном в 2004 году, о термине «*mentalité*» исследователь высказался как о «слишком абстрактном и потому опасном для историка [7, 498]». Другой французский ученый Поль Рикёр считает понятие «*mentalité*» чрезвычайно уязвимым для критики из-за его семантической расплывчатости и разнообразного использования в зависимости от контекста [8, 279]. Исследователь обращает внимание на необоснованность при расширении содержания этого понятия, поскольку данное содержание провоцирует путаницу из-за «недифференцированной трактовки понятия одновременно как предмета изучения, как категории социального отношения, иного характера нежели отношение экономическое или политическое, и как способа объяснения [8, 276]». П. Рикёр, принимая во внимание расплывчатость и непонятность понятия «*mentalités*», заменяет его на понятие «*représentations*», детально объясняя и аргументируя собственное мнение, а также раскрывая суть мнений Мишеля Фуко, Мишеля де Серто, Норберта Элиаса для того, чтобы дать возможность читателю понять и привыкнуть к такой замене [8, 255-329]. Французский языковед А. Буро заменяет понятие «*mentalité*» понятием «коллективное высказывание» [6, 55].

Как видим, в трудах французских исследователей существуют взгляды относительно исключения понятия «*mentalité*» из научного оборота путем введения других понятий. Но и эти альтернативные понятия характеризуются подобными недостатками: расплывчатость семантики, отсутствие четкой структурной организации.

Таким образом, в современной научной парадигме понятие «*mentalité*» включено в терминологический аппарат гуманитарных дисциплин. Находясь еще в стадии развития, термин «*mentalité*» имеет значительное количество авторских дефиниций, предопределяющих сложность в четком выделении его семантических признаков. Однако предложенные дефиниции определенным образом дополняют друг друга и способствуют дальнейшему рассмотрению такого противоречивого и сложного феномена, как «*mentalité*».

Для выяснения экспликации понятия «*mentalité*» французами, выполнено лингвокогнитивное моделирование и структуризация концепта MENTALITÉ. Лингвокогнитивная модель концепта MENTALITÉ образована на основе отструктурированных составляющих данного концепта. Чтобы представить лингвокогнитивную структуру концепта MENTALITÉ, исследовано, каким образом объясняется и понимается понятие «*mentalité*» во французском языке сегодня, проанализировано, как эта структура отображается в текстах масс-медийных и научных периодических изданий, а также в словарях. Раскрытие смыслового наполнения концепта MENTALITÉ требовало, во-первых, выяснения, когда лексема «*mentalité*» появилась во французском языке, во-вторых, как эволюционировала, и, наконец, какие значения приобрела на современном этапе.

Исследование появления лексемы «*mentalité*» во французском языке показало следующее. По данным словаря «*Dictionnaire alphabétique & analogique de la langue française*», «**mentalité** – 1877; “*caractère mental*”, 1842; de **mental**, avec infl. prob. de l’angl. *mentality* [14, 1182]» – *«mentalité» зафиксировано в 1877 году; появившись в 1842 году в значении «caractère mental» как производное от прилагательного mental, а также, возможно, от английского «mentality».*¹ В историческом словаре французского языка «*Dictionnaire historique de la langue française*» подается следующая информация относительно появления лексемы «*mentalité*»: «**Mentalité** – proposé en 1842 par Richard de Radonvilliers au sens propre de “qualité de ce qui est mental”, a subi l’influence de l’anglais “mentality” (1691), lui-même dérivé de “mental”, emprunté au français. – Il a pris le sens d’“état mental” (1877) et s’est répandu à la fin du XIXe s. dans le vocabulaire des sciences humaines. – Son usage courant, d’abord critiqué, correspond familièrement à la valeur psychologique d’“attitude mentale” (mauvaise mentalité). – Le mot signifie spécialement en argot “loyauté aux règles du milieu” [12, 1315]». – «**Mentalité**» – *предложено в 1842 году Ришаром де Радонвильер буквально означает «признак мыслительного», поддался влиянию английского существительного «mentality» (1691), которое, в свою очередь, происходит от прилагательного «mental», заимствованного из французского языка. – Он («mentalité») приобрел значение «мыслительное состояние» (1877) и широко распространился в конце XIX века в словаре гуманитарных наук. – Его тогдашнее использование, которое сначала критиковалось, фамильярно отвечает психологическому качеству «ментального отношения» (плохой «mentalité»). – Слово имеет особенное значение в жаргонном языке: «верность правилам». Как видим, по*

¹ Здесь и далее курсивом выделено наш перевод текстовых фрагментов из французских словарных статей.

Таблица 1

Лингвокогнитивная структура концепта MENTALITÉ во французском языке по данным лексикографических источников, в масс-медийных и научных периодических изданиях

Концепт	Концептуальные признаки	КР (по ближайшим семам) ²	КР (по дальнейшим семам) ³
M E N T A L I T É	manières d'agir habituelles	aspiration, attitude, caractère, complexion, comportement, conduite, habitudes, humeur, loyauté, manières d'agir, mœurs, moral, moralité, réaction, totémisme	antieuropeanisme, émotivité, esprit, état d'esprit, féodalisme
	manières de penser	façon de voir, fait de raisonner, hantise, idée, idéologie, manières de juger, manière de penser, opinion, pensée, stéréotype, tête	animisme, aspiration, attitude, communisme, dispositions psychiques, esprit, état d'esprit, fascisme, image, imaginaire, mythe, nationalisme, prise de conscience , psychologie, rationaliste, représentation, stupide, système symbolique, totémisme
	disposition particulière de l'esprit	animisme, crainte, dispositions psychiques, esprit, état d'esprit, vision, vouloir	aspiration, attitude, communisme, émotivité, faculté intellectuelle, façon de voir, fait de raisonner, fascisme, humeur, idée, idéologie, image, imaginaire, intelligence, manières de juger, manière de penser, moral, mythe, nationalisme, opinion, pensée, prise de conscience , psychologie, rationaliste, représentation, stupide, système symbolique, tête, totémisme
	faculté de connaître	education, état de conscience, faculté intellectuelle, intelligence, principe, prise de conscience, psychologie	esprit, état d'esprit, idée, idéologie, manières de juger, manière de penser, mythe, opinion, pensée, système symbolique, tête
	ensemble des caractères innés propres à quelqu'un	constitution, émotivité, idiosyncrasie, nature, rationaliste, stupide	caractère
	forme d'organisation politique	antieuropéanisme, communisme, fascisme, féodalisme, féodalité, nationalisme	
	produit de l'imagination	image, imaginaire, mythe, représentation, système symbolique	idée, idéologie, manières de juger, manière de penser, opinion, pensée, tête
	fait de croire	croyance, fait de croire	idéologie, rationaliste

2 КР (по ближайшим семам) – это ключевые репрезентанты, распределенные по ближайшим к их наименованиям семам и в соответствии с этими семам путь распределения ключевых репрезентантов между концептуальными признаками является кратчайшим.

3 КР (по дальнейшим семам) – ключевые репрезентанты, распределенные по дальнейшим от их наименований семам

данным словарей утверждение лексемы «*mentalité*» происходило в конце XIX века. Однако, Э. Макаренко и Н. Макаренко отмечают, что французское существительное «*mentalité*» в повседневном французском языке появляется еще в XVIII веке благодаря Ф. М. А. Вольтеру [5]. В начале XX века лексема «*mentalité*» используется французскими учеными как термин: «**Mentalité primitive, concept dû à Lévy-Bruhl (1922) et caractérisant l'ensemble des idées et des comportements des peuples appartenant à des civilisations non industrielles. (Ce concept, qui sous-entend une hiérarchisation intellectuelle ou morale, est aujourd'hui pratiquement abandonné) [13]**». – «**Mentalité primitive**», понятие, введенное Леви-Брюлем (1922) и характеризующее совокупность идей и поступков народов, принадлежащих к неиндустриальным цивилизациям. (Это понятие, которое соответствует интеллектуальной или моральной иерархизации, сегодня практически забыто).

Итак, исследовав этимологию лексемы «*mentalité*», выяснено, что эта лексема происходит от французского или английского прилагательного **mental**, которые имеют одинаковую форму написания в обоих языках, или, возможно, от английского существительного **mentality**, которое также является дериватом данных прилагательных. Относительно времени вхождения лексемы «*mentalité*» во французский язык, установлено, что эта лексема впервые приобретает определение «*qualité de ce qui est mental*» или «*caractère mental*» в 1842 году, а окончательно закрепляется словарями в 1877 году. С начала XX века понятие «*mentalité*» введено в терминологический аппарат таких наук, как история, социология, философия, психология и другие.

Следующим этапом является лингвокогнитивное структурирование и моделирование концепта MENTALITÉ на материале словарей и текстов периодических изданий. По данным толковых, этимологических, терминологических и синонимических словарей французского языка (21 словарь, за период с 1979 по 2011 год), из значений однокоренных лексем (*mental, mentalement, mentalisation, mentaliser, mentalisme, mentaliste*) и из текстов масс-медийной и научной периодики выделено 59 сем (далее *ключевых репрезентантов*), которые считаем синонимами понятия «*mentalité*». Эти ключевые репрезентанты могут быть использованы для дополнения синонимического ряда данного понятия в синонимических словарях и словарях-тезаурусах. В результате анализа семантики ключевых репрезентантов, сформулировано 8 концептуальных признаков, передающих содержание концепта MENTALITÉ во французском языке. Ключевые репрезентанты являются составляющими компонентами концептуальных признаков. Словарные определения некоторых ключевых репрезентантов позволяют отнести эти ключевые репрезентанты к нескольким концептуальным признакам. Большое количество ключевых репрезентантов, которые являются компонентами нескольких концептуальных признаков по словарным значениям, доказывает взаимообусловленность и целостность концептуальных признаков при объяснении понятия «*mentalité*» во франкоязычных контекстах. Из выделенных ключевых репрезентантов и концептуальных признаков построена лингвокогнитивная структура концепта MENTALITÉ во французском языке (см. табл. 1).

Далее на примерах рассмотрено функционирование концептуальных признаков (КП). **Первый КП:** «...dans une étude sur la *mentalité* allemande dans l'Histoire il a flétri, comme il convient, la *conduite* des agresseurs». **Второй КП:** «Pierre Boilley historique les *stéréotypes* coloniaux qui imprègnent encore les *mentalités* collectives». **Третий КП:**

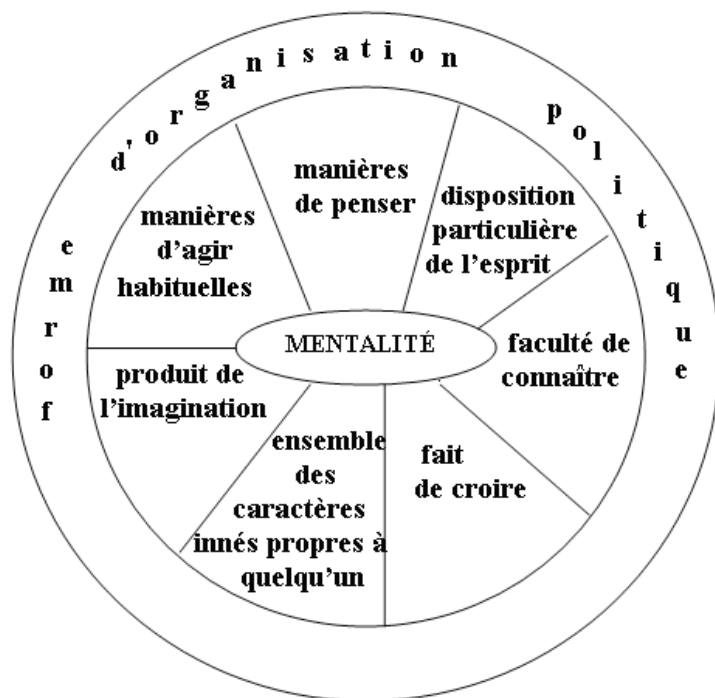

Рис. 1 Лингвокогнитивная модель концепта MENTALITÉ во французском языке:

центр – имя концепта (лексема «mentalité»);

ядерная зона – концептуальные признаки по данным лексикографических источников (7 признаков);

периферийная зона – дополнительные концептуальные признаки, определённые контекстуальным анализом (1 признак).

компонентным составом концептуальные признаки. В текстах научной периодики реализуются все выделенные из словарей концептуальные признаки, что может свидетельствовать об активном использовании и развитии понятия «mentalité» в научной парадигме.

Лингвокогнитивное моделирование концепта MENTALITÉ осуществлено, основываясь на концептуальных признаках лингвокогнитивной структуры этого концепта. Модель концепта MENTALITÉ имеет центр с именем концепта, ядро образуют 7 концептуальных признаков, которые выделены по данным лексикографических источников, периферия представлена концептуальным признаком *forme d'organisation politique* (см. рис. 1).

Итак, по сравнению с первичным значением, которое отображало лишь мышление, сегодняшнее семантическое наполнение понятия «mentalité» значительно расширилось и, кроме значения *способы мышления*, охватывает также и другие значения: *привычные способы поведения, особое состояние ума, способность знать, совокупность внутренних присущих кому-либо характеристик, политическая форма организации, продукт воображения, верование*. Эти значения отвечают названиям

концептуальных признаков, которые сформулированы в результате исследования. Представленные концептуальные признаки могут быть использованы при дополнении словарной статьи исследуемого понятия как в толковых, так и терминологических словарях французского языка. Кроме того, тот факт, что чуть больше, чем за полвека после появления во французском языке, понятие «*mentalité*» приобрело энциклопедическое значение и активно используется, подтверждает стремительное и динамическое развитие семантики данного понятия. Сформулированные значения понятия «*mentalité*» способствуют дальнейшему исследованию ментальной сферы французского народа.

ЛИТЕРАТУРА

1. Гуревич А. Я. Исторический синтез и Школа «Анналов». М.: «Индрик», 1993. - 328 с.
2. Дюби Ж. Развитие исторических исследований во Франции после 1950 года// Одиссей. Человек в истории. 1991: Культурно-антропологическая история сегодня. М.: Наука, 1991. С. 48-59.
3. История ментальностей, историческая антропология: зарубежные исследования в обзорах и рефератах. М.: РГГУ, 1996. - 254 с.
4. Кром М. М. Историческая антропология. СПб.: «Дмитрий Буланин», 2004. - 164 с.
5. Макаренко Е., Макаренко Н. Поняття „ментальність”: етимологія, генеза та сфера вживання в сучасній українській мові//Роботи міжнародної наукової конференції «Духовна діяльність та її специфіка». Запоріжжя: ЗДУ, 1993, Ч. 1. С. 66-68.
6. Метелев А. В. Ментальность в этимологической и категориальной системах// Известия Алтайского государственного университета: журнал теоретических и прикладных исследований.. 2000.- № 4 (18). С. 51-56.
7. Одиссей. Человек в истории. 2004: Рыцарство: реальность и воображаемое. М.: Наука, 2004. - 511 с.
8. Рикёр П. Память, история, забвение. М.: Издательство гуманитарной литературы, 2004. - 728 с.
9. Современная западная философия: словарь. М.: ТОН–Остожье, 1998. - 544 с.
10. Соціологія: короткий енциклопедичний словник. К.: Укр. центр духовн. культури, 1998. - 736 с.
11. Centre National de Ressources Textuelles et Lexicales: [Электронный ресурс]. 2012-2017. – Режим доступа: <http://www.cnrtl.fr/> (Дата обращения: 16.01.2017).
12. Dictionnaire historique de la langue française. Paris: Dictionnaires de Robert, 2000. - 2557 p.
13. Dictionnaires de français Larousse: [Электронный ресурс]. 2009-2017. – Режим доступа: <http://www.larousse.fr/dictionnaires/francais> (Дата обращения: 16.01.2017).
14. Robert P. Dictionnaire alphabétique & analogique de la langue française. Paris: Société du nouveau littré, 1979. - 2173 p.

Хомчак О. Г.

кандидат філологічних наук,
доцент кафедри української мови,

Волкова І.В.

кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри української мови,
Мелітопольський державний
педагогічний університет
імені Б. Хмельницького

КОНЦЕПТ МЕЛІТОПОЛЬ В НАЇВНІЙ КАРТИНІ МИРА СТУДЕНТІВ

Ключевые слова: символ, концепт, образ, інтерпретація, контекст

Key words: concept, context, image, interpretation, symbol

За час існування когнітивної лінгвістики один з основних методів її дослідження – асоціативний експеримент – зарекомендував себе як надійний інструмент досліджень у багатьох напрямках, а саме: при вивченні особливостей розвитку значення слова в онтогенезі, організації лексику людини, а також у міжмовних і міжкультурних зіставленнях тощо.

Нами був проведений асоціативний експеримент серед студентів 1-4 курсів філологічного факультету Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького, який здійснювався протягом 2014-2015 років. В експерименті взяло участь 300 студентів. Інформантам було запропоновано дати асоціативну реакцію на слово-стимул *Мелітополь* (город в Запорожской обл., на р. Молочная).

Асоціативне поле досліджуваного концепту після завершення обробки отриманих результатів набуло такого вигляду:

МЕЛІТОПОЛЬ (300)

місто 73; навчання 57; друзі 41; черешня 34; рідне 30; університет 29; бруд 26; парк Горького 21; дім, площа Свободи 15; МДПУ 14; гуртожиток, життя 13; мед 12; люди 11; сіре, сміття, сум 10; погані дороги 8; маленький, радість, село, тополі 7; медове, пам'ятник 6; гарне, знайомства, кохання, кримінальний, машини, медове місто, холод 5; батьки, Батьківщина, вулиці, далеко від дому, діра, дружба, затишне, каналізації, любов, мрії, розваги свобода, «Сіті» 4; дитинство, жах, забруднене, зелене, злість, край, краса, маршрутки, натовп, одногрупники, освіта, родина, рух, сирість, спокій, студенти 3; базар, безкультурність, болото, будинки, будні, весілля, відпочинок, вогники, вокзал, враження, грубість, діти, домівка, дорога, дощ, злочинність, інститут, кохана людина, мій, невелике, печаль, плитка, покупки, посмішки, похмурий, провінція, прогулянки, проспект Б.Хмельницького, робота, розчарування, рідні, свавілля, сесія, сестра, сім'я, сльози, смуток, СНІД, сонячне, спогади, страх, студент, сусіди, тепле, тихе, убоге, улюблене місце, цікавий, фонтан, центр, шум, щастя 2; Азовське море, алеї, бабусі на лавочці, бандити, бажання, безвихідність, бездоріжжя, беззаконня, безробіття, бетон, бідність, біль, близько, близько додому, брат, бридота,

бруківка, будівництво, буття, важкість, вальс, Вальгер, велике, весело, весна, вечір, вихідні, відсутність можливостей, відчуття, вороги, втома, вулик, глухомань, гнів, гульки, гордість, гості, гроші, дає змогу творити, далеч, День міста, дерева, «Джoker», диплом, дитячі майданчики, дід, добро, допомога, досвід, досягнення, дядько, екологія, емоції, жара, замкнутість, залізна дорога, залізо, засміченість, захопленість, збрід, знайомі, знання, зрада, зручний, квартира, квіти, кінотеатр, Кірова, кориця, красиве, культурне, культурність, магазини, межа, молодість, морозиво, морок, набридло, надії, назва, найгарніше, наркомани, населення, наука, нації, невідомість, неділя, не дуже, незатишно, не комфорт, не люблю, ненависть, необхідність, непорядок, неспокій, нестача сну, не хочу, нецікаве, ніч, новий, нудне, нудьга, пари, переживання, пил, письменництво, пісня, побачення, подруги, поїзд, поїздка, помийна яма, плитки, праця, приємно, привид, прописка, простота, професія, річка, родичі, розібрання, розпач, обличчя, самооцінка, самостійність, світле, світло, свята, сила, сльота, сміх, сонце, спілкування, спорт, спуск, суспільство, сутички, сухо, сцена, темрява, тиша, тісно, тітка, транспорт, туга, убогість, урна, усмішка, успіх, фільми, фотографії, хаос, хвилювання, хлопець, хочу додому, чисте повітря, чистота, честь, четвірки, чудове, чуже, швидкість, шлях, яма, яскраве 1.

За допомогою методу когнітивної інтерпретації представляємо отримані нами мовні одиниці у вигляді набору когнітивних ознак концепту *Мелітополь*, які розташовані в порядку зменшення їхньої частоти: **місто та його вулиці 114** (місто 73, площа Свободи 15, медове місто 5, Батьківщина 4, край 3, проспект Б. Хмельницького 2, улюблене місце 2, провінція 2, центр 2, Кірова 1, алеї 1); **навчання, робота 137** (навчання 57, університет 29, МДПУ 14, гуртожиток 13, освіта 3, студенти 3, однокласники 3, інститут 2, робота 2, сесія 2, студент 2, диплом 1, знання 1, наука 1, пари 1, професія 1, четвірки 1, праця 1); **почуття та вчинки людини 85** (сум 10, радість 7, кохання 5, любов 4, свобода 4, злість 3, спокій 3, враження 2, мій 2, печаль 2, сльози 2, страх 2, щастя 2, смуток 2, емоції 1, ненависть 1, неспокій 1, приємно 1, розпач 1, туга 1, хвилювання 1, брідота 1, біль 1, важкість 1, весело 1, відчуття 1, втома 1, гнів 1, гордість 1, замкнутість 1, захопленість 1, зрада 1, допомога 1, досягнення 1, набридло 1, невідомість 1, незатишно 1, не комфорт 1, не люблю 1, необхідність 1, нестача сну 1); **природа, навколишнє середовище 84** (тополі 7, холод 5, забруднене 3, сирість 3, дощ 2, сонячне 2, шум 2, болото 2, весна 1, возники 2, вечір 1, жара 1, екологія 1, ніч 1, морок 1, сухо 1, чисте повітря 1, річка 1, засміченість 1, збрід 1, сонце 1, темрява 1, квіти 1, сміття 10, погані дороги 8, вулиці 4, каналізації 4, дорога 2, плитка 2, бетон 1, бруківка 1, дерева 1, залізна дорога 1, урна 1, шлях 1, яма 1, сльота 1, чистота 1, пил 1); **негативні емоції 66** (бруд 26, кримінальний 5, діра 4, жах 3, злочинність 2, безкультурність 2, грубість 2, убоге 2, похмурий 2, свавілля 2, безвихідність 1, безробіття 1, бездоріжжя 1, беззаконня 1, бідність 1, нудне 1, відсутність можливостей 1, помийна яма 1, глухомань 1, нецікаве 1, непорядок 1, не дуже 1, убогість 1, хаос 1, сутички 1); **позитивні емоції 65** (рідне 30, маленький 7, гарне 6, затишне 4, краса 3, тепле 2, тихе 2, цікавий 2, дає змогу творити 1, добро 1, красиве 1, культурне 1, культурність 1, найгарніше 1, чудове 1, зручний 1) тощо. Ці когнітивні ознаки складають **ядерну зону** концепту *Мелітополь*.

Навколоядерну зону концепту *Мелітополь* складають такі ознаки: **людина, життя 46** (життя 13, люди 11, натовп 3, будні 2, спогади 2, бабусі на лавочці 1, бан-

дити 1, вороги 1, гості 1, знайомі, наркомани 1, населення 1, нації 1, суспільство 1, молодість 1, обличчя 1, прописка 1, спорт 1); **сім'я, рідна домівка 43** (дім 15, батьки 4, далеко від дому 4, родина 3, рідні 2, сім'я 2, сестра 2, домівка 2, сусіди 2, брат 1, дід 1, дядько 1, близько додому 1, родичі 1, тітка 1, хочу додому 1); **розважальні заклади, споруди 29** (пам'ятник 6, "Сіті" 4, розваги 4, базар 2, будинки 2, вокзал 2, фонтан 2, будівництво 1, "Джокер" 1, дитячі майданчики 1, квартира 1, кінотеатр 1, магазини 1, гульки 1); **парк Горького 21** (парк Горького 21) тощо.

У **ближню периферію** увійшли: **транспорт, рух 16** (машини 5, маршрутки 3, рух 3, спуск 1, транспорт 1, поїзд 1, поїздка 1, швидкість 1); **кольори та відтінки 16** (сіре 10, зелене 3, яскраве 1, світле 1, світло 1); **абстрактні поняття 16** (мрії 4, буття 1, честь 1, досвід 1, бажання 1, тиша 1, надії 1, назва 1, новий 1, простота 1, розібрання 1, чуже 1, тісно 1) тощо. **Дальня та крайня периферії** слову-стимулу Мелітополь є незначними.

Література

1. Уфимцева Н. В. Сопоставительное исследование языкового сознания славян // Методологические проблемы когнитивной лингвистики. – Воронеж, 2001. – С. 65 – 71.
2. Фрумкина Р. М. Психолінгвістика. – М. : Издательский центр «Академия», 2003. – 320 с.

ОСОБЛИВОСТІ ДЕФІНІЦІЙ НІМЕЦЬКИХ ТЕРМІНІВ НАФТОВОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ

Ключові слова: дефініція, термін, науково-технічний текст, фахова мова
Key words: definition, term, scientific and technical text, professional language

Сучасна мова науки й техніки вимагає від термінологічних одиниць, розміщених у словниках, однозначності в межах однієї галузі, повноти відображення значення та поняттєвої точності. Це пов'язано з необхідністю закріпити за терміном чітке значення, що спонукає його до стандартизації, а для цього йому важливо набути конкретної дефініції.

Досліджуючи проблему дефініції науково-технічних термінів, слід підкреслити, що аналіз дефініцій проводиться в основному на матеріалі термінологічних, тлумачних та енциклопедичних словників. У дослідженні розглядаємо дефініцію у науково-технічному тексті. На основі проведеного аналізу можна визначити види дефініцій, які використовуються (створюються) автором науково-технічного тексту, і порівняти їх з дефініціями термінів в існуючих термінологічних словниках та значеннями відповідних номінативних одиниць в словниках загальнолітературної мови. Такий аналіз дозволяє точніше охарактеризувати роль дефініції у передачі науково-технічних знань та розумінні науково-технічних текстів.

Erdöl – Rohöl, Grudeoil, Naphtha, Gemisch von Kohlenwasserstoffen verschiedener Molekülgrösse der Paraffin-, Naphthen-und Aromatenreihe [2, 79].

1. Erdöl ist ein htps aus Kohlenwasserstoffen bestehendes flüssiges Gemenge, das als Rohstoff in natürl. Lagerung vorkommt [1, 196]. 2. Erdöl das, nur Sg. ein Öl, das in tiefen Schichten der Erde vorkommt u. aus dem man z.B. Benzin, Heizöl, Petroleum usw. produziert <E. exportierend >[4, 305].

Erdöl ist eine schmierige stinkende Flüssigkeit [3, 4]. 2. Das Erdöl ist kein einheitlicher Stoff, sondern ein Gemisch aus vielen Stoffen. Das Erdöl ist ein Stoff, den uns die Natur zur Gewinnung von Kraft- und Schmierstoffen sowie vieler anderer Erzeugnisse liefert.

У науково-технічному тексті виділяють наступні типи дефініцій:

1. Дефініція – еквівалент окремо взятого слова чи атрибутивного комплексу іменної групи (дефініція-слово), наприклад: die Adhäsion – das Haftvermögen;

2. Дефініція – еквівалент фрази як окремому реченню з предикативним зв'язком, а також складносурядного та складнопідрядного речення (дефініція-фраза), наприклад: das Altöl – gebrauchtes, ohne Nachbehandlung für den ursprünglichen Verwendungszweck nicht mehr einsatzfähiges Schmieröl;

3. Дефініція – еквівалент сукупності речень (дефініція-опис) [5, 228], наприклад: die Erdöllagerstätte – ein Gebirge, das Öl enthält und auf Grund seiner tekto-

nischen Abbildung (Abdichtung) ein Abwandern des Öls in umgebendes Gebirge nicht zulässt. Eine Erdöllagerstätte ist abbauwürdig, wenn sie eine bestimmte (erschliessbare) Menge an Erdöl enthält. Dies ist der Fall, wenn die voraussichtlichen Erlöse aus dem gefördertem Rohöl die Erschliessungs- und Förderkosten um einen Betrag f übersteigen. Die Ermittlung von f ist von zahlreichen Faktoren abhängig (verkehrstechnische, klimatische, geographische, politische, wirtschaftliche sowie soziale Einflüsse u.a.).

Дефініція-слово ідентифікує поняття, вказуючи на видову субкатегорію, називаючи мінімальну кількість ідентифікуючих ознак даного поняття.

Дефініція-фраза може розглядатися як дефініційна думка про поняття, вказуючи на місце в певній класифікації понять, та містить достатній обсяг інформації про ті чи інші концептуальні ознаки, які є складовими структури позначуваного поняття.

Дефініцію-опис можна порівняти з детальним тлумаченням поняття, яке розширює уявлення про його характерні ознаки, що супроводжується його максимально деталізованою дескрипцією через ілюстративні приклади. При цьому не можна не вказати на той факт, що практично завжди дефініція-опис включає в якості структурного компонента дефініцію-фразу, яка служить концептоутворюючою основою, відносно якої і проводиться тлумачення й ілюстрація різними прикладами. Таким чином, слід ще раз підкреслити, – різні типи дефініцій вводять в науково-технічному тексті різні формати знань: дефініція-фраза (як “дефініція-мінімум”) співвідноситься з такою структурою, як пропозиція, причому така пропозиція буде швидше розгорнутою, багаточленною. Що ж до дефініції-опису (“дефініції-максимум”), то ця складніша мовна і концептуальна структура співвідноситься з когнітивними структурами уявлення і зберігання наукових знань [5, 248].

Наукове визначення (дефініція) терміна як виразника наукового поняття певної галузі наук є його незаперечною ознакою. Кожен термін зіставляється з чітким окремим визначенням, що орієнтує на певне поняття. Проблема полягає у доборі певного типу та правильному формулюванні дефініції. Погляди на проблему дефінування викладено у працях О. С. Герда, Т. Р. Кияка, Н. Ф. Непійводи, С. Е. Нікітіної, О. О. Реформатського, Е. Ф. Скороходька, С. Д. Шелова. У науці об’єднуються логічний і лінгвістичний аспекти теорії дефініції, що видається не зовсім правомірним. Конкретна мета роботи (укладання словників, термінологічних стандартів тощо) зумовлює вибір того чи іншого типу дефінування.

Формулюючи дефініції термінів певної науки за цим принципом, можна домогтися високого рівня системності термінології, її точності та однозначності, адже термін вважається членом термінологічної системи тільки тоді, коли до нього застосована дефініція через найближчий рід і видову відмінність.

Нааявність дефініції особливо важлива для термінів, утворених семантичним способом номінації. Лише дефініція звужує значення загальнолітературного слова і переводить його до розряду спеціальних одиниць. Зокрема, тільки з допомогою дефініції встановлюється нетотожність таких слів: у фаховій мові нафтової промисловості термін *Auskleidung, f – Verfahren, um thermische oder chemische Resistenz zu erzielen* [2, 24]; у загальнолітературній мові слово *Auskleidung, f* має значення: *etw. (mit etw.) die Wände des Raumes od. Behälters innen mit Stoff, Teppichen o. Ä versehen* [4, 102].

Розглянувши конкретні приклади дефініцій понять нафтової промисловості в різних фахових джерелах, можна зробити певні висновки:

1. Терміни нафтової промисловості характеризуються наявністю дефініцій, які структурно та змістовно оформлені по-різному;

2. Авторські визначення досліджуваних понять імплікують значний об'єм інформації (різний ступінь деталізації);

3. Дефініція може розглядатися окремо як особлива когнітивна одиниця науково-технічного тексту;

4. Кожен тип дефініції співвідноситься з певною структурою знань та процесом пізнання сутності процесів і явищ нафтової промисловості: дефініція-слово – репродукція знань; дефініція-фраза – накопичення та концентрація знань; дефініція-опис – формування та фіксування знань;

5. Дефініції понять фахової мови нафтової промисловості не тільки описують і розкривають зміст термінологічної одиниці, але і показують системні зв'язки досліджуваного фахового тексту.

Отже, поняття дефініції – важливий аспект у дослідженні фахової науково-технічної літератури. Саме дефініція може з необхідним ступенем достовірності відобразити головні інформаційні характеристики терміна, однозначно вказати на його місце в терміносистемі та виділити системні особливості.

Література

1. Duden-Lexikon A-Z / [Hrsg. und bearb. von Meyers Lexikonredaktion]. – Mannheim ; Leipzig ; Wien ; Zürich: Dudenverl., 2000. – 809 s. – (6., aktualisierte Aufl. / red. Bearb. der 6. Aufl.: Helga Weck.) ISBN 3-411-05126-4.
2. Erdöl-Lexikon. Mit einem englisch-deutschen Fachwörterverzeichnis / [Hrsg. Dr.-Ing. G.H. Lehmann]. – Mainz ; Heidelberg: Verlagsanstalt Hüthing und Dreyer GmbH., 1964. – 345 s. – (4., wesentlich erweiterte Auflage).
3. Korschil O. Die neue Erdölkrise. Facts zu Peak Oil. – Wien, 2004. – 20 s.
4. Langenscheids Grosswörterbuch Deutsch als Fremdsprache. – Berlin ; München ; Wien; Zürich ; New York: Langenscheids, 2003. – 1216 s.
5. Дроздова Т. В. Научный текст и проблемы его понимания (на материале англоязычных научных экономических текстов): дис. ... д-ра филол. наук: спец. 10.02.19 ; 10.02.04. – М., 2003. – 390 с.

DIE GELTUNGSBEREICHE DES DIALEKTS IN DER DEUTSCHSPRACHIGEN SCHWEIZ. RADIO UND FERNSEHEN

Ключевые слова: диалект, языковая форма, частные передачи, средства массовой информации, государственные программы.

Schlüsselworte: Mundart, Sprachform, Privatsender, Massenmedien, staatliche Programme.

Keywords: *Dialect, language form, private telecast, mass media, state telecast.*

Die Geltungsbereiche der Standardsprache und des Dialekts einer diglossalen Sprachgemeinschaft sind nicht ein für allemal festgelegt, sondern verschieben sich im Verlauf der Zeit. Im 20. Jahrhundert, besonders aber seit dem 2. Weltkrieg, dringt die Mundart in Bereiche vor, die bis dahin der gesprochenen Hochsprache vorbehalten gewesen sind.

Die Entwicklung der modernen Mundartwelt scheint auf einen Zustand der sogenannten medialen Diglossie hinzulaufen: Die Wahl des Mediums bestimmt die Sprachform. Nach dieser Aufteilung würde die Hochsprache nur noch geschrieben, gelesen und vorgelesen, in allen übrigen Sprechsituationen würde Dialekt gesprochen. Auch wenn heute die Tendenz zu einer solchen Aufteilung besteht, so gibt es immer noch viele Bereiche, in denen das nicht zutrifft [2, 36].

Im folgenden wird die aktuelle Verteilung zwischen den beiden Sprachformen in denjenigen Sprechsituationen dargestellt, in welchen in jüngerer Zeit Verschiebungen stattgefunden haben.

In der Verwendung der Hochsprache bzw. der Mundart sind die staatlichen Sender von den privaten Lokalsendern zu unterscheiden. Grundsätzlich verwenden die privaten Programme in vielen Sendeflächen auch die Mundart, wo die staatlichen Sender die Hochsprache verwenden. Die folgenden Ausführungen beziehen sich auf die staatlichen Programme, Hinweise auf die Privatsender werden nur ergänzend angeführt [2, 43].

Über die Verteilung der Sprachformen in den Programmen der elektronischen Medien werden keine Statistiken geführt. Aber es gibt Schätzungen, denen zufolge sich die ursprüngliche Verteilung von 60 % Sendungen in der Hochsprache zu 40 % im Dialekt in den letzten zwanzig Jahren ins Gegenteil verwandelt hat. Nachrichten und offizielle Durchsagen wie Fahndungsaufrufe, Vermißtmeldungen und Meldungen zur Verkehrslage werden in der Hochsprache verlesen, sonst gibt es vom Inhalt der Sendungen her keine Vorschriften, in welcher Sprachform eine Sendung zu produzieren ist. Es trifft heute nicht mehr zu, dass "alles, was zum Wesen der Mundart gehört, das Lebensnahe, Unmittelbare, Anschauliche, die Dinge des helvetischen Alltags, dasjenige, was Herz und Verstand des Volkes beschäftigt, in den Dialekten behandelt" wird und dass demgegenüber "die literarisch-künstlerische Darbietung, das Schönegeistige und Begriffliche zu den großen Gebieten des Hoch-deutschen" gehört, wie es in einem Jahrbuch der Schweizerischen Radio- und Fernsehgesellschaft Ende der fünfziger Jahre formuliert ist. Sendungen zu naturwissenschaftlichen Themen, begrif-

flich-abstrakte Diskussionen, Gespräche mit oder unter Schriftstellern, all dies kann heute ohne weiteres im Dialekt gesendet werden [3, 75].

Die Programmschaffenden sind in der Wahl der Sprachform keinen Reglementen unterworfen. Es gibt lediglich eine Weisung, die heißt: "Wer für eine Sendung den Entscheid Mundart/Hochsprache trifft, sollte sich vor allem bewusst sein, dass er einen Entscheid trifft. Er sollte ihn deshalb auch begründen können."

Wo liegen die Gründe für die deutliche Verschiebung zur Mundart hin? Der Wechsel der Sprachform fand nur selten innerhalb der gleichen Sendung statt, aber hochsprachliche Sendungen wurden durch dialektale ersetzt. Die Verlagerung ist also eine Folge von Änderungen in der Programmstruktur, die, für das Radio gesprochen, einer neuen Situation angepasst werden musste: der zunehmenden Konkurrenz durch das Fernsehen und durch die privaten Lokalradios. Das Radio versuchte, mit immer publikumsnäheren Sendungen seine Vorteile gegenüber dem Fernsehen auszunützen. Es sollte zum ständigen Begleiter im Alltag werden, es sollte immer anwesend sein im Haushalt, am Arbeitsplatz und auf der Straße. Sogenannte Begleitprogramme, Magazinsendungen ohne festen Inhalt, aber mit viel Musik, traten an die Stelle von Sendungen zu einem bestimmten Thema. Indem das Radio diese neue Rolle übernahm, geriet es zwangsläufig in einen Bereich der Nähe, des Persönlichen, des Lokkeren, Lustigen, Sympathischen und Unverbindlichen. Alles Bereiche, in denen – nicht nur in der deutschsprachigen Schweiz – unbestritten die Umgangssprache die angemessene Sprachform ist. Im Unterschied zu Deutschland und Österreich ist diese in der Schweiz aber der Dialekt [5, 113].

Die Standardsprache hat sich aber noch im Kulturprogramm halten können. Zurückzuführen ist das nicht nur auf den Themenbereich (klassische) Kultur, sondern auch auf die nationale Orientierung. Diese nationale Ausrichtung zeigt sich auch in der relativ häufigen Verwendung des Französischen und Italienischen z. B. bei der Ansage klassischer Musik.

Die 1983 erfolgte Zulassung von Privatradiostationen hat die Mundartwelle in den Massenmedien zweifellos noch verstärkt. Noch mehr als die staatlichen Programme kämpfen die Privatradiostationen um die Gunst der Hörer, um die Werbeeinnahmen zu erhöhen. Und dieser Kampf scheint nur durch "Publikumsnähe" zu gewinnen zu sein: indem man die Hörer persönlich anspricht – und dies ist natürlich nur im Dialekt möglich.

Mittlerweile hat sich diese Haltung auf die Fernsehprogramme ausgeweitet, wo Diskussionen (auch zu politischen Themen vor eidgenössischen Abstimmungen) und Talk-Shows meist in der Umgangssprache d.h. der Mundart geführt werden. Auch hier ist das eine Entwicklung, die sich im gesamten deutschsprachigen Raum abzeichnet, wobei ebenfalls die Privatsender eine führende Rolle einnehmen [4, 167].

Allem Spott über das schlechte Deutsch der Sportreporter zum Trotz wird über den Sport in den staatlichen Fernseh- und Radioprogrammen bis heute meist in der Hochsprache berichtet. Offenbar gelten Sportreportagen als Nachrichtensendungen, deren Bedeutung den Gebrauch der Mundart verbietet. Aber auch hier nehmen die Lokalradios mit weitgehendem Mundartgebrauch eine andere Position ein.

LITERATURVERZEICHNIS

1. Deutsch der Schweizer. Zur Sprach- und Literatursituation der Schweiz (1986). Hrsg. von HEINER LÖFFLER. Aarau, Frankfurt a. M., Salzburg (Reihe Sprachlandschaft 4).

2. BAUR, ARTHUR (1983): Was ist eigentlich Schweizerdeutsch? Winterthur.
3. HAAS, WALTER(1982): Die deutschsprachige Schweiz. In: Die viersprachige Schweiz. Hrsg. von Robert Schläpfer. Zürich, Köln, S.71–160.
4. RAMSEIER, MARKUS(1988): Mundart und Standardsprache im Radio der deutschen und rätoromanischen Schweiz. Aarau (Reihe Sprachlandschaft 6).
5. MEYER, KURT(1989): Wie sagt man in der Schweiz? Wörterbuch der schweizerischen Besonderheiten. Mannheim, Wien, Zürich (Duden Taschenbücher 22).

МАНІПУЛЯЦІЇ У ДИСКУРСІ ТА МАНІПУЛЯТИВНИЙ ДИСКУРС ЯК ОБ'ЄКТ ЛІНГВІСТИЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ

Ключові слова: дискурс, комунікативний вплив, маніпуляція, мовленнєве шахрайство.

Key words: discourse, linguistic persuasion, manipulation, speech fraud.

У центрі уваги сучасних лінгвістів знаходиться мовна особистість та її глибинні прагматичні структури. Дослідження людського фактору в мові призвели до суттєвої активізації вивчення вербального впливу та маніпуляції у суспільно важливих дискурсах. Інтенсивний науковий пошук представників суміжних наук (лінгвістики, психолінгвістики, прагмалінгвістики, риторики, теорії масової комунікації, психології, реклами, конфліктології та деяких інших) привели до появи нової наукової дисципліни – науки про мовленнєвий вплив.

Зазначимо, що формування нової наукової галузі на перетині деяких наукових дисциплін, які існували раніше, цілком відповідає особливостям сучасної наукової парадигми, в межах якої нові суттєві наукові результати отримуються саме за умови злиття двох чи більше раніше існуючих галузей дослідження, а не відмежовуються від нового наукового напрямку.

Завдяки численним дослідженням в межах науки про мовленнєвий вплив накопичено чимало цікавих спостережень, які дали можливість зробити значущі наукові висновки та узагальнення та сформувані у науковій спільноті певні уявлення про (1) сутність мовленнєвого впливу та маніпулювання, (2) лінгвістичні та позалінгвістичні механізми та засоби реалізації маніпулятивних стратегій, (3) особливості маніпуляції в різних дискурсах, а також (4) сформували понятійний та термінологічний апарат, який вживається під час аналізу явищ мовленнєвого впливу та маніпуляції.

Сучасні дослідники розмежують поняття «мовленнєвий (комунікативний) вплив» та «маніпуляція».

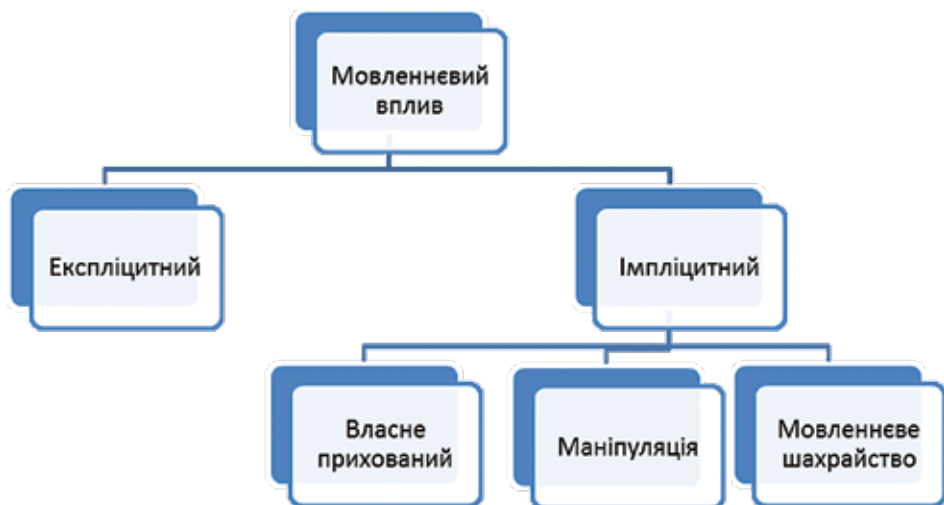
Мовленнєвий вплив – це більш широке поняття. Під мовленнєвим впливом розуміють різновид соціально-психологічного впливу, а саме мовленнєве спілкування в аспекті його цілеспрямованості [2; 3]. Він являє собою мовленнєвий вислів, який має на меті формування чи коригування намірів чи відношень адресата. Мовленнєвий вплив здійснюється двома методами: – експліцитно (відкрито) та імпліцитно (приховано). Імпліцитний вплив має два різновиди: власне прихований та маніпуляційний. Маніпулятивний вплив завжди здійснюється в інтересах маніпулятора та направлений на включення у свідомість реципієнта нових ідей, точок зору або на змінення вже існуючих за допомогою різних стратегій.

Плідною є думка Б. Осипова про існування ще одного явища, суміжного з маніпуляцією, а саме, мовленнєвого шахрайства.

Мовленнєве шахрайство – це завідомо неправильне вживання слів, заміна

одного поняття іншим, підтасовка понять, спрямована на отримання певної вигоди.

Отже, відносини між мовленнєвим впливом, маніпуляцією та мовленнєвим шахрайством можна презентувати у вигляді схеми:

В лінгвістичній літературі виокремлюються три рівні аналізу засобів маніпуляції:

- мовний;
- дискурсивний;
- риторичний.

Дослідники, які вивчають маніпуляції у різних видах дискурсу (дискурс, за загальноприйнятим визначенням Н. Д. Арутюнової, – це зв’язний текст у сукупності з екстралінгвістичними – прагматичними, соціокультурними та іншими факторами; мовлення, що занурене у життя [1, 136-7], зазначають, що у залежності від переважної спрямованості на раціональні або емоційні засоби впливу існують *три види дискурсу*:

- орієнтовані на навіювання (політичний, рекламний і т.д.); вони відносяться до природно-маніпулятивних;
- орієнтовані на переконання (судовий, управлінський); в них застосовуються прийоми маніпулювання та поєднуються імпліцитний та маніпуляційний вплив);
- орієнтовані на докази (науковий, законодавчий); діапазон засобів впливу в них суттєво менший.

Лінгвістичні дослідження зосереджені, перш за все, на першому типі дискурсів.

Переважна більшість науковців вивчають маніпуляції у рекламному дискурсі (Є.С.Попова, О.А. Феофанов, В.В Зірка, Є.В. Колтишева, І.В. Беляєва, С.Н. Літунов, Я.І. Рюмшина), дискурсі ЗМУ (Т.М. Вейда, В.В. Петренко, О.Ф. Нескрябіна), політичному дискурсі (В.Н. Базилев, О.Л. Міхальова, Н.Н. Астахова, К.В. Нікітіна, Ю.О. Талдикіна, Л.Ю. Іванов, Є.В. Устинова, М.В. Черв’яков, Є.Н. Сагайдачна, В.Г. Крисько) та його різновиді – передвиборчому дискурсі (Д. Гаріпова).

Існує також значна кількість досліджень маніпуляції у дискурсах другої групи, тобто орієнтованих переважно на переконання, особливо судовому (М. Aldridge, Т. Сугол, А. Єрмоленко, Н. Коваль, Л. Павліченко – на матеріалі англійської мови, Я. Пелепейченко, М. Зайцева, І. Петухова – української, У. Беляєва, Н. Пригаріна, Є. Нікіфорова, О. Діомідова, О. Климович – російської).

Коло дискурсів, які вивчаються у аспекті живиння засобів маніпуляції, поширюється. Так, з'явилися дослідження педагогічного та академічного дискурсів (О.О. Гудіна, Д.Р. Дроздова); побутово-повсякденного (Л. Нефьодова) і навіть православно-католицького життійного дискурсу (Є.В. Авер'янова).

Отже, на матеріалі різних мов накопичено та певним чином систематизовано, узагальнено величезний матеріал про прояви та види маніпуляції у різних видах дискурсу. Зроблено теоретичні висновки щодо маніпуляційних стратегій в різних дискурсах. Але здобутки вивчення маніпуляцій і, ширше, мовленнєвого впливу, становлять лише фундамент подальших досліджень. На нашу думку, на порядку денному стоїть питання про цілеспрямоване вивчення сучасних дискурсів в термінах теорії комунікативного впливу та маніпуляції з метою утворення єдиної теорії маніпулятивного дискурсу.

Сучасний вектор дослідження потрібно спрямовувати від вивчення особливостей маніпуляцій у окремих видах дискурсу до розробки єдиної теорії маніпулятивного дискурсу з деталізованим та уточненим понятійним та термінологічним апаратом, чітко окресленими універсаліями.

Перспективним здається системне вивчення маніпулятивного дискурсу в історичній перспективі з урахуванням соціальних, політичних, культурних та інших факторів. Це надасть змогу розмежувати константи маніпулятивного дискурсу (елементи, які не зазнають принципових змін з плином часу) та варіативні компоненти (які залежать від конкретного історичного періоду, особливостей ментальностей окремих народів, суспільно-національних цінностей, політичних та культурних реалій).

Плідним може виявитись також порівняльне вивчення маніпулятивних дискурсів у різних мовах з урахуванням расових, гендерних, релігійних, вікових особливостей як маніпуляторів, так і реципієнтів.

Таке дослідження дискурсу вимагає створення єдиної стратегії наукового пошуку, яка безперечно, принесе результати.

Література:

1. Арутюнова Н.Д. Дискурс // Лингвистический энциклопедический словарь. – М.: «Сов. Энциклопедия», 1990 – С. 136-137.
2. Иссерс О.С. Речевое воздействие. – М.: Флинта: Наука, 2009 – 224 с.
3. Киселёва Н.А. Вопросы теории речевого воздействия. – Л., 1978. – 160 с.
4. Осипов Б.И. Речевая манипуляция и мошенничество // Юрислингвистика, 2007, №8. – С.216-221.

Жирик У.Ю.

викладач

кафедри практики англійської мови

Дрогобицького

державного педагогічного університету

Імені Івана Франка

УКРАЇНСЬКА, АНГЛІЙСЬКА ТА ФРАНЦУЗЬКА ВЕСІЛЬНА ФОЛЬКЛОРНА СИМВОЛІКА КОЛОРАТИВІВ

Ключові слова: національно-культурна символіка, колоратив, етнолінгвістика, імпліцитний смисл.

Key words: national and cultural symbolism, colour, Ethnolinguistics, implicit sense.

Актуальність теми зумовлена загальною тенденцією сучасних етнолінгвістичних досліджень, в яких з'ясовується імпліцитний смисл колоративів на матеріалі фольклорних текстів. Метою дослідження є проаналізувати лексико-семантичну групу колоративів та висвітлити їхню національно-культурну символіку у весільних обрядах України, Англії та Франції на матеріалі фольклорних текстів. Об'єкт дослідження – українські, англійські та французькі весільні фольклорні тексти. Предмет дослідження – колоративи у весільних фольклорних джерелах України, Англії та Франції.

Етнолінгвістична орієнтація зумовила підвищений інтерес науковців до вивчення національно-культурної специфіки колоративів. Дослідженням цих проблем у психолінгвістичному, символічному, семасіологічному та антропоцентричному аспектах займалися українські та зарубіжні науковці: А.Порожнюк, О.Демедчук, Т.Пастушенко, Р.Фрумкіна, Е.Адамс, Р.Ваєлаури та інші. Значний внесок у відображення в колоративах етнічної ментальності, який стимулював розуміння мови як моделі культури зробили А.Вежбицька, І.Герасименко, С.Григорук та інші.

Здавна у різних етносах велика увага приділялася кольору весільного вбрання. Білий колір як символ чистоти і цноти символізував добродієність, радість і асоціювався з денним світлом, не дарма саме у білому зображали ангелів, святих та праведників. Але наречена не завжди одягала сукню білого кольору. До 19 ст. весільним убранням нареченої був найкращий одяг, який вона могла носити і пізніше. Колір дівчина обирала на свій смак. Однією з перших білу сукню одягла Анна, одружуючись із Луїзом XII, королем Франції у 1490. Королева Англії, Вікторія започаткувала нову традицію, одягнувши замість сукні срібного кольору (традиційного кольору нареченої із королівської сім'ї) – білу. Ця традиція збережена у англійському фольклорі:

Married in White, you have chosen right.

Married in Grey, you will go far away.

Married in Black, you will wish yourself back.

Married in Red, you will wish yourself dead.

Married in Green, ashamed to be seen.

Married in Blue, you will always be true.

Married in Pearl, you will live in a whirl.
Married in Yellow, ashamed of your fellow.
Married in Brown, you will live in the town.
Married in Pink, your spirit will sink [19, 163].

Наведемо ще один варіант запропонованого вірша:

Marry in white, everything right;
Marry in blue, lover be true;
Marry in pink, spirits will sink;
Marry in gray, live far away;
Marry in brown, live out of town;
Marry in green, ashamed to be seen;
Marry in yellow, ashamed of your fellow;
Marry in black, wish you were back;
Marry in red, wish you were dead;
Marry in tan, he'll be a good man;
Marry in pearl, you'll live in a whirl [20, 95].

В іншій строфі подаються такі поради стосовно вибору весільної сукні:

Yellow's forsaken, and green's forsworn,
But blue and red ought to be worn [22, 86].

В Англії, як в Україні, так і у Франції улюбленим кольором весільної сукні є білий, який символізує чистоту та цноту: *marry in white, everything right* або *married in white, you have chosen right* [19, 163].

На англійському весіллі також намагаються мати річ блакитного кольору:

Something old, something new,
Something borrowed, something blue,
And a silver sixpence in your shoe [22, 48].

Цей колір символізує кохання та вірність, оберігає від лиха та чар: *marry in blue, lover be true; married in blue, you will always be true* [19, 163].

А синій колір на весіллі слов'янських народів має дещо інше значення: він вважається символом смутку.

Нащо ж тобі, дитя моє, сей синенький цвіт,
Що вже тобі, дитя моє, зав'язаний світ? [13, 81]

Весільний одяг зеленого кольору в Англії вважався нещасливим, якщо молода не була ірландського походження. Давня англійська фраза *a woman has a green gown* вживалася для позначення неперебірливої у знайомствах і стосунках дівчини, оскільки натякала на зелену траву на полях. Ще одна приказка підтверджує сказане: *marry in green, ashamed to be seen* [19, 163]. В Україні зелений колір був символом статку:

Ісправ мені, мій паноченьку, дорогий наряд.
Що зеленую да сподницю по землицю,
Щирозлотий поясочок на станочок,
Червонії чоботоньки на ніженьки [15, 126].

В Україні та Франції прив'язана до шлюбних обрядів символіка кольорів дещо інша. Скажімо, пріоритетним був червоний колір, якому приписували оберегові та зцілювальні властивості, здатність протистояти чаклунству, незважаючи на те, що

англійське прислів'я висловлювало іншу думку: *marry in red, wish you were dead* або *married in red, you will wish yourself dead* [19, 163].

В Україні та Франції речі червоного кольору використовували проти зурочень. Молода на весіллі завжди мала червоні прикраси: перстень з рубіном, коралові буси, червоні стрічки тощо. Підтвердження цьому знаходимо в українській народній творчості: *розпусить мені косу по червонім поясу; золотий перстень на руці, червоний чобіт на нозі; хата калиною да й обтиканая, і лавки і прилавки з червоної китайки; червоний черчик мотала, з червоною рожею мішала* [14].

У весільному обряді символічного значення також набувають рослини з червоними квітами та плодами: калина, горобина, троянда, гвоздика тощо.

Ломайте калину,

Стеліте долину.

Ломайте роженьку,

Стеліте доріженьку

Молодій й молодому

До божого дому [14, 237].

Дала мати калинову вітку:

„Заткни, доню, за білу намітку;

Щоб калини не поламати

І ягідок не подавити –

Свого роду да не прогнівити” [14, 134].

В долину, дружечки, в долину

А по червону калину,

Та щипайте руту, м'яту зелененьку,

Обвітчайте Палазю молоденьку [14, 156].

Чорний колір як в Україні, так і в Англії та Франції символізує нещастя, горе і є кольором жалоби, оскільки асоціюється з мороком, землею, темрявою. Його також пов'язують із злом та чаклунством, тому чорну сукню наречені на своє весілля не одягати. В українській народній творчості чорний шовк інколи символізує дівочі коси.

Молодий ще, доню, розум маєш,

Що сього сну не розгадаєш.

Що чорний шовк –

Твої косоньки,

Дробен дощик –

Твої сльозоньки [14, 48].

У день весільного торжества великого значення надають прикметам. Це стосується у великій мірі і квітів, які наречений дарує нареченій, адже таким чином можна передбачити подальше життя молодих. При кольорововому вирішенні букета враховуються певні правила: білий колір є універсальним для весілля і чудово поєднується з будь-якими іншими відтінками і символізує чистоту, ніжність, вірність та цнотливість: фр. *pour ton mariage choisie seulement fleurs blanches* [18, 594]; у поєднанні з червоним – нагороду і повагу (інколи цю комбінацію кольорів уникають в Англії, так як ці кольори символізують кров та бинти); рожевий колір звичайно пов'язують з юністю та скромністю (як один із світлих кольорів, він був кольором римської богині краси і кохання Венери і відповідно грецької Афродіти, які уособлювали ніжність,

витонченість, радість, гармонію): укр. *несемо рожеві квіти, щоб любилися діти* [15, 48]; у Франції поєднання червоного та блакитного кольорів символізує вірність і кохання: *rouge et bleu signifient ton amour et fidélité* [18, 610]; в Англії жовті нарциси та маргаритки – символ багатства, сонця, золота, благополуччя і сприяють щасливому шлюбу, однак інші жовті квіти приносять нещастя: *at your wedding don't have yellow flowers, your marriage will last short hours* [20, 55]; в Україні будь-які жовті квіти є символом розлуки, обману та зради, а у поєднанні з червоним вказують на недовір'я; темно-фіолетовий колір квітів часто символізує сум в Україні, Англії та Франції; червоний колір квітів в Україні, Англії та Франції тлумачиться як колір любові і пристрасті: фр. *la fleur d'amour c'est une rose rouge toujours* [18, 95].

Загалом перевага на весіллі віддається світлим кольорам над темними та похмурими.

Аналіз лексико-семантичної групи колоративів у весільних обрядах засвідчує їх системний характер і доводить їхню символічну осмисленість, в яких колоративи набувають оцінювальних значень і відповідних конотацій. Основою для виникнення конотацій слугують візуальні аспекти колірних концептів і асоціативні зв'язки, які давно сформувалися у свідомості народів. Інколи вони мають різний функціональний діапазон у різних етносах і своєрідно відображають мовні картини, в яких репрезентовані особливості їхнього світосприйняття, ментальності й прагматичності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Ажнюк Б.М. Англійська фразеологія у культурно-етнічному висвітленні / Богдан Михайлович Ажнюк. – К.: Наукова думка, 1989. – 132 с.
2. Аксёнова Л.В. Всё о свадьбе / Лариса Васильевна Аксёнова, Виктория Тарасовна Гридина. – Д.: Сталкер, 2001. – 320 с.
3. Борисенко В.К. Весільні звичаї та обряди на Україні / Валентина Кирилівна Борисенко. – К.: Наукова думка, 1988. – 189 с.
4. Вовк Х.І. Студії з української етнографії та антропології / Хфедір Івlampійович Вовк. – К.: Мистецтво, 1995. – 336 с.
5. Дяченко Л.М. Фольклорна символіка як засіб відображення національного світобачення / Любов Михайлівна Дяченко // Мовознавство: наук.- теор. журнал / гол. ред. Віталій Григорович Складенко. К.: Ін-т. мовозн. ім. О.О.Потебні, – 1997. – № 2-3. – С. 67-71.
6. Жайворонок В.В. Українська етнолінгвістика: деякі аспекти досліджень/ Віталій Вікторович Жайворонок // Мовознавство: наук.- теор. журнал / гол. ред. Віталій Григорович Складенко. К.: Ін-т. мовозн. ім. О.О.Потебні, – 2001. – № 5. – С. 48-63.
7. Лозинський Й.І. Українське весілля / Йосип Іванович Лозинський. – К.: Наукова думка, 1992. – 274 с.
8. Тайлор Э.Б. Миф и обряд в первобытной культуре / Эдуард Бернетт Тайлор; [пер. с англ.]. – Смоленск: Русич, 2000. – 624 с.
9. Crowther J., Kavanagh K. Oxford Guide to British and American Culture for learners of English. – Oxford: Oxford University Press, 2000. – 324 p.
10. Frances C.-T. The Dangerous Bride. – London: Routledge, 1992. – 164 p.
11. Gwinn R., Norton P., McHenry R. The New Encyclopædia Britannica. Knowledge in Depth / – 15th edition. – Chicago, 1883. – V.7. 871p.

ДЖЕРЕЛА ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

12. Англо–русский фразеологический словарь / [сост. А. Кунин]. – М.: Государственное издательство иностранных и национальных словарей, 1955. – 1456 с.
13. Весілля / [упор. М.М.Шубравська]. – К.: Наукова думка, 1970. – 451 с.
14. Весільні пісні / [упор. М.М.Шубравська]. – К.: Дніпро, 1998. – 275 с.
15. Жайворонок В.В. Знаки української етнокультури: словник-довідник / Віталій Вікторович Жайворонок. – К.: Довіра, 2006. – 703с.
16. Фразеологічний словник / [уклад. Н. О. Батюк]. – К.: Радянська школа, 1966. – 344 с.
17. Французько-український фразеологічний словник / [уклад. Г.Ф. Венгренівська, М.А. Венгренівська]. – К.: Радянська школа, 1987. – 240с.
18. Anthologie poétique française XVI siècle. Paris: Garnier-Flammarion, 1965. – tome 1. – 864p.
19. Baker M. Wedding customs and Folklore. Totowa, N.J.: Rowman and Littlefield, 1977. – 254 p.
20. Jones L. Happy Is the Bride the Sun Shines On. Wedding Beliefs, Customs, and Traditions. – New York: Contemporary Books, 1995. –178 p.
21. Room A. Brewer's Dictionary of Phrase and Fable. – London: Cassel & Co, 2001. – 1592p.
22. Spangenberg L.M. Timeless Traditions. A Couple's Guide to Wedding Customs Around the World. – London: Universe Publishing, 2001. – 240 p.

Куликова Л.А.

викладач кафедри англійської філології та
методики викладання англійської мови

Тарасенко Т. В.

к. пед. наук, доцент
кафедри англійської філології та
методики викладання англійської мови
Мелітопольський державний
педагогічний університет
ім. Богдана Хмельницького, Україна

КОНОТАЦІЯ ЯК НАЦІОНАЛЬНО-КУЛЬТУРНИЙ ЕКСПОНЕНТ МОВИ

***Анотація.** У статті розкрито взаємозв'язок мови і культури в умовах розвитку глобалізації. Виділено важливість фонових знань іноземної культури при підготовці викладачів іноземної мови.*

Ключові слова: культура, ментальність, конотація.

***Resume.** The article deals with the relationship of language and culture in the condition of globalization. The importance of cultural background knowledge in the foreign language training is detailed.*

Keywords: culture, mentality, connotation.

В умовах бурхливого розвитку глобалізації і розширення контактів між представниками різних націй вивчення взаємозв'язку мови та культури набуло масштабного характеру. В мовознавстві це питання вперше було розглянуто В. фон Гумбольдтом. Проблема дослідження ускладнилася, оскільки поняття «культура» має різні варіанти його інтерпретації в залежності від того чи іншого аспекту його розгляду. Нині існує більш п'ятиста різних визначень культури.

У широкому сенсі культура розуміється як сукупність проявів життя, досягнень і творчості народу або групи народів [3, 229]. Звичайно, між мовою і культурою існує прямий нерозривний зв'язок. Мова виступає і як показник культурних цінностей нації, і як інструмент для засвоєння цих цінностей. Без культури неможливе існування мови як явища. Вони є знаковими системами та слугують для відображення світогляду особистості. У них схоже соціальне походження і суспільство виступає їх умовою функціонування.

Національно-специфічна система поглядів властива для кожного мовного колективу. До формування неповторної мовної картини світу, яка є єдиною в своєму роді, призводять національна специфіка розумової діяльності і розбіжності в сприйнятті навколишньої дійсності.

У сучасній лінгвістиці теза про те, що будь-яка мова є втіленням певної етнокультурної філософії, є загальноприйнятою. Найяскравіше ця філософія проявляється в семантиці мовних одиниць. Будь-яка мова є унікальною структурованою мережею елементів, які виявляють свою етнічність через систему значень і асоціацій. Системи бачення світу в різних мовах відрізняються. Кожна мова є, перш за все,

національним засобом спілкування, в якому відбиваються специфічні національні факти матеріальної та духовної культури суспільства, яке мова обслуговує. Коли вона виступає в якості транслятора культури, мова здатна робити вплив на спосіб світо-розуміння, що характерний для тієї чи іншої лінгвокультурної спільноти [4, 31].

Більшість вчених вважають, що менталітет неможливо зрозуміти «зсередини», будучи його носієм, оцінка йому може бути дана тільки «ззовні». Тим більше, неможливо «навчитися» чужому менталітету чи намагатися його скопіювати. При використанні чужої мови людина пропускає її через призму «рідної» ментальності, що неминуче спотворює установки, які закладені в чужій мові. Треба народитися і вирости в тій культурі, в якій за багато століть створювалася ця ментальність. Людина може лише наблизитися до розуміння світогляду тієї чи іншої нації через вивчення її мови, яка і є провідником цієї культури [1, 143].

Кумулятивна функція є однією з найважливіших функцій мови. Вона сприяє накопиченню і збереженню в мові всього досвіду мовного колективу. Найбільш яскраво ця функція мови виявляє себе на лексичному рівні, оскільки саме словниковий склад мови відображає фрагменти соціального досвіду, які пов'язані з повсякденною життєдіяльністю народу. Тому А.А. Леонтьєв справедливо зауважує: «Не можна заперечувати, що два слова в двох різних мовах, що позначають один і той же предмет в культурі двох народів, і є перекладними еквівалентами, неминуче пов'язуються з нетотожними змістами, і це дозволяє говорити про «національні сенси мовних знаків» [1].

Ментальність відображується не лише на рівні лексики, але й граматично-му рівні. Багато лінгвістів, визнаючи зв'язок мови і культури, звертаються саме до лексико-семантичного рівня мови, який безпосередньо реагує на зміни у всіх сферах людської діяльності. Зміст лексики є головним матеріалом вивчення специфічних рис національного світосприйняття. Отже, якщо в мовній одиниці є культурна інформація, то повинна бути і категорія, що співвідноситься з двома різними семіотичними системами мови та культури і дозволяє описати їх взаємодію. Так, В.Н. Телія в якості основного поняття в лінгвокультурології виділяє культурну конотацію як інтерпритацію денотативного чи образно-вмотивованого аспектів значення в категоріях культури [2, 214]. Культурна конотація виникає як результат інтерпритації асоціативної основи фразеологічної одиниці чи метафори за допомогою співвідношення їх з культурно-національними стереотипами.

Лексика з національно-культурним компонентом значення даної мовної спільноти відрізняється по емоційно-естетичним асоціаціям, які викликаються цим значенням, і називається конотативною лексикою. Так, наприклад, тільки в контексті американської лінгвокультури можна пояснити конотації словосполучень *Ivy League suit*, *Madison Avenue clothes*. Студенти найпрестижніших приватних коледжів та університетів на північному сході США, які належать до Ліги плюща, носили дорогі костюми із замші. Згодом лексична одиниця *Ivy League suit* стала вживатися для позначення будь-якого костюма із замші хорошого якості. Носій американської культури добре знає термін *Madison Avenue clothes*, бо на Медісон Авеню в Нью-Йорку розташовані магазини найдорожчого дизайнерського одягу. Вже в самому словосполученні укладено екстралінгвістичне значення «одяг хорошого якості».

Найчастіше конотації сприймаються як оціночний ореол, при цьому також

яскраво проявляється національна специфіка мови, яка створює картину світу. Таким чином, в різних мовах у слів на рівні поняття конотативне значення може повністю відрізнятись. Це свідчить про те, що конотація виступає національно-культурним експонентом у мові. Ми можемо говорити з упевненістю про те, що існує мовна картина світу, яка є унікальною для кожної нації. Існує система поглядів, що є загальною і національно-специфічною для носіїв кожної окремої мови.

При вивченні іноземної мови все більше усвідомлюється необхідність оволодіння не тільки мовними структурами, а й «фоновими знаннями», культурою країни, що вивчається. Особливо гостро ця проблема відчувається при підготовці висококваліфікованих фахівців. Відомо, що перекладач або викладач іноземної мови має бути підготовлений до того, щоб вміти пояснити суть і призначення різних інститутів своєї країни іноземною мовою і зіставити культурні відмінності своєї і чужої країни. Він повинен мати уявлення про різноманітні аспекти життя країни, що вивчається, в тому числі про те, яким чином відбувається управління країною; як будується сімейне життя; ким і як вирішуються етнічні, релігійні, національні чи расові проблеми. Перекладач або викладач має бути знайомий з національно-маркованими формами спілкування, пов'язаними з укладенням шлюбу, народженням та хрещенням дитини, перебуванням в гостях, він має знати моделі освіти, поширені забобони, фольклор, звичай гостинності, особливості національного гумору. Такий фахівець повинен вміти користуватися формулами вітання, жестами та етикетними нормами, він знає, чим заповнюють дозвілля люди в країнах, що вивчається. Перекладачу або викладачу слід бути знайомим з культурно зумовленими ритуалами спілкування, забобонами, особливостями приготування їжі і кулінарними табу, з традиціями підношення подарунків, проявами патріотизму чи дружелюбності і т. д.

Отже, при вивченні іншомовної культури важливо: 1) визначити обсяг досліджуваного культурологічного матеріалу; 2) виявити, якого роду культура відповідає цілям вивчення мови в конкретній ситуації; 3) відібрати і проаналізувати відповідний цим цілям матеріал; 4) формувати у себе «навички культурної чутливості»; 5) формувати розуміння того, що жодна культура не є статичною; 6) усвідомлювати, що в даний час в світі функціонує ціле сімейство варіантів англійської мови. Очевидно, вирішити ці завдання можна, використовуючи не тільки матеріали курсу країнознавства, введення в теорію міжкультурної комунікації, інших теоретичних дисциплін на практичних заняттях з іноземної мови, але в більшій мірі працюючи самостійно з використанням довідкової літератури, словників, енциклопедій і відеофільмів.

Література:

1. Леонтьев А.А. Национально-культурная специфика речевого поведения /А.А. Леонтьев; под ред. А.А. Леонтьева и др. – М.: Наука, 1977. –352 с.
2. Телия В.Н. Фразеология. Семантический, прагматический и лингвокультурологический аспекты [Текст] / В.Н. Телия. – М.: Школа «Языки русской культуры»,1996. – 288с.
3. Философский энциклопедический словарь; сост. Е.Ф. Губский, Г.В. Кораблева, В.А. Лутченко. – М.: ИНФРА-М, 1998. – 576 с.
4. Язык и культура: сб. обзоров [Текст]; отв. ред. Е.О. Опарина и др.; РАН ИНИОН. – М.: ИНИОН, 1999. – 109 с.

Сукаленко Т. М.

кандидат філологічних наук, доцент
кафедри української словесності та культури
Навчально-наукового інституту
гуманітарних наук
Університет державної
фіскальної служби України

ТИПАЖ «ЧИНОВНИК» ЗА ДАНИМИ СПРЯМОВАНОГО АСОЦІАТИВНОГО ЕКСПЕРИМЕНТУ

Ключові слова: лінгвокультурний типаж «чиновник», асоціативний експеримент, спрямований асоціативний експеримент.

Key words: the lingvocultural type «the official/chynovnyk», associative experiment, directed associative experiment.

Асоціативний експеримент активно застосовують у лінгвістиці, психології, соціології та інших галузях знань. На думку Л.А. Ставицької, «асоціативний експеримент виступає багатим джерелом не тільки лінгвістичної та психологічної, а й соціально-психологічної та соціологічної інформації» [7, 129]. Така оцінка можливостей асоціативного експерименту ґрунтується на тому факті, «що міститься в структурі мовної свідомості, – це мовні й мовленнєві механізми в зародку, це «передмова» того, що знаходиться в чистому полі свідомості, а разом з ним і несвідомого» [8, 47].

Мета статті – розглянути специфіку асоціативного експерименту як одного з основних методів дослідження концептів (лінгвокультурних типажів) і охарактеризувати образну складову лінгвокультурного типажу шляхом ідентифікації та аналізу опису типажу «чиновник» у мовній свідомості представників української лінгвокультури за допомогою цього методу.

Теоретичні основи методу асоціативного експерименту детально розглянуті в роботах Є.І. Горошко, А.А. Залевської, Ю.Н. Караулова, В.В. Левицького, А.Н. Леонтьєва, З.Д. Попової, І.А. Стерніна, Н.В. Уфимцевої, Р.М. Фрумкіної та ін. [5].

Проведення експерименту базувалося на теоретичних засадах О.І. Горошко, яка застосувала експериментальні методи для вивчення гендерної специфіки засвоєння і вираження мови; побудові питань гендерного типу були використані ідеї Л.А. Ставицької; особливості жіночої та чоловічої мовних картин світу А.М. Холода; застосовані психологічні методи (зокрема, асоціативний), які розглядала в соціології Л.А. Паутова; враховані в роботі особливості типології вербальних асоціацій і формування смислів Д.І. Терехової; використані ідеї В.М. Бріцина, Г.В. Зимовець, Г.М. Яворської проведення анкетування [1].

Асоціативні експерименти бувають трьох типів: вільний, спрямований і ланцюговий (див. роботи Є. Денисевич, Л.О. Калмикова, О.О. Селіванової, Г.В. Ткаченко та ін.) [3].

У нашому дослідженні центральним став спрямований асоціативний експеримент, який ґрунтується спрямовано, коли учасникам пропонується видати реакції певного типу.

Під час проведення асоціативного експерименту було враховано такі показники при підборі респондентів: вікові, освітні та територіальні ознаки. Збір інформації за допомогою асоціативного експерименту проводився методом письмового анкетування рідною мовою випробовуваних. Було опитано більше 500 представників української лінгвокультури у віці від 18 до 21 року. Інформантами виступили студенти різних вищих навчальних закладів України: студенти I-II курсів Київського національного університету імені Тараса Шевченка; студенти III-IV курсів Київського національного лінгвістичного університету; студенти I-II курсів Національного університету державної податкової служби України; студенти III курсу Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка; студенти III-IV курсів Бердянського державного педагогічного університету Інституту філології та соціальних комунікацій; студенти V курсу Донбаського державного педагогічного університету Горлівського інституту іноземних мов; студенти III курсу Луганського національного університету імені Тараса Шевченка; студенти I, II, IV, V курсів Львівського національного університету імені І. Франка; студенти III курсу ГУ «Південноукраїнського національного педагогічного університету ім. К.Д. Ушинського»; студенти III-V курсів Сумського державного педагогічного університету ім. А.С. Макаренка Інституту філології; студенти III курсу Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди; студенти IV курсів Черкаського національного університету ім. Богдана Хмельницького; студенти II-III курсу Ужгородського національного університету; студенти II-III курсу Дубенського коледжу культури і мистецтв Рівненського державного гуманітарного університету а також студенти II курсу Дубенського коледжу Рівненського державного гуманітарного університету. Респондентам потрібно було за матеріалами української літератури XIX ст. описати типаж «чиновник» (заповнити таблицю) відповідно до їхніх уявлень (асоціацій). Обробляючи дані, ми використовували основні ідеї В.А. Маслової, аналізуючи частину енциклопедичних і оцінних характеристик типу «чиновник».

В.А. Маслова в монографії «*Homo lingualis* в культурі» пише про те, що особливий інтерес у рамках її концепції викликає «дослідження внутрішнього світу людини, його психічного стану, під яким слід розуміти емоційні стани, в яких вона може перебувати якийсь час. Причиною виникнення стану є певна ситуація, яку людина оцінює як бажану або небажану. Кожний стан можна уявити як синтетичне злиття трьох психічних явищ: бажання, оцінки та їх прояву в поведінці» [6, 100-101].

Внутрішній світ людини, на думку В.А. Маслової, «утворює сукупність знань, оцінок, цінностей, переконань, за допомогою яких ми висловлюємо ставлення до навколишнього світу та інших людей» [6, 106].

За даними анкетування, серед позитивних характеристик за ступенем спадання частотності домінують такі риси характеру *чиновника*: ситий – 4,3%, поважний – 4,0%, розумний – 3,1%, ввічливий – 2,7%, спокійний – 2,6%, веселий – 2,4%, мирний – 2,2%, працьовитий – 2,0%, відвертий – 1,8%, добрий – 1,8%, чесний – 1,8%, відважний – 1,7%, щирий – 1,6%, людяний – 1,4%, щедрий – 1,4%, ласкавий – 1,2%.

Типаж «чиновник» у свідомості носіїв української лінгвокультури має такі негативні риси характеру, які домінують за ступенем спадання частотності: суворий – 4,4%, нещирий – 4,3%, підлий – 4,2%, скупий – 4,2%, бездушний – 4,1%, злий – 4,0%, лінивий – 3,9%, скритний – 3,8%, боязкий – 3,6%, агресивний – 3,3%, нечемний – 3,1%,

ощадливий – 2,9%, марнотратний 2,8%, неспокійний – 2,8%, дурний – 2,6%, сумний – 2,1%, голодний – 1,5%.

В уявленні сучасників *чиновник* – це переважно негативний типаж 33,8% проти 18,1%).

Пор.: Типаж «чиновник» має негативну спрямованість і негативний емоційно-оцінний заряд у художньому дискурсі XIX ст. Зокрема, про це свідчать такі манери поведінки типажу «чиновник: тушість, неучтво, свавільність, користолюбність, жадібність, жорстокість, егоїзм тощо (Г. Ф. Квітка-Основ'яненко «Енеїда», «Наталка Полтавка», «Москаль-чарівник»), примітивність, бюрократизм, низький рівень освіченості, хабарництво, злочинність тощо (І. К. Карпенко-Карий «Мартин Боруля»). Ці риси також зберігаються в описі чиновника XIX ст. і в російськомовних творах Г. Ф. Квітки-Основ'яненка («Ганнуся», «Герой очаковских времен», «Жизнь и похождения Петра Степановича сына Столбикова», «Ложные понятия», «Приезжий из столицы», «Шельменко – волостной писарь», «Ясновидающая», «Ярмарка» та ін.), а також додаються нові риси характеру типажу «чиновник» – хабарництво, обмеженість, плазування перед начальством, гонитва за багатством і чинами, недбалість щодо виконання своїх обов'язків, службова бездіяльність тощо (Г. Ф. Квітка-Основ'яненко «Приезжий из столицы»).

Риса «хабарництво» закріплюється за типажем «чиновник» і в байках Є. П. Гребінки (збірник «Малороссийские приказки», зокрема байки «Ведмежий суд», «Рибалка», «Вовк і Огонь», «Зозуля та Снігир», «Школяр Денис», «Віл» та ін.), проте тут з'являються інші риси вдачі чиновника – визиск, підкупність, чванливість, несправедливість, бюрократизм, злочинність тощо.

Опис різних типів чиновників представлений в оповіданні «Лука Прохорович» Є. П. Гребінки. Чиновники нижчих рангів вирізнялися з-поміж інших духовною спустошеністю, нужденністю, намаганням всіляко заволодіти «скарбом» – лотерейним квитком кухарки, але врешті-решт лишилися ні з чим (Є. П. Гребінка «Лука Прохорович»).

Чиновник у Панаса Мирного також одержує негативні риси вдачі – лицемірство, нещирість, підлабузництво, свавільність, схильність до доносів («П'яниця»), підлість і кар'єризм («Повія»).

У зображенні Панаса Мирного дрібного провінційного чиновництва спостерігаємо розпрацювання типової для XIX ст. теми «образи маленьких людей». Пор.: О. С. Пушкін «Станційний доглядач», М. В. Гоголь «Шинель», Ф. М. Достоевський «Бідні люди».

Стабільними характеристиками поведінки типажу «чиновник» в українсько-му художньому дискурсі XIX ст. залишаються такі риси: низький рівень освіченості, нерозумність у прийнятті рішень, лінь, байдужість, жорстокість, корумпованість, хабарництво, здирство, шахрайство, підступність, зверхнє ставлення до інших соціальних груп, знущання над простими людьми, зловживання службовим становищем, неналежне виконання функціональних обов'язків тощо.

На нашу думку, типаж «чиновник» слід описувати як з точки зору соціально-історичних умов, так і з боку перцептивно-образних уявлень про нього, що включає зовнішність, вік, стать, соціальне походження, місце проживання, мовні особливості, манери поведінки, види діяльності та дозвілля тощо.

Всі отримані реакції згруповані у вигляді «паспорта лінгвокультурного типу» (термін О. О. Дмитрієвої) «чиновник», до якого входять найбільш важливі образно-перцептивні та оцінні характеристики.

1. Зовнішній вигляд. Лінгвістичні студії охоплюють широкий спектр питань зовнішності людини, яка досліджується в різних підходах. «Так, зовнішність тлумачиться як частина перцептивно-образного уявлення про лінгвокультурний типаж (В. І. Карасик), як художня цінність (Ю.В. Підковирін), як один із когнітивних класифікаторів, що детермінують концептуальний образ жінки (О.В. Великородних). Запропоновано когнітивні моделі опису зовнішності персонажів в англійській мовній картині світу (С.Ю. Селезньова), здійснено когнітивне моделювання концепту «ЛЮДИНА ТІЛЕСНА» (О.Б. Клевцова), побудовано фрейм «зовнішність людини» як основу для атрибутивно-метонімічної характеристики людини (М.М. Болдирев). «ЗОВНІШНЯ ЛЮДИНА» аналізується як образ-концепт (О.В. Коротун), як домінантна ознака поля «людина» (А.А. Амінова). Концепт ЗОВНІШНІСТЬ розглядається як частина образної складової макроконцепту ЛЮДИНА (О.Ф. Пефтієва)» [2, 1].

На думку В.А. Маслової, «зовнішність людини є носієм певної інформації: за одними її ознаками можна судити про расову та національну приналежність, за іншими – про стать і вік, за третіми – про особистісні характеристики. А в цілому – про національну культуру» [6, 67].

Т. В. Валюкевич зовнішність визначає як «сукупність трьох груп ознак, які доступні чуттєвому відзеркаленню й виділяються під час візуального сприйняття людини. До першої групи належать анатомічні ознаки, які становлять фізичний аспект людини; до другої – функціональні (або динамічні), виражені мімікою, жестами, манерами, поставою, ходом тощо; а до третьої – соціальні ознаки, втілені в одязі, прикрасах, зачісках й супутніх аксесуарах (О.О. Бодальов, О.В. Коротун, С.В. Попов, Ю.В. Підковирін)» [2, 6].

Параметричні дані можуть бути пов'язані з ціннісними характеристиками і навпаки [4, 87].

У мовній свідомості сучасних українців представлена різна вікова категорія *чиновників*: середнього віку – 8,0%, старий – 4,1%, молодий – 3,2%. Ці уявлення сформовані на матеріалі художньої літератури, яка відбиває різновікові постаті чиновників.

За даними анкетування *чиновник* має такі ознаки зовнішності: неприємний – 9,8% (приємний – 2,7%), невродливий – 8,5% (вродливий – 3,7%), товстий – 8,4% (тонкий – 4,1%), повільний – 8,1% (швидкий – 4,0%), гарно, зі смаком убраний – 7,6% (неохайно (недоладно) вбраний – 3,7%), здоровий, повнослилий – 7,5% (хворий, фізично нездоровий, виснажений – 4,1%), низький – 7,4% (високий – 5,1%).

2. Походження або визначений типажу соціальний статус. «Цей пункт характеризує певною мірою ціннісні пріоритети типажу» [4, с. 87].

За асоціативним експериментом, *чиновник* частіше виступає заможним – 4,6%, ніж незаможним – 1,7%.

Пор.: Особливістю російської художньої культури ХІХ ст. є протиставлення бідні і багаті чиновники (М. В. Гоголь «Шинель»). В українській лінгвокультурі ХІХ ст. це протиставлення відсутнє: чиновник тут сприймається як особа, що принижує

інших. Відмінність української лінгвокультури ХІХ ст. в сприйнятті чиновників полягає і в тому, що ця група не описується з позицій її ролі у функціонуванні держави, соціуму.

3. Місце проживання, характер житла. Наведено відомості, які виступають в якості артефактів для моделювання типуажу [4].

За уявленням сучасних респондентів, чиновники проживали в містах – 56,7%, селах – 22,1%, селищах – 21,1%.

4. Дозвілля також вказує на ціннісну шкалу пріоритетів і спосіб життя типуажу [4].

Дозвілля, за даними асоціативного експерименту, чиновники проводили так: грали в карти – 57%, займалися землеробством – 26,4%, співали пісень, танцювали – 22,2%, захоплювалися скотарством – 22%, народними промислами – 15,2%.

5. Сімейний стан фіксує ціннісні домінанти, оскільки сім'я є пріоритетом для певних лінгвокультурних типуажів, одночасно інші типуажі не асоціюються з цією ознакою [4]. Пор.: за даними асоціативного експерименту чиновники добре ставилися до дружини, дітей – 45,2% (проти 36,8%).

6. Мовні особливості.

Цікаво відзначити, інформанти писали, що уявляють собі найчастіше *чиновника*, який говорить російською мовою – 39,3%, макаронічною – 31,9%, рідше українською – 28,8%.

Пор.: За матеріалами українських художніх текстів ХІХ ст., мова чиновників є макаронічною, тобто наявна механічна суміш слів чи висловів із різних мов або переінакшення їх на іноземний лад. У художніх дискурсах макаронічна мова імітує мову чужинців, пародіює тих, хто захоплюється запозиченнями та як мовний засіб гумору й сатири вжита у творах І. П. Котляревського, Г. Ф. Квітки-Основ'яненка, М. П. Старицького та ін. письменників.

Усі чиновники, незалежно від їхньої національної приналежності у більшій чи меншій мірі асоціювалися з «неукраїнською» культурою. Наприклад, мова Возного Тетерваковського в п'єсі «Наталка Полтавка» І. П. Котляревського пересипана канцеляризмами («формального визначення о моєй участі»), розмовно-побутовими словами, церковнослов'янізмами, юридичними термінами («в терміні, партикулярно, резолюцію»), судовою лексикою («без отсрочок, волокити, проторов і убитков», «получити во вічне і потомственное владініє тебе») тощо. Це додає комічного ефекту, адже судовий чиновник Возний намагаться через мову показати свою «освіченість», обмежену, примітивну «письменність», зверхність до простих людей. Одруження для нього – це нібито складання якогось документа:

[Возный:] *Не віриши? Так знай же, що я тебе давно уже – тее-то як його – полюбив, як тільки ви перейшли жити в наше село. Моїх діл околичності, **возникаючії із неудобних обстоятельство**, удерживали соділати признаніє пред тобою; тепер же, читая – тее-то як його – **благость** в очах твоїх, до **формального визначення о моєй участі**, открой мні, **хотя в терміні, партикулярно, резолюцію**: могу лі – тее-то як його – **без отсрочок, волокити, проторов і убитков получитьи во вічне і потомственное владініє тебе** – движимое і недвижимое імініє для душі моєй – з правом владіти тобою спокійно, безпрекословно і по своєй волі – тее-то як його – розпоряджать?* (І. П. Котляревський. Наталка Полтавка).

У ході дослідження було встановлено, що результати асоціативного експерименту залежать від багатьох показників: віку, статі, освіти, географічних умов, культурно-історичних традицій народу тощо. Проведення асоціативних експериментів показує, що іноді з'являються унікальні асоціації, але переважна більшість з них залишаються типовими. Спрямований асоціативний експеримент відображає «певну лінгвістичну реальність, яка полягає в тому, що між словами можна знаходити різні асоціації, а саме вони, отримані в певній групі опитаних, дозволяють виявити специфіку світосприйняття цих людей» [3].

Отже, анкетування показує деякі зони невизначеності характеристик лінгвокультурного типу «чиновник». Оцінні характеристики, виявлені нами в процесі спрямованого асоціативного експерименту, дозволяють констатувати, що деякі ознаки стираються в сприйнятті типу «чиновник», інші нейтралізуються, треті залишаються центральними і дають можливість виявити динаміку оцінних характеристик, які фігурують в мовній свідомості українців.

Бібліографічний список

1. Брицын, В.М. Концепт боль (когнитивные и культурно-антропологические аспекты) / В.М. Брицын, Г.В. Зимовец, Г.М. Яворская // Концепт боль в типологическом освещении. К.: Видавничий дім Дмитра Бураго. 2009. С.393-412.
2. Валюкевич Т. В. Концепт зовнішність людини в англійській мовній картині світу. Автореф. дис. канд. філол. наук. Харків, 2015. 20 с.
3. Денисевич Олена. Вільний асоціативний експеримент як засіб дослідження соціального портрету. Режим доступу: <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/37537/42-Denysevych.pdf?sequence=1>
4. Дмитриева О.А. Лингвокультурные типы России и Франции XIX века. Волгоград: Перемена. 2007. 307 с.
5. Калініченко Віра. Образний зміст концепту «успіх» в українській лінгвосвідомості за результатами асоціативного експерименту / Віра Калініченко // Наукові записки. Випуск 81 (3). С. 286-291.
6. Маслова В.А. Homo lingualis в культурі: монографія М.: Гнозис. 2007. 320 с.
7. Ставицька Л.О. Гендерні стереотипи в сучасній українській мовній свідомості (за даними асоціативного експерименту зі словами “жінка”, “чоловік”) // Наукові записки Луганського національного педагогічного університету. Луганськ. 2004. Вип. 5. Т.3. С. 128-146.
8. Ставицька Л.О. Гендерні стереотипи в сучасній українській мовній свідомості (за даними асоціативного експерименту зі словами мати, батько) // Дивослово. 2005. № 5. С. 47-51.

Карасова Д. А.

Студентка 3го курса
факультета иностранных языков
Луганского национального университета
имени Тараса Шевченко

Окунькова Е. А.

Студентка 3го курса
факультета географии
Поморской академии, Польша

Окунькова Л. А.

Старший преподаватель
кафедры английской филологии
Луганского национального университета
имени Тараса Шевченко

ПОЗИТИВНЫЙ ЭФФЕКТ ИНФОРМАЦИОННОЙ ПОЛИТИКИ БАРАКА ОБАМЫ С ПОМОЩЬЮ АНАФОРЫ КАК СТИЛИСТИЧЕСКОГО ПРИЕМА.

Ключевые слова: анафора, информационная политика, стилистический прием, президент, языковое явление.

Key words: anaphora, information policy, stylistic device, president, language phenomenon.

На сегодняшний день политическая риторика является одним из самых перспективных и бурно развивающихся направлений лингвистики. Важную роль в современной политической среде занимают политические речи, обращения, нарративы, которые направлены на то, чтобы привлечь внимание общественности, заинтересовать и заставить народные массы поддержать ту или иную политическую силу или кандидата.

Целью данной статьи является показать широкое употребление стилистического приема (анафоры) в речах президента США Б. Обамы, направленных на воодушевление американской нации для взаимного сотрудничества на блага страны.

Б. Обама является одним из самых ярких ораторов современной политики. Речь Б. Обамы насыщена стилистическими приемами – эпитетами, сравнениями, анафорами, основанными на повторении любого речевого явления и риторическими вопросами, делающими его речь выразительной.

Обама – мастер в искусстве делать паузы, чтобы его речь звучала значительнее. Жесты Обамы, расслабленные и плавные, они не выражают ни напряжения, ни страха. Он спокоен и уверен в себе при этом язык его жестов, подчеркивает смысл выше сказанного.

Используя опыт древних греков, Барак Обама прибегает к дидактической поэзии, которая опирается на повторения и параллелизмах. Они являются основными инструментами для создания ритмичных легко запоминающихся сообщений. [5, 175-178]

Эксперт по риторике Джеймс Макин, проанализировав речь Обамы пришел к выводу, что большинство его выступлении перед аудиторией, которая опасалась излишних реформистских порывов, были направлены на закрепления национальных и политических интересов страны.

Этой сфере посвятили свои работы Шелли Линн, Дэвид Кристал, Саймон Кричли, Р.Т.Садуов.

Обама пользуется репутацией одного из крупнейших в современном политическом мире ораторов, – которая начала складываться еще задолго до его избрания. [3] Его роль как личности и как спикера в разных отраслях его карьеры огромна, но одной из заслуживающей внимания сферы его деятельности является информационная политика.

Информационная политика – деятельность субъекта по актуализации и реализации своих интересов в обществе посредством формирования, преобразования, хранения и передачи всех видов информации. Информационная политика – это особая сфера жизнедеятельности людей (политиков, ученых, аналитиков, журналистов, слушателей и читателей и т.д.), связанная с воспроизводством и распространением информации, удовлетворяющей интересы социальных групп и общественных институтов [4].

Неотъемлемой частью внешней информационной политики американского президента является употреблением в речи параллельных конструкций с доминирующей силой глаголов, выполняющих функцию смягчения подаваемой информации в жесткой политической борьбе на мировой арене. Использование подобного рода стилистических приемов сделало бывшего лидера не просто красноречивым, а убедительным. Данное языковое явление с использованием выразительных средств называется анафорой.

Анафора является фигурой упорядоченного повтора. Фигуры упорядоченного повтора придают тексту более ритмичное звучание. Анафорой называют повтор слов в начале смежных отрезков речи. Этими отрезками могут быть части сложного предложения, самостоятельные предложения, единицы более крупные, чем предложения, например, абзацы. Анафора – очень частая фигура в политической речи. Как отмечает Г.Г. Хазагеров, «она идеально передает чувство уверенности, позитивный настрой говорящего, она как бы закладывает основы, на которых держится речь». [6, 313].

Красной нитью информации политики является воодушевление нации на дальнейшее сотрудничество в русле объединения граждан для достижения общей цели. Его следующее выступление пронизано оптимизмом и призывом всех граждан поверить в свершение мечты. Упомянув имя известной американки Анн Купер Б. Обама уверяет всю нацию, что ничего невозможного нет в борьбе за демократию, равенства прав и свободы личности. Президент и народ едины, они могут и должны следовать данным правилам.

And tonight, I think about all that she's seen throughout her century in America – the heartache and the hope; the struggle and the progress; the times we were told that we can't, and the people who pressed on with that American creed: **Yes we can.*

At a time when women's voices were silenced and their hopes dismissed, she lived to see them stand up and speak out and reach for the ballot. **Yes we can.*

When there was despair in the dust bowl and depression across the land, she saw a nation conquer fear itself with a New Deal, new jobs and a new sense of common purpose. **Yes we can.*

When the bombs fell on our harbor and tyranny threatened the world, she was there to witness a generation rise to greatness and a democracy was saved. **Yes we can.*

She was there for the buses in Montgomery, the hoses in Birmingham, a bridge in Selma, and a preacher from Atlanta who told a people that "We Shall Overcome." **Yes we can.*

*And this year, in this election, she touched her finger to a screen, and cast her vote, because after 106 years in America, through the best of times and the darkest of hours, she knows how America can change. **Yes we can.***[1].

Данный стилистический прием «**Да мы можем**» подчеркивает силу информации президента, его уверенность в дальнейшем плодотворном сотрудничестве с народом. Используя анафору 6 раз в последних 7 абзацах своего обращения, автор выражает стремление позитивно настроить общество для дальнейших политических действий.

Говоря о внутренней политике, экономике, образовании, медицине и прочих сферах американский лидер прибегает к своим любимым коротким предложениям (анафорам), подытоживая возможности и вдохновляя нацию на победный результат.

It will help business and families shoulder the burden of catastrophic care so that an illness doesn't lead to a bankruptcy. And it will save the average family a thousand dollars a year on their premiums. **We can do this.*

It's time to treat teaching like the profession it is – paying teachers what they deserve and working with them – not against them – to develop the high standards we need. **We can do this.*

I'll put in place a low-carbon fuel standard like you have here in California that will take 32 million cars' worth of pollution off the road. And I'd raise the fuel efficiency standards for our cars and trucks because we know we have the technology to do it and it's time we did. **We can do this. We can do all of this.*[2].

И так, ораторское искусство 44 президента США является образцом умения вести информационную политику внутри государства. Анафора, как эффективная выразительное средство служит подтверждением красноречия и ума оратора.

Литература:

1. Election Night Victory Speech (4.11.2008) [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://obamaspeeches.com/E11-Barack-Obama-Election-Night-Victory-Speech-Grant-Park-Illinois-November-4-2008.htm>/(Дата обращения: 10.01.2017).
2. California Democratic National Convention Speech (28.04.2007) [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://obamaspeeches.com/120-Obama-Turn-The-Page-Speech-California-Deomcratic-Convention.htm>Дата обращения: 12.01.2017).
3. Дэвид Кристал. Секреты риторического мастерства Барака Обамы [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://polit.ru/news/2009/01/09/obama/>(Дата обращения: 18.01.2017).
4. Попов В.Д. Информациология и информационная политика. М.: Изд-во РАГС, 2001.
5. Филологические науки. Вопросы теории и практики (входит в перечень ВАК). Тамбов: Грамота, 2013. № 8. Ч. 2. С. 175-178.
6. Хазагеров Г.Г. Политическая риторика. М.: Николо-Медиа, 2002. 313 с.

Алтунина В.В.

Старший преподаватель
кафедры русского языка
и культуры речи
факультета лингвистики и журналистики
Ростовского государственного
экономического университета «РИНХ»

К ВОПРОСУ О СРЕДСТВАХ ВЫРАЖЕНИЯ КАТЕГОРИИ ИНТЕНСИВНОСТИ В ЭПИСТОЛЯРИИ М. ЦВЕТАЕВОЙ И Б. ПАСТЕРНАКА

Ключевые слова: интенсивность, лексический повтор, эпистолярный
Keywords: intensivnost', leksicheskiy povtor, jepistoljarij

Письма Марины Цветаевой, обращенные к Борису Пастернаку, основаны на большой платонической любви и глубоком уважении к адресату. Письма Цветаевой – это своего рода художественные произведения, настолько они насыщены образными средствами – эпитетами, антитезами, сравнениями, повторами с использованием языковых средств интенсификации.

Замечательный поэт М. Цветаева остается поэтом и в такой жанровой разновидности, как эпистолярный, оптимально используя стилистические экспрессивные средства языка, в частности, и средства категории интенсивности. С помощью последних она в своих письмах создает разнообразные стилистические тропы, выполняющие яркие воздействующую и коммуникативную функции.

Одним из самых частых видов интенсификации являются повторы, которые позволяют усиливать воздействующую функцию слова. Такой прием необходим для создания впечатления напряженности текста, постоянной внутренней работы личности адресанта, сущность которой она стремится донести до ума и сердца Бориса Пастернака. «Я *переселяюсь, переселилась, унося* с собой всю страсть, всю нерастрату, не тенью – обескровленной, а *столько ее унося*, что надоила б и

опоила бы весь Аид»; «*Боюсь вслух, боюсь сглазить, боюсь навлечь, неблагодарности боюсь – не объяснить*» (1925 г.).

В эпистолярном наследии Марины Цветаевой часто встречается авторский повтор, придающий мыслям поэта неповторимую особенность, например: «*Обнимаю твою голову – мне кажется, что она такая большая – по тому, что в ней – что я обнимаю целую гору, – Урал*» (1925 г.). С помощью этого повтора также реализуется сравнительный оборот, средствами которого Марина Цветаева еще раз передает восхищение личностью адресата.

Часто прием повтора используется при описании отношений между Мариной Цветаевой и Борисом Пастернаком: «Только *трудно, трудно и трудно* мне будет встретиться с Вами в живых, при моем безукоризненном голосе, столь рыцарски-ревнивом к моему всяческому достоинству». Здесь мысли о встрече двух поэтов интенсифицируются при помощи качественнoго повтораюшегося интенсива-наречия «трудно», что еще раз подчеркивает сложившуюся серьезность и сложность осуществления встречи двух величайших поэтов.

Эпистолярный М. Цветаевой и Б. Пастернака также включает в себя и стихотворения, которыми поэты делились друг с другом до выхода в широкий свет этих строк. Как известно, Марина Цветаева всегда называла себя именно «поэтом», а не «поэтессой», что еще раз подтверждается в переписке: «*Лейтмотив вселенной? Да, лейтмотив, верю и вижу, но лейтмотив, – клянусь тебе! – которого никогда в себе не слышала. Думается – мужской лейтмотив*» (1925 г.). В данном примере это утверждение особенно сильно звучит со стороны самой М.Цветаевой в силу его интенсификации при помощи повторов.

Марина Цветаева широко использует в своих письмах количественнoго интенсифицирующего характера. Это и понятно, поскольку поэту хотелось представить описываемое как глобальное, имеющее типический характер для данной переписки и данных респондентов. При этом М.И. Цветаева часто прибегает к антитезе, сопоставляя количественнoе интенсивы и деинтенсивы: «Аля ушла на ярмарку. Мурсик *спит, кто не спит* – тот на ярмарке, кто не на ярмарке – тот *спит*. Я одна не на ярмарке и *не сплю*»; «*Твое письмо – отписка, т.е. написано из высокого духовного приличия, поборовшего тайную неохоту письма, сопротивление письму*. Впрочем – и не тайное, раз с первой строки: «потом опять замолчу». Такое *письмо* не прерывает молчания, а только оглашает, называет его. У меня совсем нет чувства, что такое *письмо* было. Поэтому все в порядке, в порядке и я, упорствующая на своем отношении к тебе, в котором окончательно утвердила меня смерть Рильке. Его смерть – право на существование с тобой, мало – право, собственноручный его приказ такового» (1927 г.).

Коммуниканты часто прибегают к использованию антитезы, которая строится на основе сложносочиненного предложения с сопоставительными союзами «а» или «но», а также за счет сопоставления интенсивов: «Ты в письмах всегда *молод, но* со временем из *молодости* превратишься дряхлую *старость*». Подобный контраст может выражаться и в сравнительно-сопоставительном сложноподчиненном предложении: «Я нашел доброе гораздо в меньшей степени, нежели воображал, а худое в такой большой степени, которое и вообразить не мог» (1928 г.) «Худое» синоним современному «плохое», «доброе = хорошее». В данном предложении количественнoе

и качественные сопоставляются, при этом авторами достигаются определенные цели: строятся усиления, градации, возникает экспрессия. Такой стилистический способ можно наблюдать как в сложном, так и в простом предложении.

В письмах М. Цветаевой антитеза также широко представлена лексически-ми средствами интенсификации, а ее усиление становится возможным благодаря использованию одновременно интенсификации и интенсификата: «Ужасная громада домов и церквей, алчная Москва, – лесочки, деревеньки» (1931г.). Так при помощи языковых средств интенсификации Марина Ивановна передает свои впечатления от многократной смены места жительства и возвращения через много лет, по ее словам, уже не в «ту» Москву.

Рассматривая эпистолярные произведения М. Цветаевой и Б. Пастернака, можно сделать вывод, что в них часто интенсифицируются действия, чувства и переживания в художественных целях – для создания усиления, градации, антитезы, выражения контраста. С этой же целью широко используются образные интенсифицирующие сравнения.

Список литературы

1. Алтунина В.В. Лексический повтор как одно из средств интенсификации текстов эпистолярного жанра // Сборник научных статей «Филология, социология и культурология. Актуальные научные проблемы. Рассмотрение, решение, практика» // Aktualne naukowe problemy. Rozpatrzenie, decyzja, praktyka, часть 1, Польша, Гданьск \ Gdańsk, 2016.
2. Брусенская Л.А., Куликова Э.Г. Экологическая лингвистика. / Монография. «Флинта», М., 2016.

Абламская Е.В.

доцент,

кандидат филологических наук

Николаевский национальный

университет

имени В.А. Сухомлинского

ЯЗЫКОВОЕ ПРЕДСТАВЛЕНИЕ КОНЦЕПТА «КОСМОС» В ДИСКУРСЕ ЛЕОНИДА ВЫШЕСЛАВСКОГО

Ключевые слова / Keywords: концепт, дискурс, космос, Леонид Вышеславский
/ as a concept, discourse, space, Leonid Vysheslavsky

Творчество Леонида Вышеславского стало неотъемлемым звеном литературного процесса в Украине во второй половине XX века, оно идентифицирует философичность современной лирики. Весьма интересные замечания о творчестве поэта в разное время оставили Н. Асеев, Н. Ушаков, П. Тычина, М. Рылский, М. Бажан, И. Драч, Б. Олейник. Высокую оценку стихотворений Л. Вышеславского дали известные критики и литературоведы Е. Адельгейм, И. Гринберг, И. Куприянов, Н. Мазепа, В. Моренец, Л. Новиченко, А. Урнов и другие. И все же многие особенности его творчества до сих пор изучены недостаточно глубоко и нуждаются в обстоятельном исследовании.

Лирику Л. Вышеславского можно условно назвать «космической», так как большинство его стихотворений посвящено теме космоса, месту человека во Вселенной. Он прошёл вместе с XX веком весь путь от первого аэроплана до межпланетных кораблей, был свидетелем этого удивительного прорыва человечества и осмысливал его в своём творчестве.

Лирике поэта в высшей степени присущи вещьность, чувственность и пластика образов. Без них его космизм был бы умозрительным и холодным. И тогда это не был бы поэт Леонид Вышеславский.

Солярная (или «звёздная» и шире – «космическая») тема разрабатывалась автором преимущественно в жанре сонета. Именно в сборнике «Звёздные сонеты», вышедшем в 1962 году, ему удалось мастерски передать потрясение человека, впервые столкнувшегося с Космосом.

Цель статьи – выявить на языковом материале, как реализуется концепт «Космос» в поэтическом дискурсе известного украинского поэта Леонида Вышеславского.

Частым в поэзии Леонида Вышеславского является образ Вселенной, загадочной и неизведанной, по-своему чарующей. Вселенная – это необъятный мир за пределами Земли:

Вселенная – открытый океан! («Открытый океан!»)

Лирический герой осознает себя частью Вселенной, микрокосмом, со своими переживаниями, впечатлениями, размышлениями. А окружающие его небесные светила, природные явления выступают в роли макрокосма. И он пытается

переосмыслить, постичь смысл бесконечной Вселенной, чувствуя благоговение перед неизведанным, недоступным:

Если бы так же *крутились на небе*

С легоньким звоном *колесики звёзд!* («Старая мебель»)

С полётом первого человека в космос её тайна немного приоткрылась, но всё же Вселенная остаётся непостижимой для лирического героя. Бесконечная Вселенная оказывает неизгладимое воздействие на Человека:

Занятая высшими делами, не спеша *Вселенная* текла...

высились над бренными телами *вечные небесные тела*

(«На раннем рассвете»)

Одним из значений концепта «Космос» в творчестве Вышеславского является покорение человеком космического пространства. Поэт восхищается колоссальным открытием человечества – возможностью обычного человека «покорить» неподвластную нам Вселенную. Исчезает в поэтическом представлении пугающая неизвестность, тревожность космоса. Человек покоряет, исследует и «обживает» космическое пространство:

Проникает Земля (пусть ей светит удача!)

в мудрый *Космос* (он полон огня и ума!)

(«Человеку звёзды расти помогают»)

Любой концепт имеет сложную многоуровневую структуру, которая представляет собой поле и состоит из ядра, приядерной зоны и области периферии. Семантическое поле концепта «Космос» в творчестве Вышеславского составляют лексемы небо, солнце, звёзды, луна.

Ядром концепта является лексема небо. Она своего рода душа человечества, его надежды и ожидания, хранитель всего самого сокровенного. Репрезентантами лексемы являются существительные небо, небеса, небосвод, небосклон, бездна, метафорическое словосочетание звёздный океан:

Тянулись тучи *по небу* понуро («Космодром Байконур»)

Нависший низко *небосвод*

как будто врылся в снег («Это – родина моя!»)

Как стало людно в *звёздном океане!* («Пространство»)

Когда-то так же *небеса*

здесь предо мною пламенели... («Путиами правды»)

Но звезды мне твердят: «Мы жизнью налиты.

Мы из семян огня растем и в *безднах* зреем» («Сонет № 24»)

Недосягаемость неба обоснована некоей противопоставленностью земле, с одной стороны, а с другой – неразрывной связью с ней. Известно, что мифологизированная структура космоса трёхчленна: верхний мир (небо), средний (земля) и нижний (подземное царство). У поэта структура космоса двучленна. Она состоит из верхнего мира (неба и небесных светил) и нижнего (земли, строений, человека). Эти два яруса очень тесно взаимосвязаны между собой:

..из края в край – *все небо в поздний час*

не звёздами сверкает, а глазами

людей, туда стремившихся до нас... («Вселенная – открытый океан»)

Земля! И вид её не изменился.

Сегодня в космос он с неё взлетел,
Сегодня ж на неё и возвратился («108 минут»)

Наиболее притягательным для поэта является небо в тёмное время суток, так как только с наступлением темноты можно увидеть всю красоту небесного купола, усеянного созвездиями и освещённого тусклым светом луны:

И люди осторожно, постепенно
впускают в душу и цветенья пену,
и *нагруженный звездою небосклон* («В больнице»)
речная ширь по-старому колышет –
как баржу с грузом – *звёздный небосвод*
(«Вселенная – открытый океан»)

По- старому на волны и на крыши
Луна с небес осенний холод льёт («Вселенная – открытый океан»)

Второй составляющей ядра концепта «Космос» являются звёзды. Звезда воспринимается поэтом как нечто таинственное, неизведанное, но притягательное и ценное. Репрезентантами лексемы являются существительные звезда, созвездия, окказионализм *звёзды*, прилагательное *звёздный*, наречие *звёздно*:

Ночь. *Звёзды* стерегут большую тишину («Сонет № 4»)
... *созвездия* молчат и не дают ответа («Сонет моей звезды»)
нагружённый звездою небосклон («В больнице»)

Как стало *звёздно* людям на Земле! «Как стало *звёздно* людям!»

Образ звезды традиционно выступает в символическом значении судьбы, рока, связи жизни человека с высшим началом, идущим от веры древних в то, что человеческими судьбами управляют звезды. Но звезда в поэзии Вышеславского порождает другой семантический ряд: отрицание божественного начала, стремление постичь, понять, укротить неподвластное ранее человеку космическое пространство:

Он [главный конструктор ракет] людям *тропы звёздные торит*,
Он, смертный, *звёзды новые творит*,
ей-богу, он – талантливее бога! («Сонет № 23»)

Космическая реалья, таким образом, обретает чётко обозначенную цель – смысл жизни, движение по путеводной звезде:

И, всматриваясь в *звёздные края*,
Я думал: и моя там светит где-то... («Сонет моей звезды»)

Таким образом, с одной стороны, звёзды – символы счастья, реальных высот неугасимой человеческой мечты:

Любой из нас, путь начиная снизу,
достичь стремится *звёздной высоты* («Сонет № 15»)

Спроси у звёзд, – они-то знают
о том, как я тебя люблю («Сонет № 13»)

Внимательных *звёзд мерцание*:

слушает мироздание песню земной любви («Сонет № 14»)

И в то же время звезда – светило, которое озаряет жизненный путь человека, указывает на непреложные истины и становится ориентиром движения, продвижения к цели:

Как бы ни были звёзды от нас далеки,
Но их сила вливается в мышцы руки,
человечеству звёзды расти помогают!
(«Человечеству звёзды расти помогают»)

Другой смысловой аспект образа звезды – она выражение постоянства вечных истин и степени отдалённости или близости человека к ним:

Ничто не может стыть на старом рубеже.
Нет смерти. *Жизнь горит от звёздного накала* («Сонет № 28»)

Важным компонентом концепта «Космос», находящимся в приядерной зоне, является солнце как небесное светило, всегда сопутствующее небу и освещающее путь лирического героя. Данный компонент репрезентируется в текстах Вышеславского следующими лексическими средствами: существительными солнце, светило, метафорическим словосочетанием солнечная гиря:

Стремилась люди вырваться давно
туда, туда, где *солнце* зажжено
и толщу тьмы просверливает буром («Сонет № 30»)
..светило – в небе,
трактор – в поле... («Это – родина моя!»)
..Выкатилась солнечная гиря,
чашу перевесила весны! («Сонет № 24»)

В изображении данного образа воплощена типичная оценка видения мира: чередование дня и ночи; закономерная динамика захода и восхода солнца. В чередо и смене суток автор представляет все происходящее в мире как круговорот – смену одних событий другими, следующими в заданном порядке, по аналогии. Рассветы и закаты солнца свидетельствуют о том, что на земле все упорядоченно, гармонично. Во вселенной действует свой определённый и закономерный порядок, который влияет и на человеческую жизнь:

А назавтра – *солнце* в поднебесье,
и снега теряют равновесье, русла рек становятся тесны («Сонет № 24»)

Автор погружает читателя в мир звёздного пространства, в котором солнце обладает необыкновенной, неземной мощью:

И *солнце*, рассыпаясь по лиману,
Неутомимо ткёт и ткёт лучами... («Раскопки»)
..Рассветное солнце пылает в пыли («Митинг на могиле...»)

Лирический герой мысленно устремлён ввысь, поэтому всё, что происходит на земле, так или иначе связано с небесным светилом. Оно не только символизирует свет и противопоставляется тьме, но сопутствует всему живому на земле, дарит тепло и даёт начало новой жизни. Созерцание солнца рождает мысли о всеединстве человека, неба и земли, о слиянии человека с природной гармонией:

Корабельные эти святыни,
этот *солнцем* пропитанный край... («Дыхание веры»)
Не божий дух пронизывает мглу,
А *солнце* южное, все из горячей плоти... («Сонет № 5»)
..где солнце мы встречали в горах,
А на волнах в байдарке провозжали... («Земля – одна»)

Таким образом, солнце, как и звезды, – постоянный структурообразующий мотив стихотворений поэта. Оно выражает множество смыслов. От философского:

Заря полощет листья клена,
А я под ним в пыли земной
Смотрю коленопреклоненно
На *солнце*, мыслящее мной.

До солнца, так материализованного поэтом в земные предметы, что его можно потрогать рукой:

Солнце стекало под лезвием кос,
солнце блесело на потных руках,
солнце дрожало на крыльях стрекоз,
солнце купалось в густых облаках.

На ближней периферии концепта «Космос» находится луна. Она менее частотна в творчестве поэта, однако играет немаловажную роль в создании концепта. Луна воспринимается лирическим субъектом как небесное тело, видимое ночью, способное излучать (отражать) свет. Называя луну, автор использует созданный им самим синонимический ряд: существительные луна, полнолуние и метафорические словосочетания лунный глаз, лунный диск, бессонное светило:

Я в думках о тебе всю ночь не сплю опять,
в окошке *лунный глаз*, кося, следит за мною («Сонет № 4»)
И лишь *бессонное светило* вошло с заречной стороны... («Невеста»)
Вот *полнолунием* доверху полна
над побережьем дышит тишина («Звезда упала»)

Образ луны в лирическом контексте поэта – это, прежде всего, пейзажная реалья в её эмпирическом изображении:

виснут ботвою созвездья в тумане,
вызрела за ночь *луна* («Обсерватория над Бугом»)
И вокруг своей оси вращаясь,
Накреня *белую луну*... («Щиро дякуєм»)

Наравне с этим значением внимание к космическому пространству в поэтическом мире Вышеславского подкрепляется образом луны как спутницы нашей планеты:

Но радиоволна с моей родной Земли
ко мне и на *Луну* твой голос доплеснула... («Сонет № 3»)
..на жизнь свою смотрю со стороны
и вижу свет её и все изъяны,
как тени на поверхности *Луны* («Сонет № 6»)
В морях *Луны* мы якорь бросим скоро... («Сонет № 31»)
В поэзии Вышеславского луна устойчиво окрашена в белый цвет:
И вокруг своей оси вращаясь,
Накреня *белую луну*... («Щиро дякуєм»)
Лунный диск как бы *очерчен мелом*... («Сонет № 9»)

В лирике поэта луна менее динамична, чем солнце. Она занимает почётное место на небе, следит за всеми с небесной высоты, воспринимается как неотъемлемая часть тёмного времени суток, вечная спутница звёзд и Вселенной:

Луна с небес осенний холод льет... («Сонет № 5»)

Что примечательно, луна находится всегда на небе, никак не пытаясь сблизиться с землей, тогда как остальные составляющие концепта «Космос» в большей или меньшей степени тесно взаимосвязаны с землей, в частности, с человеком:

Мне с *лунных гор* в невозмутимой выси

была видна отчетливо Земля... («Сонет № 9»)

Для Вышеславского космические объекты, составляющие концепт «Космос», сродни живым существам. Именно поэтому, на наш взгляд, основным художественным приёмом для создания их поэтических образов автор выбрал такую разновидность метафоры, как олицетворение:

Став от меня наискосок,

Луна поглаживает кротко... («Случайное»)

Крымское *солнце целовало* тебя («Край человеческой красоты»)

На небо *солнце выезжает*... («Это – родина моя!»)

Кружится небо, как гончарный круг («Вселенная – открытый океан»)

Звезда ушла. Не обернулась («Сонет № 25»)

Ночь. *Звезды стерегут* большую тишину («Сонет № 4»)

Созвездья смотрят молодо и ново («Сонет № 17»)

Таким образом, подавляющее число репрезентантов концепта «Космос» являются прямыми номинациями соответствующих объектов. Отметим, что среди них встречаются составные наименования, такие, как метафоры: открытый океан (вселенная), звёздный океан (небо), лунный глаз, лунный диск, бессонное светило (луна), солнечная гиря (солнце).

Литература

1. Вышеславский Л. Н. Звездные сонеты / Л. Н. Вышеславский. – М.: Советский писатель, 1962. – 104 с.
2. Вышеславский Л. Избранные произведения / Л. Вышеславский. – К.: Дніпро, 1984. – 215 с.
3. Вышеславский Л. Н. Близкая звезда: лирика / Л. Н. Вышеславский. – К.: Дніпро, 1987. – 261 с.
4. Вышеславский Л. Н. Звездные сонеты и земные строфы / Л. Н. Вышеславский. – К.: Дніпро, 1980. – 342 с.
5. Пименова М. В. Типы концептов и этапы концептуального исследования / М. В. Пименова // Вестник Кемеровского государственного университета, 2013. – С. 127–131.

Сватухин Ю.Ю.

Студент-магистрант
Луганский Национальный Университет
имени Тараса Шевченко
г. Старобельск – Украина

**ВЫРАЖЕНИЕ СОЧУВСТВИЯ
ПУТЁМ САРКАСТИЧНОГО ВЫСКАЗЫВАНИЯ
В ПРОИЗВЕДЕНИИ У.С. МОЭМА «ОСТРИЁ БРИТВЫ»**

**SYMPATHY OF SARCASM
IN THE NOVEL «THE RAZOR'S EDGE» BY W.S. MAUGHAM**

Аннотация: В статье рассматривается стилистический приём сарказма со стороны положительного явления речи, выражающего сочувствие на примере романа британского писателя У.С. Моэма.

Annotation: In the following article the sarcasm as positive phenomenon of speech is depicted. The materials are based on the novel «The razor's edge» by S.W. Maugham.

Ключевые слова: сарказм, сочувствие, роман «Остриё бритвы», картина мира.

Key words: sarcasm, sympathy, the novel «The razor's edge», picture of the world.

Современная литература первой половины XX века, как и классическая литература других эпох, являясь достоянием человечества, имеет достаточно большой как эстетический, так и теоретический интерес в разделе её изучения. В классической прозе, особенно британских её представителей, имеется подходящий материал для изучения процессов, касающихся непосредственно вопросов употребления различных явлений речи в сфере стилистики. Художественное произведение рассматривается как эстетическое воплощение вариантов употребления стилистических приёмов и оборотов речи в различных жизненных ситуациях. Таким образом, в романе У. С. Моэма «Остриё бритвы» («The razor's edge») на протяжении всего произведения речь действующих лиц проходит через тонкую грань сарказма,

с помощью которого в свою очередь выражается оригинальность изречения и, в особенности, сочувствия.

Сарказм как один из видов юмора имеет важную отличительную особенность, которая состоит из возможности вести беседу, обладающей серьёзностью смысла изречения на грани тонкого юмора. Практическое употребление сарказма в речи, как правило, не является редкостью, но, не смотря на это, данный приём может определять не только негативные черты чего-либо через язвительную насмешку, но также посредством этого приёма можно сопереживать человеку.

Труды, посвященные исследованию явления приёма сарказма в речи, как литературной так и разговорной, отображаются в работах следующих исследователей: А.И. Дырина, И.А. Антонио, Л.В. Федоренко, Н.В. Ширяева, А.П. Квятковский, М.М. Филиппова, И.С. Арутюнова, А.И. Усманова, С.М. Коновалов и др.

Сарказм (греч. *sarkasmos*, от *sarkazo*, букв. рву мясо) – вид комического; суждение, содержащее едкую, язвительную насмешку над изображаемым, высшая степень иронии [1, 934].

Сарказм – сатирическая по направленности, особо едкая и язвительная ирония, с определённой резкостью изобличающая явления, особо опасные по своим общественным последствиям [2, 340].

Сочувствие – отзывчивое, участливое отношение к переживаниям, несчастью других [3, 753].

Цель данной работы заключается в исследовании положительных характеристик приёма сарказма в речи на примере произведения британского писателя У. С. Моэма «Остриё бритвы».

Ирония и сарказм являются отражением морально-этических ценностей в языке, так как имеют семантической основой субъективно-оценочную модальность, которая представляет субъективное отношение конкретного человека к окружающему миру. Таким образом, в британской лингвокультуре ирония и сарказм относятся к составляющим морально-этической категории и выступают средством социально-коммуникативной регуляции [5, 18].

Исходя из этого, что приём сарказма – предмет социального развития, который находит своё существование в разно-стилевом языке общества, где каждому народу мира присуще своё проявление картины саркастичного предмета речи.

В. Гузикова в своём исследовании предполагает языковую картину мира как специфические особенности национального языка, в которых зафиксирован уникальный общественно-исторический опыт определённой общности людей, которые создают для носителей этого языка не какую-то иную неповторимую картину мира, отличную от объективно существующей, а лишь специфическую окраску этого мира, обусловленную национальной значимостью предметов, явлений, процессов, избирательным отношением к ним, которое порождается спецификой деятельности, образа жизни и национальной культурой данного народа [6, 10].

Взяв за опытный образец реплики некоторых центральных персонажей, и проанализировав случай сарказма в данном произведении, можно отметить данный стилистический приём в двух направлениях: высказывание правды, выражая доброжелательность к субъекту и высказывание правды с целью задеть чувства собеседника, но тем самым подчеркнуть иное его преимущество.

«Do you know where he lives?»

«The only address we've ever had is the American Express».

«Like a traveling salesman or a school-teacher on vacation. I shouldn't be surprised if he was with some little trollop in a studio in Montmartre» [4, 60].

Несмотря на то, что Эллиот (Elliott) является родственником субъекту, этот факт не может считаться объективным с точки зрения стиля речи, а скорее всего относительным. Поэтому лишь точно и аккуратно подобранные слова «**Like a traveling salesman or a school-teacher on vacation**» и доказывают доброе отношение к упоминаемому собеседнику, а именно в данном случае демонстрируется сопереживание человеку через насмешку над его простотой человеческой природы. В точности также как и следующие выдержки из текста: «**He tells me he hasn't any evening clothes, – Elliott sniffed**» [4, 62].

Следующий пример показывает схожий, однако несколько иной смысл, так как здесь прослеживается как сдержанность высоко негативных эмоций по отношению к собеседнику, а также желание угодить востребованной аудитории, в данном случае гостям. Таким образом, выражается переживание из-за возможности испортить вечер некоторым субъектам.

«I think I ought to tell you that I'm no longer engaged to Larry, – said Isabel»... «Tut, – cried Elliott, – That'll put my luncheon table out for tomorrow. How on earth am I going to get another man at this short notice?» [4, 80].

Критика к мужскому равнодушию по отношению к гардеробу выражена известной исторической шуткой по отношению к американской культуре, таким образом, здесь изображена борьба стереотипов, – женщина сочувствует мужчине не имеющему вкуса:

«Do you like her dress? I chose it for her myself», «It's pretty and suitable. But of course she has no chic», «One has to have reached your ripe maturity to have your chic, dear friend». And respond of de Florimond's answer is the following: «I'm sure that in your fairly land of gangsters [votre beau pays d'apaches] they will hardly miss something that is so subtle and so inimitable» [4, 64].

Намёк на женитьбу с корыстными побуждениями выражен сдержанной фразой, не имеющей неприличных черт, скорее ложной лестью.

«Widely open on observation daring critique almost complete full-saturated with a sense of mockery».

«No one could ever say that of you, my poor Louisa», «Though heaven knows, you've had every chance» [4, 80].

Следующая сноска демонстрирует как можно без оскорбления традиционных обычаев, объяснить положение вещей даже отметив преимущества человека привыкать к жизненным ситуациям:

«– Are you very much in love with Larry? – God damn you, I've never loved anyone else in all my life. – Why did you marry Gray? – I had to marry somebody. He was mad about me and Mamma wanted me to marry him» [4, 164].

В данном примере двое собеседников считают субъекта не определившимся в жизни молодым человеком, даже глупцом, однако, этот субъект в действительности дорог им, поэтому через сатиру оба собеседника выражают своё мнение через шутку, проявляя сочувствие к своему другу. Пример сочувствия выдан автором через едкий

сарказм. Это объясняется лишь тем, чтобы, даже обсуждая своего друга за спиной, не унизить его и не выдать его слабости:

«Poor Larry, – she giggled, – You're not going to suggest that he's learning Greek to cook up a bank robbery» [4, 89], а также другой, ещё более «колючий» пример: «Perhaps he won't. It's a long, arduous road he's starting to travel, but it may be that at the of it he'll find what he's seeking», «What's that?», «Hasn't it occurred to you? It seems to me that in what he said to you he indicated it pretty plainly. God», «God! – she cried» [4, 91].

Насмешка над не равным по сословию человеком скрыта язвительной насмешкой, выраженной повторением. Этот сарказм выражает сочувствие человеку, который желает соответствовать более высшему уровню:

«He's nothing but a dirty little snob, and if there's one thing in the world I detest and despise it's snobbishness. He'd have been nowhere except for me. Would you believe it, his father makes office furniture. Office furniture» [4, 123].

Метафорический вариант саркастического осмеяния своих духовных и материальных качеств, и в тоже время сочувствия самому себе в утрате определённых возможностей:

«And what about you, Elliott? – I asked», «Oh, I'm not complaining, – he answered airily, – God tempers the wind to the shorn lamb» [4, 129].

У.С. Моэм (W.S. Maugham) как один из самых ярких представителей британской классической литературы, является мастером слова и приводит самые подходящие жизненные ситуации, где необходимо умело применить нужное слово. Доказательством этому служит искусная игра реплик, где даже такой традиционно стилистический односторонний приём языка как сарказм становится инструментом сочувствия, сопереживания. Благодаря содержанию смысла сообщения приём сарказма может иметь двойственную структуру – традиционную (сатира) и выражение сопереживания (путём комического).

Литература

1. Литературная энциклопедия терминов и понятий под ред. А.Н. Николютина. Институт научн. информации по общественным наукам РАН. – М.: НПКиИнтел-вак, 2001. – 1600 стб. 934 с.
2. Словарь литературоведческих терминов Ред.-сост.: Л.И. Тимофеев и С.В. Тураев М.: Просвещение, 1974. – 509 с.
3. Ожегов С.И. и Шведова Н.Ю. Толковый словарь русского языка: 80000 слов и фразеологических выражений / Российская академия наук. Институт русского языка им. В.В. Виноградова.– 4-е изд., дополненное. – М.: ООО А ТЕМП, 2006. – 944 с.
4. Моэм У.С. Остриё бритвы. Книга для чтения на английском языке. Комментарии М.В. Дьячкова. – М.: Издательство «Менеджер», 2005. – 320 с.
5. Дырин А.И. Ирония и сарказм как речезыковые средства отражения морально-этических ценностей британского социума (на материале произведений современной художественной британской литературы): автореф. дис. на соиск. учен. степ. к. филол. н.: специальность 10.02.19 <Теория языка> / Дырин Антон Игоревич; [Моск. гос. обл. ун-т]. – Москва, 2012. – 19 с. ; 21 см. – Библиогр.: с. 18-19 (7 назв.)
6. Гузикова В. В. Лингвокультурологическая специфика фразеологических единиц английского языка: (На материале прозы С. Моэма ее переводов на рус. яз.): Автореф. дис. на соиск. учен. степ. к.филол.н.: Спец. 10.02.20 / Гузикова Валентина Викторовна; [Урал. гос. пед. ун-т]. – Екатеринбург, 2004. – 20 с.; 21 см. – Библиогр.: с. 20 (8 назв.)

ПЕРЕКЛАД ЯК ЗАСІБ МІЖКУЛЬТУРНОЇ КОМУНІКАЦІЇ

Ключові слова: переклад, міжкультурна комунікація, національно-культурні особливості мови, переклад тексту, міжмовна комунікація, мова.

Keywords: translation, intercultural communication, national and cultural features of language, translation of the text, inter-language communication, language.

В наш час, стрімкий розвиток міжнародних зв'язків свідчить про необхідність переосмислення ціннісних орієнтирів і готовності до вільної комунікації в різноманітних соціокультурних умовах. Саме тому, з кожним роком зростає потрібність не тільки у кваліфікованих знавцях іноземної мови, а також у спеціалістах, які володіють умінням враховувати в процесі перекладу національно-культурні особливості мови.

Можна вважати мову та переклад невід'ємною складовою кожної культури. Як стверджує В.Н. Комісаров «Переклад – це, безсумнівно, дуже давній та важливий різновид людської діяльності. Без нього важко було б уявити такі важливі історичні події як: створення великих імперій, населених численними та багатомовними народами, утвердження культури правлячої нації, розповсюдження релігійних та соціальних вчень» [1].

У роботах вітчизняних і зарубіжних вчених підкреслюється особлива роль, яку відіграє переклад в розвитку культури, науки, економіки, літератури і самої мови спілкування. Тому, під час активного співробітництва різних країн, у світі особливого значення набуває міжкультурна комунікація.

Служачи засобом спілкування людей різних національностей, переклад є засобом міжмовної і міжкультурної комунікації. Згідно А.Д.Швейцера «переклад може бути визначений як односпрямований і двофазний процес міжмовної і міжкультурної комунікації, при якому на основі цілеспрямованого («перекладацького») аналізу первинного тексту створюється вторинний текст (метатекст), що заміняє первинний в іншому мовному і культурному середовищі... Процес, що характеризується, як установка на передачу комунікативного ефекту первинного тексту, частково модифікується відмінностями між двома мовами, двома культурами і двома комунікативними ситуаціями. [4].

Переклад – це акт не тільки лінгвістичний, а й культурний, акт комунікації на роздоріжжі культур. Процес перекладу завжди має два аспекти – мова і культура, так як вони неподільні. Мова і культура взаємопов'язані: мова не тільки висловлює культурну реальність, а й надає їй форму. Сенс лінгвістичного елемента зрозумілий тільки тоді, коли він узгоджується з культурним контекстом, в якому вживається. Перекладачі повинні приділяти велику увагу відмінностям країн при перекладі тексту з мови однієї культури на мову іншої. Однією з основних характеристик перекладу є «ситуація подвійного послання», коли перекладачеві доводиться пов'язувати культурний контекст вихідного тексту і культурно-комунікативні особливості тексту перекладу [5].

Переклад являє собою один з видів мовного посередництва. До видів мовного посередництва відносяться також реферування, анотування, переказ, резюме. Розріз-

няються вони обсягом і формою переданої інформації. Переклад відрізняється від скороченого викладу, переказу та інших форм відтворення тексту тим, що він є процесом відтворення єдності змісту і форми оригіналу. «Перекласти, отже висловити правильно і повно засобами однієї мови те, що вже виражено раніше засобами іншої мови» [3].

Елементи культури виступають загальнозначущими для представників різних культур, їх зміст зумовлений спільними для всієї людської спільноти духовними цінностями, що сформувалися протягом тривалого процесу розвитку. Кожна культура має свою неповторність, пізнавати яку означає пізнавати особливості конкретного народу, розуміти його психологію та філософію. Різні мови, безумовно, по-різному розглядають один і той самий світ, позначають одні ті самі реалії. Але не мова, а народ створює свою культуру, а культура так або інакше знаходить своє відображення в мові.

Міжкультурна комунікація як особливий вид комунікації припускає спілкування між носіями різних мов і різних культур. Безперечним прикладом міжкультурної комунікації може бути представлений переклад текстів, як знак певної культури, який знаходиться в складних відносинах з культурним контекстом минулого, теперішнього і майбутнього. Оскільки текстовий вплив досягає максимального ефекту за наявності у співбесідників спільного соціального досвіду і професійних знань, тому важливим аспектом перекладу виступає формування міжкультурної комунікації у сприймачів нової культури. Кожен лексичний елемент в розвиненій мові вводиться виключно завдяки перекладу.

Одним із принципових моментів при розгляді перекладу є розуміння, що спілкування є взаємодія індивідів, в якому комуніканти постають як суб'єкти культури, представники певної лінгвосоціокультурної спільноти. А переклад, як вид посередництва є не тільки засобом міжмовної, а й засобом міжкультурної комунікації. Розгляд перекладу як міжкультурної комунікації впливає з розуміння мови як компонента культури, як єдиного соціально-культурного освіти, а культури як сукупності матеріальних і духовних досягнень суспільства, що включає всю багатогранність історичних, соціальних і психологічних особливостей етносу, його традиції, погляди, цінності, інститути, поведінку, побут, умови життя – словом, всі сторони його буття і свідомості, у тому числі і мову. При такому розумінні мова трактується як єдине соціально-культурна освіта, відображає особливості етносу як носія певної культури, що виділяє і відрізняє його серед інших культур.

Список літератури

1. Комиссаров В. Н. Теория перевода (лингвистические аспекты) / В. Н. Комиссаров. – М.: Высшая школа, 1990. – 254 с.
2. Тер-Минасова, С.Г. Война и мир языков и культур: Вопросы теории и практики межъязыковой и межкультурной коммуникации / С.Г. Тер-Минасова. – М., 2007.
3. Федоров А.В. Основы общей теории перевода (лингвистические проблемы): Для ин-тов и фак. иностр. яз. Учеб. пособие / А. В. Федоров ; Отв.ред. Л. С. Бархударов. – 4-е изд., перераб. и доп. – М.: Высшая школа, 1983. С.75.
4. Швейцер А.Д. Теория перекладу: Статус, проблеми, аспекти. М, 1988. С. 75
5. House Juliane Translation. Oxford Introduction to Language Study ELT. – OUP Oxford, 2009. С.134

Дроф'як Надія Іванівна

Асистент кафедри іноземних мов
Факультет міжнародних відносин
Львівський національний університет
ім. Івана Франка

ГРАМАТИЧНА КОНСТРУКЦІЯ ЯК ОДИНИЦЯ АНАЛІЗУ ТА РЕПРЕЗЕНТАЦІЇ

Ключові слова: конструкція, синтаксична структура, уніфікація, семіотичний цикл

Keywords: construction, syntactic structure, unification, semiotic cycle

В царині лінгвістичних наук конструкційна граматики посідає досить вагоме місце. Будучи відносно новим напрямом у сфері досліджень лінгвістичної парадигми, граматики конструкцій стала основою для дослідження усіх рівнів мови – фонетичного, граматики, лексичного, прагматики. Будучи знаково-базованою теорією мови, яка організована навколо поняття *граматики конструкції*, що являє собою кореляцію між формою та змістом, вона виступає основною одиницею аналізу та репрезентації. Основоположним принципом цього напрямку є твердження, що між традиційними рівнями мови немає чітких меж, вони утворюють єдиний простір, а одиниці всіх мовних рівнів від морфеми до висловлювання і цілого тексту трактуються як конструкції.

Звертаючись до витоків граматики конструкцій, варто згадати, що вона сягає корінням ще праць Сосюра, що стосуються мовного знаку. Одним з основоположних принципів лінгвістики є поняття мовного знаку Сосюра, як довільного поєднання форми та змісту [1]. Згодом лінгвісти почали досліджувати ідею, що такі довільні поєднання можуть бути не тільки корисною концепцією для опису слова або морфеми, але, що, можливо, всі рівні граматики опису включають такі поєднання. Це розширене уявлення про мовний знак Сосюра стало відоме як *конструкція* (включаючи морфеми, слова, словосполучення, ідіоми), а різні лінгвістичні підходи, які досліджують цю ідею були названі *граматикою конструкцій*.

Основоположні принципи граматики конструкцій беруть свій початок у наукових дослідженнях Чарльза Філмора та його послідовників з Каліфорнійського Університету в Берклі і відносяться до 1980-х – 1990-х років минулого століття. Перші спроби становлення граматики конструкцій припадають на період, коли в західній лінгвістиці все ще домінує генеративна парадигма. Впродовж десятиліть мову було прийнято описувати у вигляді абстрактних синтаксичних структур і правил, а все, що не вписувалося в них, пояснювали особливостями семантики окремих слів [2]. На противагу такому підходу, граматики конструкцій стверджує, що аналіз усіх можливостей граматики необхідно почати зі спроби забезпечити адекватний опис того, що отримало назву як “другорядні” одиниці мови. Таким чином, головною метою граматики конструкцій є розробити таку систему опису мови, в якій марковані конструкції (тобто більшою чи меншою мірою ідіоматизовані структури) пред-

ставляються у тій же формальній системі, що і регулярні, 'ядерні' моделі [7, 1]. В одній з головних статей цієї теорії «Механізми граматики конструкцій» Ч. Філмор зазначає, що граMATика конструкцій має в своїй основі деякі подібні положення з іншими лінгвістичними теоріями, однак відрізняється від них своєю орієнтацією на одночасний опис граматичних структур, їх семантики і прагматичних функцій, а також ретельним аналізом найменших деталей тих одиниць, які називають другорядними конструкціями мови [8, 36].

В іншій праці, присвяченій конструкції, Філмор теж пропагує цілковито інший підхід до опису граматичних структур, констатує, що "... constructions on our view are much like the nuclear family subtrees admitted by phrase structure rules" [9, 501]. Деталізуючи таке визначення, науковець вказує на те, що:

- конструкції охоплюють значно ширший діапазон, аніж речення;
- конструкції обумовлюють не тільки синтаксичну, але й лексичну, семантичну та прагматичну інформацію;
- лексичні одиниці, які є частиною синтаксичної конструкції можуть самі розглядатись як конструкції;
- конструкції можуть бути ідіоматичними в тому сенсі, що громіздка структура може передавати таке семантичне чи прагматичне значення, яке цілковито відмінне від семантики менших складових елементів цієї конструкції [9].

Отже, граматична конструкція – це "... any syntactic pattern which is assigned one or more conventional functions in a language together with whatever is linguistically conventionalized about its contribution to the meaning or the use of structures containing it..." [8,36]. На рівні синтаксису будь-яка конструкція характеризується зовнішніми та внутрішніми властивостями. Говорячи про зовнішні семантичні ознаки конструкцій, звертаємось до властивостей конструкції як єдиного цілого, тобто всього того, що знає людина про цю конструкцію з огляду її релевантності у певному контексті. Внутрішні ознаки становлять опис її складових елементів [8].

В даний час дослідження у сфері конструкційної граматики включає декілька напрямів, що частково відрізняються у підходах до трактування основної одиниці аналізу та системами формального запису. Серед них: Berkeley Construction Grammar (Ch. Fillmore, P. Kay), Sign-Based Construction Grammar (H.C. Boas, I.A. Sag), Fluid Construction Grammar (L. Steels), Embodied Construction Grammar (B. Bergen, N. Chang), Radical Construction Grammar (W. Croft), Cognitive Construction Grammar (H.C. Boas, A. Goldberg).

Перший напрям, що відкрито проголосив себе як граMATика конструкцій – це граMATика конструкцій Берклі (*Berkeley Construction Grammar (BCG)*). Розвідки у цій галузі з'явилися наприкінці 1980-х на початку 1990-х років [8; 9; 10]. Цей напрям зосереджується на формальному аспекті конструкцій та використовує для опису синтаксису модель, що базується на уніфікації. Філмор вказує, що характерною рисою граматики конструкцій є "...insistence on simultaneously describing grammatical patterns and the semantic and pragmatic purposes to which they are dedicated" [8,36]. Іншим постулатом, на якому наполягає граMATика конструкцій Берклі є те, що жодна лінгвістична одиниця чи структура не може вважатися центральною чи набувати важливішого статусу. Всі лінгвістичні одиниці однаково значимі для опису загальної граматики мови [1].

Згодом граматики конструкцій Берклі поєдналася з формалізованою граматиною теорією Head-Driven Phrase Structure Grammar (граматиною лексично заданих фразових структур). В результаті такого поєднання утворився новий напрям під назвою знаково-базована граматики конструкцій (*Sign-Based Construction Grammar (SBCG)*). Цей напрям поєднав ідеї, що розвинулись за чверть століття досліджень у галузі Head-Driven Phrase Structure Grammar (HPSG) з розвідками у сфері традицій Berkeley Construction Grammar (BCG). Основною метою знаково-базованої граматики конструкцій є розширити емпіричне покриття HPSG та надати BCG більш стійке теоретичне підґрунтя. Знаково-базована граматики конструкцій визнається як формалізована версія граматики конструкцій Берклі з декількома безпосередніми змінами у системі позначень. Основні положення цього напрямку конструкційної граматики викладені такими лінгвістами як Н.С. Voas та І.А. Sag у статті “Sign-Based Construction Grammar”, зводяться до того, що будь-які лінгвістичні об’єкти моделюються на основі чітко-визначених структур (матриць); мова складається з набору певних знаків, а знак є абстрактним поняттям, який існує на межі форми та значення; граматики є системою певних обмежень, які працюють як один механізм, що “ліцензує” та розмежовує знаки певної мови. Зрештою “...constructions, the constraints on classes of signs and their components, are organized into a regime..... that allows generalizations of varying granularity to be stated simply” [11, 5]. Цей напрям граматики конструкцій вважають аналітично-точним, що сприяє прозорішому емпіричному передбаченню та спростуванню, підвищеній порівнюваності даних між мовами та загальній теоретичній ясності. Як зазначають автори, “...in this way, constructions serve as descriptive and analytical tools for cross-linguistic comparisons that capture both language specific (idiosyncratic) properties and cross-linguistic generalizations” [11, 20].

Fluid Construction Grammar пропонує уніфікований механізм для парсингу та продукування мови [11; 12; 13]. Цей напрям конструкційної граматики інтегрує багато понять з сучасної комп’ютерної лінгвістики, таких як структура ознак та обробка мови на основі принципу уніфікації. В одному з останніх досліджень “The basics of Fluid Construction Grammar” автор зосереджує увагу на конструкційних схемах та їх застосуванні в процесі засвоєння та продукування [13]. Автор вводить поняття семіотичного циклу (semiotic cycle), тобто певної лінгвістичної взаємодії між мовцем та слухачем, який складається із:

- сприйняття та дії (*Perception and Action*): і мовець, і слухач повинні зрозуміти спільний контекст щоб створити певну модель взаємодії;
- концептуалізація (*Conceptualization*): висвітлення мети комунікації та виділення відповідного концепту в об’єктивній реальності, щоб досягнути цієї мети;
- продукування (*Production*): мовець конвертує значення у висловлювання, яке базується на лексичних та граматичних структурах певної мови;
- відтворення (*Rendering*): мовець використовує результат усього процесу сприйняття та продукування, щоб передати висловлювання у письмовій чи усній формі.

Щоб досягнути повного розуміння слухач проходить через такі етапи семіотичного циклу:

- специфікація (*De-rendering*): виділення базових рис з усього набору фонетичних, лексичних та інтонаційних компонентів;

–засвоєння (*Comprehension*): слухач знаходить відповідні структури, використовуючи власний лексикон та граматику, що відповідають висловлюванню. Цей процес зазвичай називають парсингом;

–інтерпретація (*Interpretation*): слухач інтерпретує це значення відповідно до власної моделі світобачення і діє відповідно з ним [12,3].

Embodied Construction Grammar базується на формальному лінгвістичному аналізі для інтегрування моделі відтворення мовного зразка та розуміння його суті. В його основі спроба змодельювати когнітивні та нервові механізми, які є базовими щодо людської лінгвістичної поведінки, що відіграє вирішальну роль в обробці мови. Сприйняття певного висловлювання залежить щонайменше від двох чітко-окреслених процесів:

– аналізу для визначення того, які саме конструкції ілюструє висловлювання. Таким чином, „...the main product of this analysis is the semantic specification (semspec)” [4,147];

– обробки та відтворення цього висловлювання згідно з параметрами, які визначені відповідними конструкціями. Отже, „... the simulation process takes the semspec as input and exploits representations underlying action and perception to simulate (or enact) the specified events, actions, objects, relations, and states. The inferences resulting from simulation shape subsequent processing and provide the basis for the language user’s response.” [4,147].

Radical Construction Grammar є вагомим внеском у лінгвістичну теорію, а саме природу та статус граматичної категорії. Цей напрям конструкційної граматики має справу з внутрішньою структурою конструкцій. Він був заснований В.Крофтом та викладений у низці статей. Його інновація полягає у дослідженні цього питання з огляду на типологічну та функціональну перспективу. Згідно з основними тезами цієї теорії, висвітленими у “Radical Construction Grammar”, граматики конструкцій базується на таких основних принципах:

–граматичні категорії визначаються граматичними конструкціями, а не навпаки;

– відношення між конструкціями та синтаксичними елементами, які їй наповнюють розглядаються як частина і ціле;

–граматичні категорії є специфічними завдяки не тільки певним конструкціям, а й лінгвістичним особливостям [5].

Cognitive Construction Grammar має багато спільного з усіма іншими течіями граматики конструкцій. Однак її особливість полягає в певному акценті на психологічно-вірогідному використанні мови, центральним концептом якого вважається мотивація. Досліджуючи загальні когнітивні принципи, що служать формуванню структури мово-специфічних конструкцій когнітивна семантика використовується з позиції динамічного огляду на значення в контексті. Вагомий внесок у дослідження цього напрямку було зроблено такими лінгвістами, як А. Голдберг та Г. Воас [3; 6]

Різновекторне дослідження граматики конструкцій стало міцною основою для глибшого дослідження лінгвістичних одиниць. Адже вона розглядається як багатогранний символічний знак, який є комплексом синтаксичних, морфологічних і просодичних якостей. Отже, конструкційна граматики пропонує уніфікований підхід до аналізу всіх одиниць мови, як значущих, так і другорядних та представляє мову як єдиний цілісний організм.

Література

1. Жуковська В. Концептуально-методологічні засади граматики конструкцій // Наукові записки. Випуск136.- Серія: Філологічні науки (мовознавство). -Кіровоград, 2015.-с.255-259
2. Рахилина Е.В. Лингвистика конструкций // М.: Азбуковник, 2010.-583с.
3. Boas H.C. Cognitive Construction Grammar // The Oxford Handbook of Construction Grammar / T. Hoffmann, G. Trousdale (eds.) – Oxford: Oxford University Press, 2013 – P. 233-253.
4. Bergen B. Embodied Construction Grammar in Simulation-Based Language Understanding // Construction Grammars: cognitive grounding and theoretical extensions / J.-O. Ostman, M. Fried (eds.) – John Benjamins Publishing Company, 2009. –P. 147–190.
5. Croft W. Radical Construction Grammar. Syntactic Theory in Typological Perspective//.- Oxford University Press, 2001.-448p.
6. Goldberg A.E. Constructions: a new theoretical approach to language // Trends in Cognitive Sciences – Vol.7 – №5 – 2003 – PP. 219-224.
7. Kay P., Fillmore C. J. Grammatical constructions and linguistic generalizations: The What's x doing y? construction // Language, 75(1), 1999. – P.1- 33
8. Fillmore Ch. The Mechanisms of “Construction Grammar” //– BLS. – 1988. – №14. – P.35-55.
9. Fillmore Ch. Regularity and idiomaticity in grammatical constructions: The case of „Let alone“ // Language. – 1988. – №64 – P. 501–538.
10. Fillmore Ch. Syntactic Intrusions and the Notion of Grammatical Construction // – BLS – 1985. – №11. – P.73-86.
11. Sag I.A. Introducing Sign-Based Construction Grammar// CSLI Publications, 2012 – P. 1-28
12. Steels L. Design methods for Fluid Construction Grammar // A new formalism for the representation of lexicons and grammars/ Springer Verlag, Berlin, 2012. – P. 3- 36.
13. Steels L. Basics of Fluid Construction Grammar// Paper under review for constructions and frames. Institute for Advanced Studies (ICREA).-Barcelona, 2016.- P.1-41
14. Steels L. Design Patterns in Fluid Construction Grammar // Amsterdam, Philadelphia: John Benjamins Publishing Company, 2011. – 332p.

КОМУНІКАТИВНЕ ПОЛЕ СУЧАСНОГО ПУБЛІЦИСТИЧНОГО ДИСКУРСУ

Комунікативна тріада «автор-текст-читач» стала однією із найскладніших, найсуперечливіших, але й найпопулярніших проблем у сучасній публіцистиці та літературознавстві, а актуалізація відносин автора-критика-реципієнта відкрила широкі перспективи для дослідження літературно-критичних текстів, рецептивні ресурси якого невичерпні. Незважаючи на серйозні здобутки наратології в українській (Папуша І.[2], збірка «Studia methodologica» [4]) та зарубіжній (французькі структуралісти, чеські вчені) літературознавчій науці, переважна більшість праць досліджує художній текст. І це цілком вмотивовано, тому що наративний код чітко простежується саме в тексті оповідального характеру. А як же бути із літературно-критичним, адже і в цьому жанрі важливо зрозуміти та окреслити позицію як розповідача, так і реципієнта?

Одним із ключових аспектів дослідження сучасного літературно-критичного тексту є усвідомлення його перш за все комунікативної природи. У такий спосіб виокремлюються як основні елементи в наративній структурі літературно-критичного твору комунікація та діалог, котрий диференціюється так:

- діалог критика з читачем;
- діалог автора розвідки з тим письменником, якого він досліджує;
- діалог реципієнта з досліджуваним критиком митцем.

Відтак, літературна критика є відносною посередницькою ланкою між автором (письменником) і читачем: «Критика може залишити за собою лише відносне право на посередництво між автором і його «адресатом», виконуючи місію провідника, який сприяє формуванню смаку в «компетентного читача» (Шобер)» [3]. У процесі такого діалогу виникає критичний *дискурс*, пов'язаний з комунікативно-рецептивними факторами (про що писав М.Бахтін), який, на нашу думку, спрощено було б вивчати, не узгодивши модель наратора-критика. Оскільки наратив – це оповідь, яка може бути інтерпретована та розказана по-іншому, в тому числі мовою не тільки кіно чи живопису, а й літературно-критичною, науковою (рецензією, відзивом, статтею), ми прийняли такі робочі інструменти: наратор у літературно-критичному тексті – це суб'єкт повіствування, посередник між автором (літературним критиком) та художньо-критичним світом книги; уявна постать, що викладає для різнотипного читача перебіг подій та впливає на нього. Він не тільки аналізує, уособлює, а й перебуває поза межами цього тексту. У результаті таких «читацьких» спостережень узагальнюються його думки та відбувається формування рецептивних ресурсів тексту та психологічного ферменту його сприйняття (праці О.Потебні, Л.Виготського, Ігнатенко М., Г.Клочека, О. Червінської).

Розглянемо детальніше на прикладі книги Д.Донцова «Дві літератури нашої доби», яку вважаємо єдиним художнім організмом, суцільним явищем, вона складається із низки статей, у текстах яких можна помітити наратора. Припускаємо, що у цій книзі можна виокремити два типи: активний та поміркований. Структурована модель активного та пасивного розповідача функціонує завдяки таким специфічним

нарративним ознакам:

- зображення події із певного кута зору;
- оціночно-конотативного коментарю;
- мовно-стилістичним ознакам;
- інтонаційній тональності;
- персоносфері тексту.

Декаданс в українській літературі *подією*, яка є обов'язковою при рецептивному аналізі тексту. Наратор (і поміркований, і активний) сприймає та відтворює її, оглядаючи розвиток літератури з часів Т.Шевченка та Лесі Українки, при цьому детально зупиняючись на недоліках творчості сучасних йому письменників. Зазначену нами подію він досліджує із власної позиції, *свого кута зору*. При цьому розповідач у студії «Естетика декадансу» відокремлює та вивчає такі різноаспектні літературознавчі *проблеми*, як проблема природи, проблема пристрастей і конфліктів, долі, незламного Духа, життя та смерті, добра і зла, кохання, проблема процесу творіння, котрі у сукупності підтверджують думку наратора про те, що естетика декадансу – це «естетика втомлених, змучених, зрощених і заплаканих, спрагнених коліскової мелодії святого спокою, життя без змагань, духовних калік..» [1, 201-202]. Ці проблеми мов би «обрамляють» подію, створюють ефект непорушної колоцентричної єдності. Представимо комплекс цих проблем по відношенню до події схематично:

Докладно вивчаючи комплекс літературознавчих проблем наратор- (переважно, поміркований розповідач) удається нам зосередженим, серйозним, вдумливим аналітиком, спостерігачем літературного процесу, «історії літератури як історії проблем» [1, 176]. Він досліджує, ілюструє їх на прикладі поетичної творчості О.Олеся, Б.Лепкого, І. Франка, О.Кониського, М.Атаманюка тощо. Але подібна позиція, певний кут зору змушує його помітити і вказати на одні проблеми і не зважити на інші. Наприклад, поза його увагою залишилась чимала низка літературознавчих

питань, які при вивченні творчої спадщини вищеназваних поетів не були ним порушені (скажімо, ритміки, архітектоніки поетичного циклу, специфіки ліричного героя тощо).

Досліджуючи проблеми, що «обрамляють» подію у тексті, Д. Донцов репрезентує персональну особисту оцінку, конотацію. Наприклад, у статті «Естетика декадансу» першою докладно вивчається проблема природи. Вже на початку речення розповідач виразно оприлюднює власну персональну оцінку. Ми виокремили її курсивом: «Ось проблема природи, того *величного, гарного і страшного*, що окружає нас, що збуджує страх, зроджує забобони, викликає на герць, що формує вдачу людини й її настрої» [1, 178]. Ця сентенція містить передбачувану інформацію, бо розкриває і передає реципієнту сутність героїчного бурхливого світу, про що йдеться наприкінці цього ж речення. Це говорить про те, що «величне, гарне і страшне» – це недвозначна, конкретна оцінка-характеристика безпосередньо Д. Донцова, яка означає стан аналогічний, ідентичний, тотожний збудженому страху, зродженим забобонам, а думка розповідача націлена на те, щоб сформувати у реципієнта відповідний «настрій» [1, 178] – «афірмацію життя» [1, 177]. Отже, тут «величне, гарне і страшне» суголосне героїчному.

Як бачимо, ще до того, як навести приклад вірша «знаного українського поета» (178) наратор готує читача до сприймання саме *своєї позиції, своєї оцінки*. Цьому слугує і контраст, який у статті «Естетика декадансу» помічаємо чи не на кожній сторінці. Завдяки цьому засобу увиразнюється і стає більш переконливою думка розповідача.

У статті «Естетика декадансу» наратор аналізує вірш «Веснонько, Весно!». Назву він не зазначає, лише у зносках посилається на джерело – «Наш Приятель», ч.7, 1930 рік. У цій поезії його цікавить функція природи, що символізує «цілу гаму українського відчуження: «втому», «муку», ...нарікання на «даремну борню» і благання нас «пожаліти»» [1, 178]. З позиції розповідача у тексті статті зазначені ним мінливі епітети не тільки передають «ревне розчулення над собою-небораком» [1, 178], а й містять його приховану *іронічну* персональну оцінку. Звернемо увагу на таку деталь: розповідач впевнений, що український автор – «знаний» [1, 178]. Знаний ким? Очевидно, освіченим читачем, обізнаним та мислячим реципієнтом, який щонайменше прочитав журнал «Наш Приятель» і погоджується з позицією Д. Донцова. Але ми помічаємо також іншого адресата.

Впродовж статті «Естетика декадансу» він звертається до *читачів-митців – «советських письменників»* та закликає переглянути (як на його думку) їх «пасивно-песимістичний світогляд» [1, 198] і позбутися «розпливчастого, розтягнутого, розперезаного стилю» [1, 199] у своїх творах. У цьому контексті ми знову-таки спостерігаємо негативну (нищівно-сатиричну, образливу) оцінку, уміщену у вигляді специфічної «ремарки»: «автор глядить перед себе, не в середину свого (порожнього) внутрішнього Я і не в укриту суть явища...» [1, 198].

На особливу увагу заслуговує дослідження композиційно-нарративної побудови статті. Ми схильні вважати, що відокремлені нами літературознавчі проблеми, які автор упродовж усього тексту зображує із свого кута зору, можуть мати нестійкий, динамічний, рухливий характер. Тобто, якщо змінити місцями текстові епізоди, в яких розповідач обґрунтовує сутність проблеми природи, добра і зла, щастя, смерті, тощо, якщо порушити лінійний текстуальний виклад подій, то кардинально не змі-

ниться ні авторський задум, ні ідея.

Отже, літературно-критичний текст постає як поліфункціональний дискурс-полілог між критиком, автором твору (письменником) та реципієнтом (або адресатом), в результаті чого формується комунікативне поле.

Список літератури:

1. Донцов Д. Дві літератури нашої доби / Д. Донцов. – Торонто: Гомін України, 1958. – 296 с.
2. Папуша І. Між розповіддю і дискурсом: українська література в наративній перспективі / І. Папуша // Наукові записки Тернопільського державного педагогічного університету ім. В. Гнатюка. – 1999. – № 5. – С. 67-71. – (Серія «Літературознавство»).
3. Червінська О. В., Зварич І. М., Сажина А. В. Психологічні аспекти актуальної реценції тексту. Теоретико-методологічних погляд на сучасну практику словесної культури: [навчальний посібник]. / О. В. Червінська, І. М. Зварич, А. В. Сажина. – Чернівці: Книги – XXI, 2009. – 282 с.
4. *Studia methodologica* [Текст]: збірник. Наративні виміри літератури: матеріали міжнародної конференції з наратології (Тернопіль, Україна; 23-24 жовтня 2003 р.) / сост. І. Папуша. – Тернопіль. – 2005. – Вип. 16. – 330 с.

